

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Historiæ Societatis Iesv Pars ...

Clavdivs. Res extra Europam gestas, & alia quædam / suppleuit Petrus
Possinus Ex Eadem Societate ; Francisco Sacchino

Orlandini, Nicola

Romæ, MDCLXI

Liber Primus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98261](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98261)

HISTORIAE SOCIETATIS IESV PARTIS QVINTAE TOMVS PRIOR

A.C. 1581.

Liber Primus,

Soc. 42.

ESSVM, me pro mearum tenuitate virium fatis arduo, & longo opere, grauiorique manus admouentem, opportunum excipit leuamentum, describenda aetas in aetatem meam excipit: vt de quibus enarrandum maxime erit, eorum plerosque datum sit vel familiariter nosse. Ceterum Vigor ille caelestis, qui procreat vniuersa, fouet, ac renouat, praesens adsit necesse est. frustra eo absente sunt reliqua. Illum igitur principio veneror, conatus vt meos aspiciat, imbuatque & ad diuinam gloriam, cui vni deuoui, quoad ipsi visum fuerit, sustentet. Subsidio etiam aliquanto erunt literae Annales de rebus per totum orbem à Societate gestis ex hoc anno typis excusae. Nam cum principio ex institutis Beati Fundatoris Ignatij quarto quoque mense ab singulis domicilijs vltrocitroque id genus literarum daretur, vnde Quadrimestribus erat nomen, consequentis temporibus ad leuandam scribendi occupationem in immensum crescentem, sub Lainio semestres, sub Borgia Annuae successere. Tum res ita sub Euerardo contracta est, vt ex omnibus cuiusque Prouincia Collegijs vna conficeretur epistola, eaque compluribus exemplis mitteretur. Verum, cum id quoque multum haberet negotij, denique generalis quartus conuentus eam viam probauit, vt missa Romam è Prouincijs sylvà rerum, vnum inde volumen diligenter, magnoque delectu confectum, & ad communicationem, & ad diurnitatem typis excuderetur: cuius scriptionis initium anno insequenti Ioannes Antonius Valrinus magna cum laude fecit. Haec igitur litera, quam maximo laborant incommodo, quod vt plurimum nomina personarum, ac fere intima quaeque narrationis historicae obticent, tamen operi meo subsidium multiplex ferent: neque illud equidem numerarim in vltimis, quod rerum ferme tenuiorum, quas interciderere non oportebat, consignata ibi memoria, ea veluti mora perpetuae huius, & vniuersalis scripturae cursus absolvitur. Societatem IESV cum annis paulo plus quindecim Fundator Ignatius: ac deinceps Iacobus Lainius, Franciscus Borgia, Euerardus Mercurianus Generales Praepositi circiter septenis rexissent, anno M.D.LXXXI. Claudius Aquauina in curam accepit, etiam num, dum haec scribebantur, vnde trigesimo sui magistratus anno superstes: & superiorum omnium, vt spes est, aetnum Praepositorum adaequaturus. Adeo prolixum huius Praefidis fructum singulari indulgentia Numen concessit huic Ordini, vt esset, qui vehementer auctum, iamque velut iuuentae in aestu non nihil fluctuantem, ad aetatem quasi constantem proueheret: legumque, ac morum certo, ac stabili vsu per longam consuetudinem ad aeternitatem disciplinae firmaret. Hac tempestate capitum numerabat Societas non multo amplius quinque millia in vna & viginti Prouincijs. Quorum extra Europam quatuor erant: vna in India, eademque latissime patens, vsque in Moluccas, Sinas, Iaponiamque diffusa. Nono in Orbe, cui nomen Occidentales Indiae vulgus fecit, Brasilia, Peruuia, Mexicum. Reliquae in Europa septendecim. In Italia quinque, Romana, Sicula, Neapolitana, Veneta, Mediolanensis. Tum Lusitania, & in reliqua Hispania.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

A

qua-

1
Ingressus
operis viri-
bus maioris
ex fiducia
diuini auxi-
lij.

2
Annuarum
In Societa-
te Origo.

Earum vsus.

3
Successio V.
Generalis,
Eiusque lo-
gavitas So-
cietati vtilis

4
Numerus
Sociorum
& Prouin-
ciarum.

5
Felicitas cõ
uentus nul
lo ex Ele
ctoribus de
siderato,

6
Turbarum
in Congre
gatione ori
go.

7
Æmulatio
Palmij ad
uersus Ma
nareum.

8
Rumor per
urbem spar
sus Mana
reũ ambire
generalatũ.

9
A Claudio
Prouinciali
Romano &
eius admo
nitũ a Ma
nareo ipse
rehabitus.

10
Argumenta
criminantiũ
Manareum
futilia.

quatuor, Castella, Toletum, Aragonia, Baetica. In Regno Gallie duæ, Francia, Aquitania. In Belgio, & Polonia singulæ. In Germania tres, Austria, Rhemus, Germania superior. E singulis hisce Europæ Prouincijs (nam ex alijs proprie longinquitatem non expectantur) terni de more lecturi Præpositum conuenere Romam ad constitutam diem. Idque inter alia habuit insigne conuentus ille, quod desideratus ex ijs nullus est, quibus per Ordinis leges suffragij latio esset. Quanquam in locum Toletani, Palonicique Prouincialium demortuorum, Ludouicus Gulmanus, & Laurentius Magius: itemque in Austriaci, Belgici, & Aragonensis, quos causæ publicæ iusti ponderis remoratae sunt, Nicolaus Lantius, Eleutherius Pontanus, & Hieronymus Domenecus suffecti. Iucundissimus fuit cum inuicem electoribus, tum ceteris socijs tot grauissimorum virorum conspectus. Septem, & quinquaginta numero erant, plerique S. Ignatio familiariter uisitatorum duo, Alphonus Salmeron, ac Nicolaus Bobadilla, è primis decem. Ceterum hostis bonorum æternus, osorque pacis diabolus nullis ab dolis artibusque cessabat, ut comitiorum turbaret concordiam, studijsque partium rectam cuiusque mentem corrumperet. Mali semina non pigebit euoluere, quo clarius palam fiat in quantam demum perniciem pullulet, si magnarum personarum in animi perturbationis immodicæ uel fibra resideat. Euerardus Mercurianus ubi creatus est Generalis, quod comitia, ut in loco demonstratum est, satis quietæ non fuerant, quo facilius cuncta componeret, multum Benedicto Palmio uti cœpit. Erat hic vir eloquentiæ, uirtutisque præstantis, acer, ac strenuus, summa domi, fortisque autoritate, iam secundum Italicarum Prouinciarum Assistentens, omnino ad conueniendas res peridoneus administer. Dum igitur eius opera Euerardus libenter uitur, multo etiam plura, quàm gerebat, cœpit vulgo uideri per illum gerere. Quod cum & per sese (qua erat ille uir sagacitate) & alieno quoque admodum cognouisset rectæ administrationi obesse, ac locum offerre sermonibus, cœpit parlatim parcius Benedicto uti, & multa in Oliuerium Manareum deriuare Boreali Prouinciarum Assistentem, morum optimorum, & Societatis disciplinæ cum primis scientem. Pronum erat (ut homines sumus) eâ re Benedictum commoueri. Quod si nascentis filicis statim germina crucis baculo decussisset, haud dubiè exaruisissent, & ex humana illa tentatione lucrum ipse non modicum reportasset. Verum, dum incautius fouet animi dolorem, in Oliuerium quoque suspicionem quasi aduersantem sibi, cœpit intendere: inter quos occasionem etiam querelarum seuit Collegiorum Germanici, Anglicique procuratio, dum in eam se alter infert, quod ea Collegia in Vrbe, alter quod gentium Borealiũ essent. Quæ prope pudet referre: sed necesse est uirtutis amatum ad omnem custodiam excitare vigilantiam. Interim moritur Euerardus: fit Vicarius Oliuerius haud admodum lato Palmio. Subinde aduersi per urbem sermones gliscerent tanquam Oliuerius Generalatum ambiret: nec quisquam ijs sermonibus contrare: quin etiam autor celebrari Assistentium vnus, Quæ Claudius Aquanius Prouincialis Romanus indigne ferens & iniuria lædi existimationem Vicarij, & totum Ordinem inter Aulicos fabulam fieri, tum ipsum Oliuerium admonendum curauit: tum, quoniam is, cum ipsemet peteretur, non multum in ea re poterat, omni ope per se se obuiam iuit, non sine aliquo dolore eorum, qui partem aduersa ferebantur. Vnde & ad ipsum Aquaniam diuersa linguarum prociacia. Ergo Oliuerius, ne per impunitatem corroborari, ac serpere malum sineret, Iulio Fatio Secretario, & Fabio de Fabijs integerrimis uiris negotium dedit, ut in sermonum, ac partium autores inquirerent, secreto conuentis, qui insimulabantur, & respondere ad interrogata pro potestate iussis. Quæ cura haud leuiter fabularum æstum coërcuit. Trahebant in ambitionis argumentum res plane leuissimas, inter loquendum cum Antonio Ioannis laico fratre, fabro murano excidisse Oliuerio, si Deus sua uota completeret, quædam se facturum: & Francisco Toletano Concionatori Pontificio uirulæ caput dono misisse. Quæ aiebant Claudius si generalatus cupidine Oliuerius faceret, non eum ambitiosum magis quam dementem habendum. Nam Toletus non admittebatur ad comitia. Fatio vero

Soc. 42.

vero murarij quid opus vel consilio erat, vel studio? Et plane Oliuero viro bono ea verba per simplicitatem exciderant nihil minus quam de Generalatu cogitanti: Toleti autem gratiam non sibi, sed vniuersæ Societati conseruare studuerat. Rebus ita tumentibus conuenere ex Prouincijs Patres, qui memores exceptionis per Pontificem in proximis Comitijs factæ, ne quid tale in præsentia eueniret, supplices ad Gregorium ab Principibus literas protulere, vt plane comitia vellet libera, & è legibus Societatis esse. Has quoque literas qui studebant Palmio, per ambitionem ab Oliuero narrabant expressas, metuente, ne ipse excluderetur. Cuius generis literæ eum Neapoli quoque venissent, quod per eos forte dies Iacobus Paëz Theologiæ in Romano Collegio Professor, & Ludouicus Ciappius Laicus frater (qui Generalium Lainij, & Euerardi comes fuerat) Religiosæ peregrinationis & valetudinis causa contenderant, interpretabantur per nomen peregrinationis missos, qui eas à Prorege literas exorarent. Quod plane nunquam cuiquam in mentem venerat. Sed vbi locus suspicionibus datur, nihil ita sincerum est, quin eius videatur coloris, quo imbutus est animus suspicantis. Ex vitio quippe suo morbosus oculus speciem rebus affundit. Procul ab sacris cœtibus, procul ab humana gente tale venenum cuncta corrumpens bona, communis vitæ neruos elidens, ipsam sensim caritatis medullam depascens; Septimo idus Februarij conuentus primùm est habitus. In eo, vbi congregatio frequens, ac iusta visa est, quique acta ad creatum vsque Generalem exciperet, lectus Laurentius Magius; decretum est additum: vti postridie Vicarius cum Salmerone, Bobadilla, Assistentibus, & quibus præterea videretur, benedictionem à Summo Pontifice ad fausta comitiorum auspicia, totius conuentus nomine, quemadmodum Societati moris est, postulerent. Qui cum Pontificem adiissent, dum Vicarius mandata exponit, Gregorius plane paterno, vt erga hunc Ordinem afficiebatur, sensu, principio percunctatur, certam ne formulam haberent, vnde & existimari de legitimo conuentu posset, & quam postea in omni comitiorum ratione pro regula sequerentur. Deinde, cum responsum esset in Societatis influentis vtriusque rei certas extare leges, in hanc plane sententiam, ac verbis prope totidem subiecit. *Congregatio vestra legitima est, quod vti affirmatis, nemo desideratur, ac nullum vitium interuenit: ceterum legitima tum vere censenda erit, si leges, & instituta vestra, que recta omnia, & sancta sunt, obseraueritis. Nam si ad sanctiones vestras rite omnia exigeris, haud dubiè Præpositum eligeris idoneum: ille postea idoneos leges ministros: hi singulas domos, & Collegia recte temperabunt: atque ita Societas vniuersa ordine, bellèque procedet. Id ipsum & nos experimur. Vbi ministros uacti sumus commodos, & prosperè eunt res, & nobis licet securis esse. Sanctus hic vester Ordo, ac vere, inquam, sanctus toto iam terrarum Orbe propagatus est. ubique Collegia, & domicilia habetis: Regna, & Prouincias, & Orbem totum vos regitis. In summa nihil fere in presentia melius est, quam vester hic Ordo sanctus, qui est à Deo aduersus hæreses institutus. Et quidem sub illud tempus venit in lucem, quo errores hi noui spargi cœpi sunt. Refert ergo plurimum ad Principum, ac populorum adiumentum (& certe nos ita cupimus) vt in dies augeatur, atque proficiat: & ante omnia, vt Moderatoribus, ac Præsidentibus aptis instruantur. Ad id temporis domos vestras, & collegia, & prouincias bene, ac sapienter administrastis: ac speramus, si Generalem nunc qualem oportet, creaueritis, etiam præclarè administraturos in posterum. Cauete ne sint inter vos dissensiones, & schismata. Tota mens vestra in Dei honorem intendatur. Deus vobis duntaxat propositus sit: & ante mentis oculos obuersetur. Absint à vestris comitijs priuata necessitudinum studia. Nihil amicitijs, nihil humanis affectibus, nihil præsensationi permittite. Dei gloriam, sanctæque eius Ecclesiæ utilitatem sincerè spectate. Mementote negotium habere vos in manibus omnium grauissimum, & rationem Deo reddituros: quin adeo nunquam fore tempus, quo causam ransi poneris, ac momentè, & de qua seuerius in supremo iudicio repositenda ex vobis ratio sit, tractetis. Hæc elocutus finem dicendi fecit: dumque de paterna cohortatione Vicarius ei, & Bobadilla gratias agunt, adiecit. Nescij profecto non sumus vobis quidem opus exhortatione nostra non esse, quia sanctus hic vester*

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

A 2

Ordo

11
Suspicioni
pernicies.12
Initium Co-
gregationis.13
Gregorij
Pontificis ad
Patres ver-
ba.

Ordo Prouincias, & Regna, & totum, ut diximus, Orbem regit: vosque cunctis gentibus predicatis. Denique cum Oliuerius benedictionem rursus permodestè ad tantum negotium feliciter obeundum rogaret, Sanctissimus Pater coniunctis in modum orandi, sublatifque magno studio manibus, *Benedicat, inquit, vos Deus, & dirigat gressus vestros in beneplacito suo, ut electionem sanctam faciatis ad gloriam Dei, & Ecclesie sue utilitatem in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Hæc summa Gregorij benignitas in conuentu exposita recreauit vehementer animos Patrum, & in acta visa est referenda ad solatium, & incitamentum posterorum, ne se unquam degeneres, eoque iudicio quod tanti viri de familiæ huius sanctitate olim facere, indignos præbeant. Non enim Pontifex dixit per sanctum hunc Ordinem totum regi Orbem terrarum, nisi quòd omni hominum generi, omnibusque nationibus sedulo conati sunt maiores nostri summa cum humilitate, & caritate ex nostrarum præscripto legum opitulari: piosque labores eorum compleuit fauor celestis, ornauitque præclaro successu. Postero die, qui cum Vicario, Assistentibus, Salmeroneque, ac Bobadilla cognoscerent num qua in re detrimentum passa, vel passura Societas videretur, ut ex ijs pro rerum statu præfenti maxime idoneus Præpositus existimari posset, lecti sunt quinque ex nationibus diuersis ita distributis, Claudius Matthæus pro Gallia, cui Anglia, Scotia, Hibernia contributa. Pro Germania, ac Polonia Paulus Hoffæus. Pro Italia, & Sicilia Alfonso Sgariglia. Pro Lusitania, Brasilia, & India Orientis Sebastianus Morales. Pro Hispania, & Occidentis Indijs Iacobus Acosta. Quæriduum huic cognitioni tributum. Tum Salmerone, qui suffragiorum cultor (Assistens in legibus nostris vocatur) comitijs adesset, designato, in diem Ianuarij duodeuigesimum comitia Præposito Generali creando indicuntur. Preces, & Sacrificia de more præscripta: imperatumque Præsidibus Vrbanis, ne cui Societatum per eos dies extra septa domestica efforendi pedem, causa nisi grauissima, potestatem facerent, quo intentiores propitiando vacarent numini, & omnia vndique turbis aditus, quoad fieri posset, præcluderetur. Magna erat domi, magna foris expectatio, ac frequens opinio Oliuierium fore Generalem, cum is repente apud verustissimos Professorum ambitus accusatur. Autores proditii non sunt. Iudices Constitutionum è formula item ex Professis antiquissimis dati qua tuor. Sed cum Bobadilla sine dubio absolueret, de eo tanquam præiudicatâ causâ pro reo faceret, reiiciendo magnum certamen exoritur. Obstinate accusatores, in eo totam vim iudicij constitutam rati, vt reijceretur, tendebant. Repergnabat constantissimè Bobadilla: iusque sibi suum per summam iniuriam eripere querebatur. Alij dubitabant fas ne esset hominem reijci: indignabantur plerique cum Oliuerio, tum Bobadilla negotium sine causa facti: alij tales altercationes prorsus stomachabantur: fuitque qui indignitatem non ferens è confessa discessurus exurgeret, nisi proxime assidentes, ne res eo foras egresso pariter emanaret, inuitum retinissent. Cum finis certamini nullus reperiretur, Claudius Aquauina, Aegidius Consaluius, & cupidissimi quique pacis suadere Bobadilla vehementer insistunt, vt sponte sua iudicandi se abdicet iure. De hoc tranquillitati publicæ: præeat hoc modestiæ, & caritatis exemplo: nihil hinc reo fraudis, plurimum vero ipsi gloriæ venturum. Quæ boni viri suadebant, eo confidentius, quod conspectis accusationis capitibus plane friuolis (erant ea quæ supra tetigimus, & similia ijs) nihil dubitabant, quin quicumque dati essent iudices, tam futilem criminationem consensu protinus explosuri essent. Cum igitur persuaderi tandem sibi Bobadilla fuisset, vt iure suo concederet, Alfonso Salmeron, Hieronymus Domenecus, Nicolaus Lanouius, & Antonius Cordesius in consilium eunt: cognitaque causa cæteri, præter Lanouium, qui aliter sentit, pronuntiant, cuius culpæ Oliuierius insimuletur, ei culpæ affinem videri. Eadem sententia in conuentu vulgata perculit omnium propè animos. Videbant apertam calumniam: fremere, præter aduersarios, vniuersi, & nouum postulare iudicium, præsertim Boreales Patres, in suarum nationum ignominiam interpretantes, quæ Oliucrio irrogaretur infamia. Clamare Bobadilla se quoque per fraudem

14
Deputati
pro cogni-
tione detri-
mentorum.

15
Salmeron-
Assistens
Congrega-
tionis.

16
p. Oliuierius
Manareus
Vicarius
Gen. Ambiti-
onis Accu-
satur.

17
Bobadilla
vnius è iu-
dicibus Ele-
ctis, ab Ac-
cusatoribus
reiectio ten-
tatur.

18
Egrè per-
suadetur Bo-
badilla, vt
iure suo ce-
dat.

19
Sententia in
Oliuierium
fertur.

20
Omnes indi-
gnantur.

dem inductum, vt cederet: idque reliquum fuisse eius iudicij fatuæ simplicitati, vt, qui innocentia faueret, quasi corruptus, aut demens fieret confors infamia. Nisi iniquissime se de loco suo deiecissent, violandarumque legum in se vno è decem primis potestate spoliando initium factum esset, tantam indignitatem, haud committendam fuisse. Re vera paria esse suffragia: se, & Lanoum absoluerunt; nec Oliuerium pro damnato, nec se pro reiecto haberi posse. Apparebat magna imminere dissidia: nam & qui iudicarent, quanquam constabat bonis viris minime affluetis iudiciorum argutijs, dum vel umbram ambitus reformidant, accusatorum coloribus fucum factum, eius tamen erant autoritatis, vt dirimi magnis sine motibus eorum acta non possent: & Bobadilla suum ius acriter reputebar: nec ferendum videbatur, vt grauissima infamia Vicario Generali tanta claritatis personæ, per causam leuissimam imponeretur, & adhæresceret. Haud facile dixerim num vsquam clarius solida virtus optimatum huius disciplina persecta sit, quam in comitorum procellis, quæ recto magis studio, quam vero consilio excitata, vt proximè virtutem Ioannis Polanci claram fecerant, ita nunc Oliuerij constantiam illustrarunt. Is, in tanta rerum perturbatione communia priuatis anteferens, in conuentum progressus: *Multarum, inquit, Patres conficius equidem mihi culpam sum, propter quas non modo honore, sed ne sancta quidem hac Societate dignum me agnosco, atque profiteor: ceterum cuius criminis reus agor, ab eo me abesse longissime testis est mihi conscientia mea, & qui inuetur omnia, vinofque, ac mortuos iudicaturus est, Christus Iesus: testes, vt opinor, è vobis plurimi, qui me nositis. Infamia tamen omni sum dignus multis nominibus, neque eam, neque penam ullam recuso, aut deprecor, dummodo Societatis dignitas, & tranquillitas salua sit. Agite igitur, create Præpositum Generalem huic oneri parem. Ab ea me procuratore satis nostræ leges dum Præpositi personam informant, excludunt. Verumtamen, vt rite fiant omnia, quicquid iuris per eas mihi leges tanquam Professo dabatur, eo omni pacis causa hoc ipso loco prudens, volensque quam optima ratione cedo, abdicoque me, ac spolio.* Respirarunt ad hæc Patres, remque ita composuere, vt causam de integro Præpositus, qui creatus esset, cognosceret: interim Oliuerius præfesset quidem cum Vicarij, & suffragij iure comitijs ad dicendum Generalem, verum creati ipsum non liceret. Dilatis ob hæc turbas vnum diem comitijs, Vndecimo Kalendas Martij solennibus prægressis, ad congregatos ferendis suffragijs Patres Ioannes Maldonatus, ad id votis communibus de more lectus, orationem habuit, quæ primum ostendit, quam non sine causâ tanto sumptu, periculo, labore è cunctis conuocata terris Societatis ipsa capita, ipsa lumina essent. Infiniti nimirum momenti rem esse lectionem supremi Rectoris in omni Religioso coetu: præsertim autem in Societate: tum propter numerum, & dispersionem personarum, varietatemque, ac grauitatem functionum: tum etiam ob peculiarem instituti nostri formam, ac rationem, totam ex vnus nutu arbitrioque aptam. Quamobrem enumeratis dotibus quas in Præposito Generali Constitutiones requirunt, exemplisque illorum qui eatenus eum Magistratum gesserant, ob oculos positus, magnoperè incumberebat ad adhortandos Patres, vt eam animi perspicaciam studij recititudine, ac propositi constantiâ coniunctam, in istâ inquisitione, ac suffragatione adhiberent, quam Dei Maior gloria Societatis necessitas, hominum expectatio flagitabant. Hæc vbi Maldonatus perorauit, & ad Deum precatio de more facta, itum est in suffragia. Vnum, aut alterum Palmius: nonnulla Magius tulit: iusta Claudius Aquaniua confecit. Qui vt primum nominari se audiuit, non valde commotus est; ratus vni cuiquam, vt ipsum diceret, excidisse: sed vt frequentari nomen sensit, grauissime perturbatus, ægre imperauit sibi, vt quiesceret, donec cuncta renuntiarentur. Vbi vero repente à Vicario Generalis Præpositus declaratus ipse est, toto vt erat animo, vultuque confusus exurgit, rogatque potestatem sibi fieri pauca dicendi. Reclamatur vndique vno animo, & voce vna, Sileat, pareat, ad Præpositi sedem accedat. Denique coactus ex legum domesticarum præscripto est in potestate

21
Bobadilla
delusum se
queritur.

22
Intricatissi-
ma turbæ.

23
Oliuerij fa-
piens confi-
lium ad res
pacandas.

24
Confirma-
tur Oliue-
rius in Offi-
cio Vicarij &
iure suffragij
actiui non
passiui cui
sponte re-
nunciavit.

25
Summa ora-
tionis Mal-
donati ante
Electionem
habita.

26
Claudius
Aquaniua
creatur Ge-
neralis.

27
Iudicia ho-
minum de
eius Electio-
ne.

state esse conuentus. Editur statim ære campano signum creati Præpositi, pro-
tinusque non Socij modo, qui perseverabant in precibus, sed populus, qui cum
forte in templo dabat aures concionanti Ioanni Dominico Bonacursio inclite
facundia viro, Comitium versus accurrit. Omnia gratulantium multitudines
complentur: magnoque cum Sociorum, tum Exterorum, stipante agmine
nouus Generalis ad gratias de more Numini agendas in templum deducitur.
Accidit priuatim, ac publice comitiorum hic exitus eo lætior, quo minus spe-
ratus. Nam tametsi nemo erat, quin dignum eo loco Claudium duceret, ad
eumque tandem aliquando euehendum auguraretur; vulgo tamen haud multi
suspiciabantur fore, vt cui religiosæ disciplinæ quartus decimus, ætatis vix tri-
gesimus octauus volueretur annus, ei totius Ordinis gubernacula in perpetuum
traderentur. Nec defuere è minus rerum peritis, qui, nisi fuisset exceptus, præ-
ferendum fuisse Oliuerium dicitarent. Sed Electorum haud pauci professi sunt,
etiamsi cuncta fuissent integra, nihilo se minus, quod fecerant, fuisse facturos.
Nam cui cætera, quæ Præpositi personam explerent, ab animo cumulatè affe-
rent, eius ætatem robustam, & integram in beneficio reponi debere; quod
diutius publico fungi munere, & plenius, ac neruosiùs posset. Faceret igitur
Deus, vt quot ad extremam vsque senectam ei deessent anni, tot vitæ vsura
tot regenda Societate perfungeretur. Quantum eo interuallo eius curæ, ac
prudentiæ virum experiendo profecturum? Quantum euitatum iri turbarum,
quas nimium iam sit compertum Satanam his conuentibus, atque deliberatio-
nibus omni ope obrudere? Denique, quæ Ignatium perpulere causæ, cur Ge-
neralis Præpositi officium non certo annorum, sed vitæ spatio definiret, earum
plerasque suadere (vbi cætera paria sint) præoptandum, qui auro meliore præ-
stet. Confirmauit hanc sententiam Gregorius Pontifex, qui primo quidem

28
Sensus Gre-
gorij Ponti-
ficis.

29
Iuuentutem
suam miran-
tibus, quid
responderet
Claudius.

30
Euectio
Claudij diui-
nis suffragijs
confirmata.

adeuntem ad se cum vniuerso Patrum conuentu Claudium perbenigne ex-
piens, iuuenem publice, vt videbatur, admirandus appellauit. Mox vero
maturitate eiusdem in rebus gerendis, vique perfecta, Cardinali Carata.
Enimvero multum vidisse Patres, dixit, in deligendo Præfide illibata ætatis: quod
senibus fere cum robore corporis pariter vigor animi deflorerit, & elanguerit,
quo minus res, & aggredi magnas audeant, & perficere queant. Claudius
vero Pontifici quidem miranti iuuentutem respondit, talia se sperare à Societa-
te subsidia, vt nihil inde caperet detrimenti: aliis vero, qui item maiorem æta-
tis maturitatem requirebant, ingeniosè solebat, vrbaneque respondere, si ni-
hil præterea in se desideraretur, præclare secum agi: nam ei malo fieri vel de-
miendo medicinam. Diuina vero in his suffragijs prærogatiua non ordinari
modo coniecturis iustisque indicijs, sed etiam certis præter ordinem significatio-
nibus, à multis est cognita. Ipso in Comitio Claudius Matthæus Francia Promu-
cialis dum secum ipse preces de more ante suffragij lationem facit, videre sibi re-
sus est Aquaiuiam hinc Diuo Bernardo, hinc Beato Ignatio cingentibus latera
à B. Virgine Deo Patri, Christoque filio commendari, eique Societatem à Do-
mino in manus tradi. Camilla Cardia Florentiæ magna in opinione sanctitatis Ma-
trona, cui multa feruntur demonstrata diuinitus, appetente iam comitiorum die
ex Rectore Collegij Florentini Petro Blanca, quo confessario utebatur, quæstio-
nibus nam maxime inter Patres communis opinio Generalatum destinaret, cum
que ille Salmeronem nominasset, Benedictum Palmium, Oliuerium Manareum,
& Laurentium Magium, Quid ita, inquit, Claudium Aquaiuiam prætermis-
tis? Et ille. Quod peridoneus licet Claudius sit, tamen cum tam multi suppre-
tant viri rerum Societatis longissimo vsu peritissimi, nequaquam crediderim
re, vt is hoc quidem tempore, hisque comitijs, tam & ætate, & Societate ro-
cens verustissimis illis anteferatur. Tum Camilla: Pater mi, Deus annos non
respicit. Ne multa. Ille creabitur. Mira Rectori affirmatio visa est: cumque
Gregorio Mastrillo, qui ea tempestate Florentiæ conciones habebat, rem totam
(ex quo ad literam ipse accepi) communicauit. Quo igitur alienior videbatur
denuntiatio, hoc ambo suspensis magis animis exitum expectabant, cum diebus
circ-

circiter viginti intermissis, à Magno Duce Francisco, ad quem extraordinarij nuntij pertulerant, admonentur Claudium creatum Generalem. Rogauit tum, Reſtor Camillam, edisserere ne graueretur vnde rem tanto ante prænoscet. Cui illa respondit. Dum preces ad Deum facit, vitam sibi inter Sanctos Augustinum, atque Bernardum, quos præcipuo cultu venerabatur Claudius, eorumque nuper excusas ære formas (per Societatem magno numero sparserat) videre medium Claudium, atque in conspectu B. Virginis Christum Dominum ei Societatem commendasse. Inde cœpit res euulgari. Cumque Gregorius ad Fratrem suum Carolum Romam perſcripſiſſet, ille respondit perſimile viſum, vni Patrum ex ipſo conuentu oblatum: id ſcilicet quod retulimus de Claudio Matthæo. Richardus Flaminius Hibernus de Societate præclaræ virtutis Sacerdos Parisijs degebat hoc tempore: is pridie quam Generalis Præpoſitus renunciaretur, Iacobum Tirium item è Societate, virum doctrina & religione præſtantem, qui deinde Aſſiſtens Romæ deceſſit, ita ſecreto compellauit. Noſti ne Pater, Claudium Aquaiuiam? (nam ipſe Richardus nec de facie norat, neque, vt aiunt, de nomine) Noui, inquit, Tirius, ſed quorſum hoc quaris? Fabor, inquit, ad Dei gloriam, vt res habet, Hac nocte cum ad orandum tantisper ſurrexiſſem, Comitiorum ſucceſſum Deo commendaturus, viſus mihi ſum à B. Virgine introduci ipſam in aulam, vbi Patres latenti ſuffragia confidebant: ibique dum adſto, Sanctiſſima Dei Mater Patrem quendam ætate iuuenem humeris apprehenſum, in medio conſeſſu ſtatuit, & ad Electores conuerſa, Claudium, inquit, Aquaiuiam Generalem dicite. Patres cum annuiſſent, viſio euanuit. Romæ erat Sylueſter Blancodius Secularis Sacerdos eximie innocentie, nec indoctus, quem deinde Clemens Octauus Pontifex Montis Murani fecit Episcopum: Is ſerebatur multa prædixiſſe: & quanquam non deſuere qui fidem hominis ob ſimplicitatem eleuarent, tamen conſtat permulta non potuiſſe fidelius, certiusque prædici. Tale eſt quod ſubiicimus. Dum pernoctat in precibus, vt Societati, quam plurimum amabat, Deus creationem Præpoſiti ſecundaret, videre ſibi viſus eſt: Beatorum Ignatium, qui ſtingens paterno amplexu Claudium, eum fore Generalem aiebat: Oliuero autem, quem Blancodius opinione ſua ei muneri deſtinabat, grauiſſimam impendere tempeſtatem, Tum bonus vir, ne diuinaiſſe poſt exactam rem, vt non nemini ſolenne eſt, videretur, in ſchedula Claudij nomen exarat, eamque obſignatam tradit ſecreto lectiſſimæ, & clariſſimæ femine Ioannæ Caietane; præſatus, qui ſcriptus inibi eſſet, eum Præpoſitum Societatis fore. Caueret tamen ne priuſquam in Comitium Patres includerentur, ſchedulam aperiret: ita vetare Beatum Ignatium. Ioanna, patienter vſque in eam noctem expeſtauit, quæ Comitiorum diem præceſſit. Ea vero nocte cum iam nihil ex reſignatione libelli formidaret periculi, curioſus reſignauit, nomenque Claudij Aquaiuiæ, vt ipſamet poſtea enarrare ſolebat, reperit, pauciſque poſt horis prædictionem exitus aſſirmauit. At Iulio Mancinello de Societate, magnæ vulgo exiſtimationis Sacerdoti, hæc eadem, & alia multa ſub anni 1578. exitum Romæ apud Profeſſos Deus oſtendit. Cum enim de Societatis progreſſu ſolicitus (quod res in præſentia non erant ſatis tranquilla) quem ea ſtatim habitura eſſet in poſterum, ad animi ſui profeſſum, ac ſolatum aueret cognoſcere, ac Deum precaretur, vt edoceret, primum demonſtrata ei mors eſt imminens Bernardino ædituo, qui tum decumbebat: tum Euerardi quoque finis oſtenſus. Sub ea cunctam Societatem in magna agri plantie videre viſus eſt. Statutum erat in medio ſuggeſtum, ex quo, Claudius ad omnes pro poteſtate velut Præpoſitus, ac Moderator verba faciebat. Quam rem ægre multi, inuitique videbantur ferre, doloremque animorum nubili vultus, & mœſta ora prodebant. Alij contra, tertia ferme pars, pronis auribus, animiſque excipiebant dicta, & comprobabant. Porro lux ingens in concionantem, eique fauentes labebatur è Cælo: cæteros vero denſæ circumfuderant tenebræ, vt non niſi ex reſiliente ab lucidis fulgore conſpicui fierent. Ad eam ſpeciem cum Iulius vehementer admiraretur, eoque grauius perturbaretur, quod iam

31
Viſio Camilla Car-
dia oblata.

32
Ricardi Fla-
minij præ-
dictio.

33
Alia item
Sylueſtri
Blancodij.

34
Iulij Mancinelli viſum
inſigne.

35
Leonis Hæ-
ricij præfa-
tio de
Claudio.

36
Præfatio
de eodem
Hieronymi
Natalis.

37
Difficultas
noui Iudicij
de Oliuero
instituenti.

38
Sublata per
recursum ad
Pontificem.

39
Qui causa
plene cog-
nita Oliu-
erium ab-
soluit: Iudic-
es ultra
constitutio-
num, metas
progressos
pronunciat.

40
Aduersario-
rum Oliue-
rij silentium
& metus.

41
Pontifex ve-
xari eos ve-
tat, emitti
ex vrbe pro-
bat.

42
Multi eorū,
inter eos
Bellarmin⁹,
errasse se
Oliuero
persequēdo,
postea agno-
uerunt &
professi sūt.

iam murmur quoddam inter tenebricosos, & tumultuum initia exaudiebantur, videntur paulatim se se lucem per totam concionem diffundere, ac demum communi cum gaudio, & gratulatione illustratis omnibus rei finem imponi. Illa dubites ex humana coniectura duntaxat, an etiam præstantiore ex origine emanarint. Leo Henricus in Lusitaniam ab Euerardi Præpositi creatione reuersus. sermone vt fit Romanis de rebus in corona sociorum illato, iam tum insignem Præpositum in Comitibus proxima paratum esse dixit: Claudium autem describebat. Per tempus eorum Comitiorum ad Patres de conuentu in Romanum Collegium inuitatos habuerat Claudius super mensam pereruditam concionem eximijs sanctorum Patrum testimonijs, ac locis illuminatam: secundum quam factus obuiam illi Hieronymus Natalis, mitte, inquit, mitte istos libros. Tuus liber Claudii Constitutiones sunt. Et sane vir ille sic animo semper, ac sermone interdum administrationem Societatis Claudio augurabatur; vt ipsemet postea Claudius profiteretur, credere se, ei maxime, si vlli, certius quam humana coniectura præcognitam rem fuisse. Creato Præposito, Germani continuo, Hispanique Patres insistant, vt nouum de Oliuero causa iudicium constituatur. Res erat periculosa plena alacritate. Nam viri, vt diximus cum sanctitate, tum literis, & alijs clari laudibus iudicabant, iudemque ex Constitutionum lecti præscripto, quorum condemnari iudicia duri & ancipitis exempli res erat. Deinde noui Iudices quinam, & quo pacto erant legendi, vt parti vtrique fieret satis? an publicis suffragijs? vt odiosa reiectiones amplificarent dissidia? an priuatis? vt suspicio vsque resideret ab vtraque parte, lectos qui sibi fauerent: nullusque contentionum finis, nullus appellacionum fieret? ex altera parte ferendum non erat, vt Oliuero infame crimen per iniuriam adhæresceret, cum is quidem paratissimum se ad id subeundum offerret, modo ne sua causa Societatis pax turbaretur. In hac difficultate præsto fuit Pontificis summi clementia, ad quem Oliuero cum videret in Congregatione hand satis remedii esse, de tranquillitate magis publica, quam de dignitate sua sollicitus, hand ignaro Claudio, causam detulit. Accersit Pontifex protinus Claudium, seque ipsum (adeo quieti Societatis nominique consulebat) velle iudicem esse denuntians, cuncta iudicii acta, & quicquid literarum ad eam rem pertineret, ad se se iubet asferri. Quæ cum allata sedulo expendisset, Claudio rursus accito. *Memento, inquit, Congregationi me causam hanc cognouisse diligenter, & scripta illa inuenisse. Porro Oliuero mibi virum plane bonum videri, istos vero Patres ultra quæ Constitutiones permitterent longè progressos.* Profert Claudius stylum, ac pugillares, excepissetque dictis Pontificis, summa verecundia, rogo, inquit, ne grauetur vestra Sanctitas audire, num quæ iubet referri verba plene assequutus sim, ac fideliter adnotarim, quo omnis nouæ controuersia, & suspicionibus, & interpretationibus locus obstruatur. Audiit, probauitque cuncta Gregorius: & Claudius mox in conuentu, præfatus quemadmodum excepisset ex ore Pontificis, de scripto exposuit: hæc fuit quisquam vnus è Patribus, qui verbum ea de re postea faceret. Dissensionum tamen autores non absque metu erant. Itaque eorum, vt verosimile est rogatu, Generalem Pontifex ne eos vexaret, admonuit. Vbi Claudius, cupere, Beatissime Pater, planius nosse quid Sanctitas Vestra, cum vexare vetat, intelligat. Nolim, inquit, quicquid egero vexationem ipsi interpretentur. Nam Roma quidem eos emittere consultum mihi videtur, ne dissidiorum hic seges relin- deat: neque partis huius magis, quam alterius, sed æque omnes, nisi Sanctitas Vestra aliter videtur, mihi in animo est femouere. Istud vero (excepti Pontifex) vexare non est, sed prudenter communi bono consulere. Vti commodum est, in nomine Domini mitte. Ita omnes absoluta Congregatione, quanquam non absque commotiuncula aliqua infirmitatis humanæ, tamen suum dolorem communi bono, & obedientia posthabentes ad varia loca translati, in quibus & Societati operam, & Dei Ecclesie, fidelem ac strenuam nauauerunt. Nec pauci aduersariorum, postquam residerat immodicus feruor, tranquilliore animo retortis ad præteritam iam causam oculis, professi sunt innocentiam Oliuero, seque vehementer errasse: quod quidem de se Robertus Bellarminus ingenuè profitebatur. Supererant scripta.

Fabii de Fabiis, & Iulii Fabii de his, quæ pro imposta sibi ab Oliuero procuratione in æstu sermonum cognorant: supererant & libelli quidam aduersum ipsummet Claudium, tanquam Oliuero studentem partibus, ad Congregationem delati. De his Magius, cum quid fieri placeret, percunctaretur ex Claudio, modeste submonebat, non esse cur viderentur: cui Claudius, nullo inquit, modo consilium est videre: lacera & exure. Nam & si (quæ Dei est gratia) sperarem nihil me inde commotum iri, aut charitatem aduersus quempiam imminutum, tamen autores eorum qui scirent à me perspectos, perturbari possent, & alere inde suspiciones, minusque confidere. Per molesta finita causa, Congregatio alacrius quæ post renuntiatum Præposito restabant, prosequuta, tertio Nonas Martii Assistentes rite creauit, Laurentium Magium Italia, Garziam Alarconium Hispania, Paulum Hoffæum Germaniæ, Georgium Serranum Lusitaniæ: sed huius in locum quem absentem nominauerant, cum valetudinis excusationem probasset, consenti deinde Prouincialium à Generali Emmanuel Rodericius cooptatus est. Multis deinceps salubriter constitutis, interque cætera haud paucis quæ ad arcendum ambitum pertinebant, decretis, & explicatis, Decimo Kalendas Maii, cum Claudius ad consensionem præcipuè animorum adhortatus esset Patres, professus se nec Apollo, nec Cephæ, nec Pauli, sed æquæ omnium fore, communi gratulatione, solennique charitatis complexu conuentui finis impositus. In causis quæ superioribus in conuentibus difficiliore incidere, primis erat Romanum Collegium, quod pro numero capitum, quæ necesse erat alere, vix vllò censu præditum, opprimebatur ære alieno. Nec sane diu poterat sustineri, nedum adolefcere: præter querelarum materiam, quæ subsidiis conquirendis, vt fusius in loco narratum est, multis non magis externorum, quam domesticorum offerebatur. Eadem causa, ad hanc quoque conuentum relata, censuere Patres, quandoquidem tantum aperiēbat aditum, tantumque spēs faciebat singularis Gregorij benignitas, enixe illi communi Congregationis nomine supplicandum, vt id Collegium munificentia suæ largitate complexus certo vestigali firmaret. Consueuerat subinde Gregorius opportunis præsto esse adiumentis, nunc quingenos, nunc millenos suggerens, & eo amplius aureos nummos: neque Collegij modo, sed Domus etiam Professorum, & Probationis necessitatibus munificè succurrebat. Quæ cum frequenter necessitates inciderent, admonebat modestia Patres, vt quanto promptior Pontificia erat benignitas, tanto illi ea parcius vterentur. Id autem intelligens Gregorius tum per se se illis, tum per suum cubiculi Magistrum (is erat Ludouicus Blanchettus Laurentij qui dein fuit Cardinalis frater) animum faciebat, fidenter accederent, liberè quidquid opus esset exponerent, postularent, nihil veriti ne ipsum defatigaret, neue molesti, aut onerosi fierent. Vsq̄ue eo inexplebilis erat beneficentia Sanctissimi Patris, tum aduersus omnes, tum proprie aduersus hunc cœtum. Verum de Romano Collegio perpetuis instruendo redditibus eo cogitationem leuius admittere in animum: quod persuasum haberet, nec raro sermonibus vsurpare, tantas in publicum ex eo Collegio proficisci commoditates, tamque manifestas, vt minime esset defuturus Pontifex, qui muniendum sibi illud, & ornandum assumeret. Idcirco Borealium velle se aliarumque nationum seminariis excitandis insistere: quod curam hanc successores haud perinde consideret suscepturos. Ita animato Gregorio persudioso supplicantes Patres, videret etiam atque etiam quanti opus illud momenti esset, non vrbis modo causa, & Italiæ, sed externarum quoque nationum. Quanti referret sub oculis Præpositi Generalis, itemque Summi Pontificis sociorum educari magnum numerum ex vniuersis fere christianis gentibus, vt ipso quodammodo in fonte cum sanctæ fidei catholica, tum Societatis haulto spiritu, in omnes terras Christi fidem sanctosque mores tanto sincerius, ac maiore cum autoritate proferrent: ipsique inter se, suoque præposito noti & ad consensionem facilius conspirarent, & commodiorem in regenda societate, religioneque catholica, excolenda, nauare operam possent. Quæ & alia in eandem sententiam cum exposuissent, eo demum venit Pontifex vt rem sibi curæ fore ostenderet. Inclinarum

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

B

per

43

Scripta quæ
supererant
de illa cau-
sa iussu Clau-
dij abolita.

44

Creatio Af-
filiatum.

45

Congrega-
tionis clau-
sura.

46

Romani
Collegij dif-
ficultates.

47

Opportunis
à Pontifice
subsidijs fa-
pe subleua-
ta.

48

Benignissi-
ma Grego-
rij Pont. in
societatem
liberalitas.

49

Inuitat Pa-
tres Con-
gregationis
i. v. ad petē-
dam ab eo
fundationē
Collegij Ro-
mani.

50
Matthæi
Contarelli
Cardinalis
officiosissi-
mus pro col.
Romano ad
Pontificem
sermo.

51
Abbatia
Rom. Coll.
vltro à Po-
tifice dona-
ta.

52
Aedium vi-
cinarum
coemptio sù
pui Pontifi-
cis quorun-
dam murmu-
rationibus
frustra tur-
bata.

53
Modestia
Pontificis in
recusando
Fundatoris
titulo.

54
Claudius
Prouincijs
Moderato-
res præficit.

per seque iam in eam partem euntem Cardinalis Sancti Stephani Matthæus Contarellus apte dicitur impulisse. Qui cum & Societatis percupidus, & Pontifici perfamiliaris esset, idemque Datarius, obseruato tempore dum de Collegijs à Pontifice institutis familiariter sermo miscetur, præclaram sibi dixit videri futuram ab eo factam, sed ei similem, quam in quiete Nabuchodonosor vidit. Quarenteque Gregorio cur ita censeret. Quia, inquit, Collegiorum quæ Vetræ Sanctitas condidit, Vrbanum hoc Germanicum tam affluenter instructum capere aureum potest videri: Anglicanum nondum ita ornatum, pectus argenteum: eademque ratione è reliquis sunt alijs alia melius ab re domestica constituta, quæ statuæ femoribus tibiisque respondeant. Ceterum omnia pedibus nituntur quasi terrenis, fundamento ægre coherenti, ac nisi fulciatur tandem lapsuro. Expectante Pontifice vt edissereret quosnam diceret eiusmodi pedes, addidit. Nam pedes quibus hæc præclara moles insitit, Romanum ego Societatis Iesu Collegium dixerim. Id nimirum ceterorum alumnos Collegiorum cum moribus informet, ac literis, omnia si recte existimamus, sustinet. Sed vt nunc quidem se habet, ita angusto, ruinosoque tecto continetur, ita arcto censu fulcitur, tam multo premitur are alieno, vt stare diu non possit. Hic vero exhilaratus, reuidentisque Gregorius, Recte, inquit, narras. Ergo fulciamus istos pedes. Ex eoque tempore eam animo curam fouens, vt primum se obtulit occasio, Abbatiam Claraualensem in Agro Piceno, Alexandri Sfortiæ Cardinalis morte vacuam, quæ senis millibus aureorum nummum in annos singulos locabatur, vltro, ac nemine admonente in alimenta Collegii attribuit. Ad amplificandam vero sedem duas proximas insulas adiecit, quarum in pretium septem & quadraginta aureorum millia donauit, & luculentas pensiones in annos viginti ad adificationis impensam decreuit. Fuit in vrbe querelaram aliquantum ab iis, qui pelli se auitis tectis dolebant, aliisque qui deformari vrbem inædificatis viis duabus iactabant. His adnitentibus è consilij publici sententia expostulatio delata ad Pontificem. Ille admiratus nec opinatam querimoniam: esse romanis non dolendi materiam, sed gratulandi respondit, quod nulla ipsorum impensa fieret id, quod magno ipsis emendum fuerat, vrbe ornari, & magnifico ædificio quod moliebatur, & nobili Academia, Nec solum Romæ, sed exterarum quoque gentium ea re commodum agi. Nam se Collegium illud velle omnibus esse commune nationibus. Itaque præsentem dolorem suum æternis, & suorum, & exterorum fructibus haud grauate donarent. Ita sedati aduersi conatus, & ex parte etiam restincti sermones, dolore migrantium pecunia etiam delinito. Quippe supra iustum tectorum pretium, dedere Patres operam vt aliqua feret accessio gnari sat bene impendi, quo pax caritasque redimeretur. Gregorii vero non solum apparuit in extruendo Collegio instruendoque benignitas, sed etiam singularis modestia, cum priorum magis qui opus inchoauerant, quam sui rationem haberi volens, multum rogandus fuerit vt titulos Fundatoris acciperet. volebat nimirum non videri, sed esse beneficus: & satis habens Patri cælesti, qui videt in abscondito suum probari officium: de cetero non consulebat memoria suæ tanta benignitate, sed commodis posterorum. Interim vero haud minus liberaliter operarum societatis exercebat industriam; magno etiam iuniorum bono, qui & admonebantur quo studia sua referre, quas in curas adulescere deberent: simulque seniorum excitabantur exemplis, & paratam sibi quoque segetem laborum videbant. Igitur præter eos, quos anno superiore ad Maronitas, in Salutios, & in Angliam missos narraui, alij hoc anno in Illyricum, in Moscuiam & alia in loca missi, vt infra suo ordine referetur. At Claudius in onus sibi impositum toto illo animi, toto ætatis robore connitens, delecto sibi à secretis Iacobo Ximeno, administrationis summam ante omnia ordinauit, partim creatis prouincialibus nouis, partim officio veteribus confirmato. Romanæ Prouinciæ Ioannem Nicolaum de Notarijs: Neapolitanæ Ludouicum Masellum: Toletanæ Aegidium Confalium: Bæticæ Iacobum Acoftam. Peruuia Ioannem Cannam: Aquitaniæ Petrum Lohierum: Poloniæ Ioannem Paulum Campanum præfecit, Siculam Ioannem Bap-
Bap-

Baptista Carminata, Venetam Marius Beringuccius: Lusitanam Sebastianus Morales; Aragoniam Antonius Ioannis; atque extra Europam Brasiliam Iosephus Ancieta. Mexicanam Ioannes Plaza: Indicam Rodericus Vincentius, qui prius habebant iussu obtinere: Eodem modo Borealium administratio Prouincialibus veteribus prorogata, Francia Claudio Mattheo: Belgij Balduino ab Angelo: Austria Henrico Bliffemio. Mediolanensi, & Germania superiori nullus hoc anno Prouincialis: sed illi Vicarius Prosper Maluolta; huic Oliuerius Manareus Visitator praesuit. Iussus & Palmius Venetam recognoscere, & Carminata Polognicam; cuius interim loco Siculam Iulius Fatius procurauit: & Alexandro Valignano India Visitatori labor productus. Super hac intelligens Claudius rei summam, vt Gregorius monuerat, ex Praesidibus maximam partem pendere, vt hosce non legeret modo, sed etiam quantum consequi posset formaret Idoneos, Epistolam ad Prouinciales, coeterosque Moderatores plenam singulari pietate, ac prudentia dedit, qua ingressus a deploratione mutationis in ipso facta, & significando desiderio priuatae vitae, adiungit: quando aliter Deo visum sit, confirmandum tamen animum, & eius auxilij fiducia nitendum: cum eo vt industria contentio, & cura vigilia non desit. Huius admonitu quae comperit summae rerum vtilia, consulentem in commune proponere se velle. Primum caput ponit in informatione Officij Superiorum, quos conueniri ait illo sapientis monito: *Fili mi se spondere pro amico tuo &c.* Hinc patere quam solliciti ipsis attendendum, & satagendum sit. Esse enim regendum ipsis datum exercitum Filiorum Dei. Exercituum mentio vigilae admonet, Filiorum vero Dei qualitas & nomen amorem ab ipsis & reuerentiam erga sibi commissos exigit. Insistit inde rationibus & sacrarum litterarum ac sanctorum Patrum autoritatibus in commendanda suauitate gubernationis, quae mentes ac voluntates subiectorum amore deuinciat: alluciatque potius volentes, quam renitentes trahat. Alterum deinde atexit caput de cura Orationis, & rerum spiritualium vero accuratoque in omnibus studio promouendo: multique docet in ea spem omnem vniuersi successus vnicè sitam. Cui mox tertium subiungit, de exigenda efficaciter obseruatione Regularum; in quo monet extrema duo vitanda: alterum nimium timentium displicere subditis: alterum inflexibili duritie ac saua seueritate disciplinam extorquentium. aduersus quod vtrumque malum multa sapienter disserit. Proponens subinde Gubernationum genera duo. Prius humanae prudentiae dictatis insistens; quod Politicum vocat; & prociud, vt alienum rejicit; Alterum supernaturalibus principijs & diuino lumine ex Euangelica doctrina Constitutionumque intimo spritu directum; quod omnino vnicè vsurpandum rationibus exemplisque vincit. Sicque ab omnibus auxilia precum implorans, omnibusque vicissim dona coelestia imprecans finem Epistolae imponit hoc anno 28. Iunij Romae datae quae extat edita hoc titulo: de felici progressu Societatis. Mirum quantum haec litterae omnibus Praepositis & lucis & animi addidere, non solum eo quod iam didicerant, sed etiam eo quod intelligebant, sibi de prudentia, ac virtute Praepositi in futurum posse promittere. Dum vero Societas adolefcit in terris, suos etiam in caelo auctus accepit. Tres hoc anno praestantes Viri feliciter Romae compositi, Ioannes Couillonius, Ioannes Ricafulus, & Nicolaus Lanouis: Couillonius anno 1544. Societatem amplexus, & vnde quinquagesimo quatuor praefessus vota, multis annis explicanda Theologiae diuinisque literis operatus, religiose, vti decebat ex tam longa disciplina, abeuntem, decessit in Collegio Romano, xv. Kalend. Septembris. Candidissima anima erat Ricafulus, nec minus sapientis: religiosumque curriculum memorabili exemplo constantiae anno 1554. ingressus, consentaneo progressu, & sine confecit: magna cum laude humanas, diuinasque disciplinas & ipse diu interpretatus. Apud Praefessos xv. Kal. Aprilis in robore aetatis occubuit. Ibidem & Lanouis octavo Idus Septembris, strenuus operarius, & in regenda Societate, cui anno 1548. nomen dederat, propemodum semper, cumque approbatione versatus, Rector primum, deinde Prouincialis, ac Visitator. Hic & Couillonius Belgae: Florentinus erat nobili domo Ricafulus. Multo tamen insignior

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

B 2

candi-

55
Epistola i.
Claudij
Generalis ad
superiores
summa.

Prou. vi. i.

56
Couillonij
Ricafuli &
Lanouis mor-
tes & lau-
des.

57
Iacobi Phi-
lippi Trase-
manni Con-
uictoris in
Seminario
Romano fe-
lix obitus.

58
Oppugna-
tus à malis
demonibus.

59
A sanctissi-
ma Dei ma-
tre protegi-
tur: & re-
creatur.

60
Dominicus
Coadiutor
temporalis,
Angeli con-
spectu in
morte di-
gnatur.

61
Hieronymi
Orelli pia
mors.
62
Christopho-
ri Rodericij
labores.

candidati mors fuit adolescentis nondum domum recepti: qui dum conuictor in
seminario idoneis se literis instruit, pestilentis vi febris quinto die contumptus
per compendia Societatem caelestem inuit. Iacobus Philippus Transennanus ei
nomen erat, Spoletum Patria, honesti natales, ætas annorum septemdecim.
Suprema in agritudine multa illi præter ordinem clementia diuina concessit: in
primis vsu mentis, quem mali diritas ad reliqua sic abstulerat, vt prorsus deli-
raret, integrum ad pietatis officia, uegetumque ad extremum vsque halitum con-
seruauit: deinde agenti iam animam tantum caelestis voluptatis, ac splendoris in-
fudit, vt omnes qui aderant, exultantem eum lætitia, & faciem quæ alioqui fœ-
da macie inhorruerat, insolita luce fulgentem cum admiratione intuerentur: nec
obscura beata vitæ initia in fine huius mortalis agnoscerent. Hæc palam peripe-
ta, fidem alijs, quæ non ita sub oculos, sensumque corporis cecidere, hanc
dubiam conciliarunt. Narrauit Ioannes Baptista Alexander adolescentis confes-
sarius, sacerdos de Societate; virtutis prudentiæque notissimæ, qui his rebus cur-
æ inter fuit, cum æger oppugnaretur à Dæmonibus vehementer, ac videretur
sibi corripit ab ijs, superque cratem ferream oblongis igneisque oblitam clauis
conijci, iam iam in voraginem vastissimam, vnde flammaram vis immensa erum-
pebat, præcipitandus; apparuisse B. Virginem, eiusque interuentu presenti pe-
riculo liberatum; atque ita aspectu, præsidioque patronæ amantissimæ recreatum
vt ipsum vltro hostem laceraret, mendacem illum, mendacique parentem iden-
titem vocans, minaciter etiam Cruce obiectanda, quam manu tenebat, insul-
tans. Paulo verò post cum per se se solennem Christianæ fidei professionem ite-
runtiafferet, ac diuinissimum Christi corpus in Viaticum magna pietate suscepisset
dum ad os abluendum, vt moris est, aqua porrigitur, Cœli Reginam sanguinis
filij plenum calicem visam tradere, ac subinde etiam de suis sanctissimis mammis
gustandam dulcedinem præbuisse. Denique cum instaret ab ea Iacobus Philip-
pus, vt quam primum de corporis custodia euocaretur, iussisse bono animo esse,
mox profecturum in Cœlum. Quam in promissionem tota ille mente defixus,
cum suaderet confessarius vt paululum quietis caperet; venisse tempus respondit
non vt iam de somno, sed vt de Dei laudibus cogitaret: continuoque aggressus
intermortuis vocibus psalmum quinquagesimum pronuntiare, in ea diuinarum
laudum prædicatione, quam æternum erat in beata vita continuaturus, spiritum
Deo reddidit XVII. Kal. Octobris; Admonet locus ne prætermittam quod contigit
Dominico Fabro murario, qui in Societate magno exemplo vixerat; ac Florentia
in noui templi constructione egregiè laborarat, cum ex longo morbo prope extre-
mum vitæ curriculum accessisset, eleganti facie adstitisse iuuenem, qui se venisse
dicebat, vt illi supremo tempore adesset. Adeo est in suis famulis Deus tuus
protegendis, quos euocat, tum ijs, quos etiamnum in acie relinquit confirman-
dis, incitantisque prouidus, & indulgens. Addatur his geminum exactæ virtu-
tis specimen, Christophorus Rodericius Hispanus ex Hita dioceseos Toletana,
qui Neapoli pridie idus Februarij, & Hieronymus Otellus Italus ex Bassano Oppi-
do, qui Verona nonis Februarij, post annos religiosi laboris hic triginta, ille vi-
ginti & septem, sanctissime in Domino quieuerunt. Ambo veri Apostolorum imita-
tores, ambo sibi, suoque corpori implacabiles: par vtrique obedientiæ humilita-
tis, & probrorum Crucis ambitio, atque inexplebilis euangelicæ paupertatis auar-
ritia, & fames animarum. Rodericius cum sesquiannum in Collegio Ger-
dicensi thelogiam docuisset, mox alterum tantum eidem, ac deinceps triennium
Vallisoletano præfuisse, ad Mariam Maximiliani tum Regis Romanorum contu-
gem in Germaniam missus, nec multo post Memphim in Aegyptum ad Patriar-
cham Cophtorum, tum sæpius in Regnum Neapolitanum ad quædam Heretico-
rum extirpanda zizania, sæpius in regias classes, siue contra Turcas, siue contra
Africanos, siue contra Mauros Rebelles, & in Belgium demum cum regio exco-
citu, saluberrimam suæ caritatis industriam latissime sparsit. Præfuit & Romana
Prouincia, ac prostreto iam fractus laboribus Lauretano Collegio: vnde pro-
pter cæli eius grauitatem translatus Neapolim, hanc habuit melioris vitæ nata-
lem.

lem. Fuit vbiq̄ue sui similis, tenax recti, seuero propior vitæ genere, exigendo-
que ab se se, & ab cæteris officio; at humilitate, modestiæque non absimilis ve-
recundo. Inter aulicos: inter milites, in peregrinationibus, in classe in castris
idem qui in otij domestici disciplina. Nullum prætermisit diem, quo se non acriter
flagello caderet: Siquæ prauidisset in Hospitijs, ac diuersorij defuturam, sibi
eius rei facultatem, interdum vbi in sylua, sepis, diuerticuli, aut id genus late-
bræ opportunum secretum inciderat, per speciem necessitatis à comitatu sece-
dens, iuum corpori quotidianum dimensum verberum dependebat. Numquam
occupationum seu mole, seu multitudine opprimi se, distrahiq̄ue ita sinebat, quin
decerperet excutienda conscientia, ac meditationi quotidiana tempora: cum
dicebat hæc esse nutrimenta animi, nec vnquam prætermittenda, quemadmodum
vel ex occupatissimo die ad corporis partem particula tamen rapitur. Frequens
vtebatur forma quadam orandi, quam ipsemet sententijs è literis sacris vndiq̄ue
collectis composuerat, mirabilis sane grauitatis, ac pietatis: in ea primum confide-
rans quæ ad abijciendum se coram Deo, pudoremq̄; & dolorem peccatorum conci-
piendum facerent, tum quæ incitarent ad opus salutis suæ, diuiniq̄ue obsequij se-
rio capeendum, exardesceret in vehementissimam caritatem, totiusq̄ue com-
plebatur sancto ardore perfecte Deo, & proximis, ex Societatis instituto deser-
uendi. Inde inuocans Beatorum omnium per choros singulos opem, sanctissimæ
Trinitati tum se se, & sua, tum omnia vota, & recte facta triumphantis ac mili-
tantis Ecclesiæ, ac præcipue Christum Iesum offerebat. Demum pro se, & vni-
uersis mortalibus preces adijciebat: sed pro se prius, vt validiores inde pro alijs
essent preces. Precabatur autem sibi nominatim, vt dignus haberetur qui partici-
pans fieret Crucis Christi, hoc est, vt eius causa, nulla sua culpa, multa patere-
tur; cumque virtutes cæteras, tum has quindecim ordine deposcebat, ex quibus
aiebat tamquam è gradibus effici scalam: quas libenter hic adijcio, vt documen-
to sint quo ex genere eius viri religio esset: quo in opere & cura eius habitarent,
& verterentur labores. Prima erat interior, exteriorque compositio, atque
Modestia: tum deinceps Prudentia, & attentio, vt omnia ex rectæ rationis præ-
scripto fierent: frænium, & gubernaculum linguæ: Rigor, & asperitas aduersum
se: Obedientia perfecta: Mortificatio assidua; Fortitudo, & constantia ad perui-
cendas omnes difficultates: sanctum odium sui & contemptio: Humilitas inter-
ior, & exterior: Paupertas spiritus, & corporis: Patientia in rebus quibusuis
aduersis: Puritas, vt omnia sincere pro Deo fierent, Fides solida: Spes secura:
Amor Dei, & proximi, qui ardeat in corde, & opere. His adijciebat Timorem
perpetuum augustissima Dei Maiestatis, eiusque iustitiæ, ac profundorum iudicio-
rum, quem Timorem scalæ ianitorem vocabat. Porro cum pro alijs precaretur, à
Summo Pontifice per omnes Ecclesiæ delabens Ordines, ad Societatem cum ven-
nisset, nominatim Romanas domos, deinde singillatim omnes Prouincias, & fo-
ciorum gradus, quique externorum seu bene, seu male meriti de ea forent, me-
morabat. Adijungebat dein orationis pabulo panis vitæ quotidianum epulum.
Et quidem in perpetuo illo, varioque, & impedito discursu pœne est supra fidem
quantum studij, curaque intenderit, ne quem absque diuino sacrificio prætermit-
teret diem: nec vnquam erat imparatus, quia ad id se assidue, quicquid ageret,
comparabat. Ac nominatim ad excitandam in se se humilitatem, ac sanctam ve-
recundiam, multa collegerat, quæ meditando extra sacrificij tempus ad eum
vsum perduxerat, vt ipso in tempore præsto essent absque labore, ac perturbatio-
ne rerum earum, quibus inter sacrificandum toto corpore, & animo attenden-
dum est. Primum omnium memor Christum Dominum Apostolis antequam hoc
diuinissimum Sacramentum porrigeret, abluisse pedes, quia qui mundus est non
indiget nisi vt pedes lauet: existimabat se non pedes tantum immundos habere
verum etiam manus, & caput: ideoque enitendum, vt priusquam accessurus ad
sacra indumenta manus de more aqua lauaret, conscientiam vel vna ablueret la-
cryma, deplorans peccata, inardescens amore ex beneficij magnitudine, quod
in mysterio illo sacrosancto recipitur, timorem simul in se se, & ruborem excitans

ex

63

Virtutes e-
iusdem in-
fuges.Pœnitentiæ
rigor.
Orationis
assiduitas.

Et forma.

64

Amor Cru-
cis Christi.

65

Scala virtu-
tum quindecim.

66

Ianitor sca-
læ Timor
Dei.

67

Orandi pro
alijs studiū
& diligentia.

68

Assiduitas
quotidie sa-
crificandi.

69

Præparatio
ad Missam.

70
Deuotio in
celebrando,

ex consideratione rerum quæ sequuntur. Cum, inquit, incipio indui sacris vestibus confundar considerans me esse lupum, qui vestitum ouis assumam, ac demones, qui mea peccata norunt, cum irrisu obiectare, Ecce Saul inter prophetas: & alios, Ecce Adam quasi vnus ex nobis. Item confundar considerans Christum Dominum fuisse vestitum habitu contumeliæ, me ornatum sacerdotali sacro, atque perhonorifico decorari: ille catena vincens est, ego astringor cingulo serico: illi Crux imposta lignea ponderosa, mihi casula superijcitur lenis, & iucunda. Considerans etiam Christi indumenta, petam deuotionem illius sanctæ mulieris, quæ dixit si tetigero tantum fimbriam vestimenti eius salua ero. Cum ad altare conscendam, oculos demittam humiliter, reminiscens in veteri lege edictum fuisse, qui tetigerit montem morte moriatur &c. sacerdotes autem & populus ne transeat terminos, ne ascendat ad culmen, ne forte interficiat eos. Quomodo igitur accedam ego ad montem, qui Christus est? quibus manibus, quo ore, quibus oculis? Hisce cogitationibus ingrediar, dicens in corde meo, Introibo in domum tuam: adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Cum deinde pronuntiabo Gloria in excelsis Deo, considerabo id esse canticum Angelorum, mecumque plorabo memoria repetens versiculum psalmi, Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Deinde confundar, quod lingua quæ Domini creaturis maledixit, patiatur sibi ipse Dominus benedici. Cum pronuntiabo orationem, confundar quod interpretis, & internuncij munere Deum inter, & populum fungar, qui meis consilijs pessimis autor fui, vt tot animæ ad inferos deijcerentur. In Epistola admirabor quod liceat Magistro cathedræ pestilentie volumen sapientie legere. In Euangelio item confundar quod liceat legere id quod sum persequutus. In offertorio sit maior confusio cum Patri filium, quem ego ipse interfeci. Cum oratio secreta recitatur, recordabor canticum quod nemo poterat dicere, nisi illa centum quadraginta quatuor millia qui empti sunt de terra: Virgines enim sunt, & sequuntur agnam quocumque ierit. Et considerans condiciones, quæ requiruntur in ijs, qui canunt hæc cantica laudis, confundar quod eadem in ore meo polluto versentur. Cum appropinquat tempus consecrationis, incipiam audire verba Christi, Filius hominis tradetur in manus peccatorum: idque etiamnum verba propter meam improbitatem, qui tanto sum peior, quanto minus id sentio. Post consecrationem quotiescunque contingendum est diuinissimum Sacramentum. Primum petam à Sanctissima Virgine, vt ipsa doceat me humilitatem, & deuotionem, quibus accedendum est ad Christum Dominum, & quibus ipsa eum contingebat, Deinde admirabor qui fiat, vt non moriar illum attingens: cum Oza qui Arcam olim contigit, statim exanimatus sit. Præterea recordabor omnes qui tangebant Dominum, quando diu erat in carne mortali, saluos rediisse: petens cognitionem, ac veniam meorum peccatorum. Postremo dicam Domino, En tu Agnus Dei permittis te lupi manibus, & dubitabit lupus manibus Agni se se credere? In commemoratione defunctorum, confundar quod liceat mihi esse adminiculo, ad liberandas ex Purgatorio animas, qui sui causa illuc deijciendi. Oratio Dominica tota cedit in confusionem meam. In sumptione diuinissimi Sacramenti dicam mente, Pater venit hora, accipe spiritum meum, ita præparatus ac si tum ipsum essem exspiraturus. Hac præparatione humillimus hic Christi sacerdos ad fontem celestium donorum accedens vberimas inde in suum, alienumque profectum diuitias reportabat. Præcipuo autem sensu nuper Laureti Sacrosanctum illud mysterium tractabat: impetrarat enim potestatem vt in Cella Beatissime Virginis facere sacrum sibi quotidie liceret, idque ante auroram, tum ne peregrinis sacerdotibus locum eriperet, tum vt ad curam diuinarum rerum, humanarum silentio iuuaretur. Porro constantia, & æqualitate cognite virtutis id egregie præstitit, vt edificaret vbiicumque plurimum, nihil vspiam destrueret. ac domesticis æque, & externis summis, & infimis carus esset, ac venerandus. Pius Quartus Pontifex, multoque magis qui huic successit Vir sanctissimus Pius Quintus, tum Marcus Antonius Columna, Ludouicus Requesensis Commendatarius Maximus, & Ioannes Austria-

71
Virorum
magnorum de
Rodericio
iudicium,

Austriacus eius & sanctimoniam probauere, & amare consuetudinem, & operam in grauissimis rebus adhibere. Et erat Rodericius magnis quoque personis cum eo, quo dixi temperamento verecundæ seueritatis, monitor haud acerbus ille quidem, nec leuis, apertus tamen, atque sincerus; cui stabat vel millies quamuis subire offensam, atque adeo necem, quam diuinam, ubi officij ratio posceret, dissimulare iniuriam. Quod cum palam, semperque tenore eodem profiteretur, rem difficillimam impetrauit, vt neque caeleste Numen, nec Principes mortales offenderet. Quam etiam ad rem proderat, quod nullam omnino, nisi muneris sui causam attingebat. Itaque Neapoli cum Proregis audiret confessiones, domi, forisque singulari erat exemplo illa eius ab administratione publica, & qualibet re abstinentia; cum ne in Aula quidem nisi summa necessitas cogeret, & raro admodum appareret. Inde item factum est, vt & Romæ, & in Belgio, & Neapoli, & vbiicumque egit apud Principes, familijs eorum, & aulicis omnibus venerationi esset. Eminēbat enim sanctitas vitæ: apparebat Aulam si quando adiret, nequaquam Aula adire studio. Nec se Aulicos inter iactabat, sed summa cum modestia de rebus diuinis proutinus ingerebat sermones; neque oculos ipsos eorum defatigabat, cum adeo rarus, adeoque modestus accederet. Tanta autem aqua summos rerum publicarum Præsides vir autoritatis, omnino aduersus moderatores suos in obediendi cura, simplicitate, alacritate vel tyronum primos anteibat ardores, Volebat liquere Præpositis ipsum plane tanquam molle lutum in eorum esse manibus, tanquam destitutum sensu, ac voluntate, atque anima corpus: denique baculi instar, quo senex quispiam pro arbitratu, vbi, quoque modo: & quandiu libuit vitur. Paupertatis multa possent referri documenta; sed vnum instar sit omnium. Cum ex Belgio in Italiam redijt, abeunti Ioannes Austriacus magnam vim auri, viatici nomine, obtrusit: nunquam tamen potuit adducere, vt nisi quod parce satis esset, acciperet. Tum Ioannes Syngrapham impexit, per quam iubebat ei mille nummum Mediolani dependi: quam Rodericius, ne altercateretur pertinacius, cum accepisset, Mediolano ad eundem remisit, gratias agens, ac pecuniam Belgicam sibi affatim suppeditauisse significans. Quin etiam ipso in Belgio cum ei eleemosynæ nomine certa pecunia in certum spatium numeraretur, quod perinde atque sua militibus stipendia, videbatur decreta, eodem modo exigenda, maluit emendicare aliunde victum, quam videri contra Societatis instituta fecisse, quæ vetant quicquam, pro ministerijs accipi. Talis vita congruentem sibi clausulam habuit: ad quam se vt cumulatijs præpararet, diutius nec ita grauis morbus spatium dedit. Conuenit cum Petro Antonio Spinello, qui tum Philosophiam docebat, vt vbi articulus sibi decedendi instaret, nomine suo ex formula illa, quam supra dixi, faceret preces, addens se, vbi tempestiuum foret admoniturum. Dominica prima ieiunij magni post meridiem nihil tale cogitantem accersit, tempusque ait adesse eas preces faciendi: qui statim prope lectulum decumbentis flexo genu per vnus ferme horæ spatium peregit. Inde abiit ad sodalitiū Beatissimæ Virginis, quod curabat, ad quod pomeridianis horis conuenire quidam lecti solebant. Moxque ad eum misit Rodericius, qui moneret, vt vna cum sodalibus accelerationem sibi, si Deo placeret, transitus precarentur. Missis sodalibus Petrus Antonius recta ad Rodericium redit. Atque is totum corpus in morituri habitum componit, ac subinde tanquam videret aduenientem mortem, ac volens reciperet, iam dudum diuinis omnibus præmunitus mysterijs spiritum placide exhalauit. Otellus, vt quidam Patrum de eo pronunciarunt, quantus quantus erat, totus erat bonitas, humilis, recti in omnibus exempli, consuetudine affabilis, diligens, & assiduus in studijs, qua cura nullo magistro græcas dicitur, & hebraicas literas didicisse: parcissimus temporis, qui etiam vt significaret superuacuas consuetudines rescindendas, solebat dicere, Amici fures temporis. Ad hæc laboris ad miraculum patiens. Multos annos egit Messanæ: quo tempore cum ante meridiem sacris diebus in Societatis templo concionem haberet, ibidem vix absoluto prandio, doctrinam Christianam explicabat, mox in Basilica

72
Libertas eius apud suos matres.

73
Vt in aula se gereret.

74
Obedia eius erga Præpositos Societatis.

75
Paupertatis amor.

76
Præuiam mortem præ obit.

77
Otellus eximie bonus, humilis & affabilis.

78
Diligentia eius in studio literarum.

79
Laboris patientia.

Bea-

Beatissima Virginis, quæ in ea vrbe primaria est: Epistolas S. Pauli interpretabatur: inde sub vesperam eodem die in cœnobio Virginum sacrarum rursus verba faciebat: operarijs vero diebus & sacerdotibus domesticis, & inter ceteros Clero, casus conscientia explicabat: & præter domesticas adhortationes alias habebat publicas diebus veneris. Idem institutioni Tyronum, & domesticorum confessionibus, & templi procurationi præerat. Super hæc nobilissimi civitatisque cœnium excipiebat confessiones; magnaque frequentia assidue consulebatur non solum à Mamertinis, sed etiam vicinis ex Urbibus: quodque Prædicator Sancti Nicolai (sic enim appellabant) responderat, Pythagoricæ autoritatis modo ratum, ac fixum erat; eo maxime, quod ille responderat. Tot inter labores nullam omnino patiebatur secum fieri religiosæ disciplinæ exceptionem; quamvis sæpe valetudinis Præfectus contra niteretur. Porro ad eum audiendum, vbiunque verba faceret, miri erant concursus. Genus vero eius eloquentiæ nihil habebat profani artificij, quin potius tantum quendam non admodum suavem, ac pane ridiculum. Sed tanta erat cum sanctitatis opinio, tum diuinæ opis presentia, quæ voci eius vocem virtutis dabat; tanta sinceræ animi ingenuitas, & affluentia spiritus, qui in eo loquebatur, vt non raro cum ad audiendum aliqui conuenissent captandi risus causa, darent pro risu lacrymas; compunctique corde plane in alteros commutati viros, feliciter ipsi quodammodo capti, derelictaque discederent. Nec facile est existimare quantos vbiq; pietatis fructus retulerit; vt plane liceat intelligere christianam eloquentiam in virtute, coniunctioneque cum Deo sitam, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis; quamque enixius ijs, qui apte fructuoseque volunt dicere, diuina illa adiumenta curanda sint, quam oratoriæ facultatis ornamenta. Collegia hoc anno per Italiam suscepta ex multis quæ offerebantur, quatuor. Sed Castrienſe in Neapolitana Prouincia non processit: In Romana Anconitanum obiectis ab Episcopo difficultatibus dilatum est. Duo itaque tantum inchoata, Placentinum, ac Vercellenſe illud in Veneta, hoc in Mediolanensi Prouincia. Octavius Farnesius Dux cum in itam aduersus se coniurationem Placentiæ deprehendisset, maximo libertatis periculo, simul gratias Deo acturus, simul etiam sperans hoc sibi fore impoterum magis fidos populares, quò fideiores Deo redderentur, ex Parmensi Collegio publicæ utilitatis documentum expertus, ei quoque Ciuitati comparatum afferre decreuit. Rem Palmius Visitator coram cum Duce tractauit, ac domicilium ab eo assignatum accepit: vbi prima initia posita, paucique de Societate morati vsque ad annum 1584. cum ad curiam Sancti Petri migratum esset, quam Philippus Sega Placentinus Episcopus, qui post fuit Cardinalis, animarum procuratione liberatam autoritate Apostolica attribuit. Ibi anno insequentidua scholæ latinæ instituta. & mox addita tertia: proque priori ruinoso templum excitatum est templum, atque magnificum; ac postea etiam domicilium, vt suo loco fusius dicetur, in paucis laudatum accessit. In Vercellenſi excitando Io: Franciscus Bonhomius eius vrbs Antistes studio ac sedulitate cum Guidone Ferrerio Cardinali Vercellenſi certauit. Sed is opibus superauit, qui fundum Præposituræ Sancti Stephani, quam ipse commendatam habebat, in eam rem à Gregorio Pontifice impetrauit. Addidit tamen Episcopus annui subsidij aliquantum, & tantundem Dux Sabaudia Emanuel Filibertus, cuius in ditone Vercellæ sunt. Attributa est initio Sancti Petri ædes vna cum domo adiuncta, & Lælius Bisciola missus Mediolano, qui & concionibus populum erudiret, & vt noui domicilij præpararet. Anno inſequenti Iulius Coccapanus nominatus nouæ familiæ Rector Socios ex Episcopali domo, in qua vsque ad eam diem degerant, ad S. Petrum traduxit: & humaniorum literarum Magister, qui Clericos Seminarij doceret, accitus est. Verum non nisi anno 1588. cum ad Templum Sanctissimæ Trinitatis translatum, ac gemina ibi latinæ classis instituta esset, suam Collegium speciem ac formam accepit. Singulari Dei tutela Nouellenſe Tyrocinium à suprema calamitate seruatum est. Dudum grassatores Mantuanum, Regiensemque agrum & alias circa oras stupris, rapinis, & stragibus per-

80
Eiusdemque
autoritas
merito par-
ta.
Exactio disci-
pline reli-
gioſæ.

Eloquentiæ
Diuina vis.

81
Fructus inſi-
gnes.

82
Castrienſis
& Anconi-
tani Colle-
giorum de-
ſignationes
irritæ.

83
Placentinū
Collegiū ab
Octauiō
Duce fun-
datum.

84
Eius trans-
latio.

85
Vercellenſis
Collegij fū-
datio.

permiscebant, cum demum ad arcem Nouellariensem spe prædæ animum adijciunt. Placuit (quo consilio incertum) ab Tyrocini nostri domo rem exordiri iniectoque per noctem in rectum cui multa superstabat materia, igne, iam flamma inualuerat, cum deprehensum forte periculum est. Accurritur à domesticis, à vicinis, ab Arcis quoque custodibus; frustra erant remedia: flamma victrix quicquid objiceretur, in nutrimentum vertebat. Diuina igitur, humanis adeo victis, præsidia Valentinus Rector cum suis Tyronibus in geua prouolutus implorat, postque aliquantum precum magna concepta spe, reliquiariam thecam sacculo serico inclusam, quam ferebat è collo pendentem in medios debacchantis incendij vortices mittit. Vix in flammam sacra descenderant pignora, cum repente, turba omni spectantium stupore defixa, violenta illa pestis extinguitur, ac mox theca ipsa cum reliquijs adeo reperitur innoxia, vt ne vittam quidem vnde sacculus pendeat, ausus videretur ignis attingere. Nec tamen abstinere nefarij homines ab incendio iterum tertioque tentando: sed antequam praualescerent, Deo scilicet tutante, deprehensi sacrilegi conatus & oppressi sunt. Cœpta superiore anno expeditio in Saluos, cum eos haberet progressus, vt legendo fructui paucitas operarum obstaret, iussit Pontifex noua mitti subsidia. Missus quoque & Ioannes Baptista Velatus, qui socijs per ea loca præflet, vbi referre ad Iacobum Crucium Taurinensem Rectorem minus commodum foret. Ea se non modo sedulitate verum etiam dexteritate Velatus gessit, vt hominibus etiam probaretur errore infectis. Ardentior erat, & contemptor periculorum, Ioannes Baptista Vanninus, qui Lucernæ in magno ieiunio concionatus; cum prouocasset ad disputationem Ministros Vgonottorum, quippe quos deprehenderat sola stare inani quadam opinione sapientiæ: atque ipsi quo certamen detrectarent, agendum scripto potius dicerent, in Pagum cui nomen Villar Bobiorum, eos ipsemet audacter conuenit, itaque vrsit, vt cum salua existimatione nullum esset effugium, auderent conferere manus. Verum is exitus fuit congressus, vt ordine relatus in scripta magnum catholicæ religioni momentum vbicumque lectus est, fecerit. Posthæc Bricherassum profectus, dum consuetis instat laboribus, venerationi Christi corporis anniuersaria dies illuxit. Instituit supplicatio non infrequens illa quidem, sed partim temporum licentia, partim Vgonottorum instinctu sordidissimis ludicrarum rerum spectaculis inquinata. Quæ cum Vanninus cerneret, impetum animi tenere non potuit. Infert se se in turbas, & indigna machinamenta partim orationis grauitate, & spiritus feruore summovit, partim ipsemet admissus euerit, discicitque; partim ipsi autores, antequam ad ipsos illa quasi tempestas perueniret, verecundia subducunt. Id demum quod armatorum vix attentasset manus, vnus fiducia sacerdotis effecit. Carmaniola Ioannes Antonius Grassus sodalitatem Perseuerantiæ (sic enim appellauit) superiore anno ad frequentem restituendum vsu sacramentorum inchoatam, valde amplificauit: multaque nobilia capita nomen in eam dedere. Vigliana, quod oppidum inter prima eius regionis, nobilitate, ac specie numeratur, quamquam nullus erat palam sectator erroris; tamen non pauci erant occulti. Nec obscure intelligeres ægram pietatem, quod diuinissimi sacrificij obsolescebat passim reuerentia. Sodalitas quæ olim floruerat se se flagellantium, plane conciderat. Gliscebant de religione secreti sermones, adeo vt feminæ quoque haberent inter se de fidei dogmatis conuenticula, vna Euangelium explicante. Hic Cæsar Casullus opportunè labentibus rebus dexteram porrigens, appositis concionibus de ijs rebus, quas locus maxime postulabat, sustulit seminarum concilia, restituit sodalitum se se verberantium, Missæ frequentiam ac pietatem redintegrait, libros Hæreticorum multos è populi manibus excussit, data opera, vt earum seminator pestium comprehenderetur, aliaque id genus egregiè præstitit; dum eius socius euentu maxime optabili pueros catechismum ita edocuit, vt nihil esset tam commune in tenera ætatis ore, vixque ac domibus, quam Christianæ sapientiæ rudimenta. Similia his, parique studio alios alij percursantes pagos, & oppida conabantur, non sine magnis inter-

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

C dum

87

Incendium
Nouellari-
ensis domus
inicta in-
noxie in flamma
thece
reliquiaria
resurrectum.

88

Io. Bap. Vā-
ninus Mini-
stros Hugo-
notorum
ad disputa-
tionem Lu-
cernæ pro-
uocat:
Et vincit.

89

Idem Bri-
querashi spe-
tacula pro-
fana pompæ
Sanctissimi
Corporis
Christi ab
Hæreticis
opposita di-
scit.

90

Sodalitas
perseueran-
tiæ Carma-
niolæ insti-
tuta.

91

Res à Cæ-
sare Casul-
lo Viglianz
feliciter ge-
sta.

92
Possseuius
in Moscho-
uiam mitti-
tur.

93
Missio Epi-
daurensis.

Eiusque
fructus.

94
Labores So-
cietatis in
monte Li-
bano.

95
Recogniti
libri Maro-
nitarum no-
tatis & re-
futatis er-
roribus.

96
Concilium
Episcoporum
accitu Pa-
triarchæ
Maronitarum
celebratum.

97
Hæsitatio
Maronitarum
in causa re-
pudij.

98
Acquiescunt
tamen &
Romanæ
Ecclesiæ pa-
rent.

99
Errata li-
brorum mul-
tis exemplis
vulgata ad
monitionem
cautelæ.

100
Patriarchæ
Michælis
pia mors.

dum vitæ periculis, verum maioribus celestis tutelæ experimentis. Expeditio in Moschouiam ingentem concitauit expectationem. In eam Antonius Possseuius Gregorij Pontificis missu profectus, comitem Ioannem Paulum Campanum adijt, qui Brunensi Collegio præerat: de quo mox in rebus Polonicis agam. Ad Illyrios Epidaurum (iubente item Pontifice, ex quo Archiepiscopus Hieronymus Matheuccius postulauerat) missi cum fratre adiutore Ioanne Meo Philippus de Philippis, & Simon Bonnicus, natione ille Sardus, hic Melitensis, sacerdotibus probe, nauique. Excepti sunt ab Republica perbenigne, præcipuoque studio à Sodalibus Sancti Rocchi, quorum & diuersorio, & sacra æde utebantur. Excolata in diem stipe cum victitarent, adeo præueniebat eorum necessitates liberalitas ciuium, vt vix vnquam, emendicationi locum relinqueret. Præter vilitates solennes ex concionibus magni ieiunij in Templo principe à Philippo habitis, ex catechesi, ex doctrina quaestionum conscientiæ, & id genus pietatis priuata ac publica instrumentis, memorabile ante omnia fuit dissidium Rempublicæ inter Præsulemque coercitum. Magnam id offensionem præbebat populo, maioris impendebat metus calamitatis, cum Deus pacis vtrorumque animos, conciliantibus Patribus, adeo permouit, vt Antistes in urbem, vnde ab nauigatore exierat, placide reuersus, publica gratulatione, & honorifico omnium plausu receptus sit. Eidem cum Dioccesim viseret, fidelem Patres operam, & salutarem nauarunt. Sed interim euentu latissimo in Monte-libano Ioannes Baptista Elianus, & Ioannes Brunus Maronitarum culturam vrgebant. Postquam Pagos circum omnes cursarunt, præcipuo studio recognoscendis eorum libris, notandisque ac refutandis insistent erroribus, qui siue per hæreticorum fraudes, siue per simplicitatem gentis irreperant. Quod vbi valde promotum est opus, Ioannes Brunus firmam eorum, aptamque genti confutationem conscripsit, testimonijs è diuinitis literis, sacrisque concilijs, item Pontificum decretis, & sanctorum Patrum monumentis corroboratam. Tum admonent Patriarcham vt, si placeat, Episcopos & qui præterea fore vsui videantur, in vnum cogat, deque notatis ab se capitibus eorumque confutatione disquirant. Interesse enim talia à multis cognosci, & audiri: si qui qua in re contra vel opinarentur, vel aliquid afferrent. Probauit concilium Patriarcha. Patres, quo liberius sententiæ dicerentur, tradito suarum animaduersionum libello, de quo disceptandum erat, suam tantisper à conuentu præsentiam remouerunt. Illi cum diligenter singula perpendissent, accitis Patriarchæ, cetera sibi vehementer probari aiunt; in vna repudij causa non nihil restare difficultatis. Nam præterquamquod per eas circa oras cunctæ gentes ac sectæ morem frequentent, priore superstite coniuge nouas nuptias ineundi, videtur admodum graue, vt innocens vir, qui ob adulterium coniugem dimiserit, aliena culpa Matrimonij fructu in perpetuum careat. Contra ea Patres docere: Rem esse plane catholica fide sancitam, sacrisque Concilijs, & grauissimis Doctoribus comprobatam, neque posse aliter fieri, nisi cum graui diuinæ Maiestatis iniuria. Ita demum tradere veritatis interpretem, Ecclesiarumque omnium magistratum Romanam Ecclesiam. Quæ cum enucleate, prolatisque sacrorum autorum testimonijs expromerent, Patriarcha magno animo, & asseueratione constanti pronuntiavit, nullo vnquam modo permitturum se posthac, quandiu vita coniugum alteri superesset, vt alter nouo se matrimonio implicaret: & hac re ostensurum quanti auctoritatem Pontificis Romani faceret. Antistitis auctoritatem omnes in eunctanter sequuti, eoque pronius, quod (vt sæpe monui) non prauitate mentis sed per inscitiam, ac simplicitatem interdum ab orthodoxis moribus dissidebant. Itaque reperta in suis libris errata, quo facilius quibus per se se deinceps agnoscerent, & abolere posset, multis exemplis vulganda curarunt. Statu rerum iam plane composito, nihil fiebat reliquum, nisi vt vigil, & acer Præsul retineret præclara cœpta, atque prouheret, cum Michæli Patriarcha, qui magnum ad illud animum gerebat, in morbum prolapsus xij. Kal. Octobris è vita concessit, Adfuit illi supremo tempore Ioannes Baptista, & Extremam vñtionem, rem ijs tenuis antea incognitam, adhibuit. Ille vero nihil habuit, quod grauius commenda-
ret.

ret supremis verbis, quam ut Romanam fidem tueri omnes omni ope conarentur: Eoque præcipue lætus decessit, quod Nuntios Apostolicos in sua Diœcesi videret, interque manus eorum efflaret spiritum. Octavo post die ad nouum Patriarcham dicendum gens conuenit: summoque Episcoporum, Cleri, & populi consensu liberæ vocis suffragijs (hic ibi mos tenet) declaratur Patriarcha Sergius (Sarchis ipsi dicitur) Archiepiscopus, demortui Patriarchæ frater. Is inde vsque à prima ætate in Cœnobio vixerat, longe ab hominum, ac præsertim feminarum conspectu alienus. Nam situm erat in Valle cœnobium, in quam feminis ab longo æuo anathemate interdictus erat accessus: nec quopiam prodire ipse, vbi feminarum occurfus foret, solebat: Virgo habebatur: nihilo virtutum aliarum laudibus minor. Cæterum comitijs impendentibus adeo verebatur ne ad Patriarchale onus adigeretur, adeoque persuaserat sibi periclitaturum se de æterna salute si ei sarcinæ colla supponeret; ut apponenda custodia fuerit, ne se fuga subduceret. Vbi autem promulgatus est Patriarcha, flens vberime, orat, obtestaturque per Deum, ut sibi parcant. Se vmbra, ac solitudini asluctum, gerendarum rerum rudem ne cogant id subire onus, cui cum & sua, & ipsorum pernicie demum succumbat. Cum omnes perstarent in sententia (sciebant enim optimum virum, & prudentiæ documenta multa perspexerant, quod multa per eum supremo maxime tempore valetudinarius frater administrarat) denuntiat libere nunquam cessurum se, nisi Episcopi, quod statim præstitere, in certam quadam disciplinæ capita fidem suam obligarent. Sub hæc antequam diuinissimum Sacramentum in solenni missa susciperet, formulam catholicæ fidei Patrum monitu, è synodi paulo ante editæ decreto pronuntiauit. Postero die cum totum clerum cœgisset, omnia ea proposuit, quæ Patres decreuerant, adhortans ut diligenter exequerentur: quod omnes solenni sibi voluntatum ad Romanam Ecclesiam inclinatione alacriter receperunt. Valuit plurimum ad effectum rerum, huius creatio Patriarchæ. Namque priorem cum ætas, ac valetudo in Cœnobio, aut in lectulo plerumque detineret, is Diœcesim per se se lustrauit, omnia vbiq; recognouit, sacrum chrisma ætatibus idoneis imperijs, & pleraque alia ad catholicæ Ecclesiæ vsu reuocauit. Ut iam nec differretur baptismus recens natis, nec eisdem continuo chrisma adhiberetur, nec præberetur Eucharistia ante computem rationis ætatem: nec diuortia, ac nouæ nuptiæ superstite altero coniugum fierent; Item chrisma renouatum est solenni die maioris hebdomadæ è balsamo duntaxat, oleoque; verusque combustum: quod multos annos intermittere mos erat. Inducta consuetudo ex azymo pane diuinæ Eucharistiæ conficiendæ Romano more, quem natio sequitur, & alia hoc genus magno cum incremento publicæ pietatis, tantumque erga Gregorium Pontificem veneratione aucta, vulgataque, ut (quod summi honoris habent insigne) ad eius nomen nemo esset, quin assurgeret, & capitis tegmen detraheret. Atque hunc finem sortita est prosperum cultura Maronitarum in Libano-monte. Quorum qui aberant Cyprij, Damasceni, Hieropolitani, alijque, edocti per literas, atque etiam per Episcopos eorum, qui conuentibus interfuerant: quidam etiam aditi coram, ut in sequenti anno referetur. Dignus est præcipua ad posteritatem commendatione Ioseph Obnebeis nobilis Maronita, qui apud Emir (is gentis est pro Turcarum Imperatore Præfectus) gratia multum valens, totum id negotium singulari studio, & caritate prouexit. Nam quantum sit virium ad incrementa publicæ pietatis in cura Principum, aperte licebat hoc tempore cum alibi, tum maxime in Polonia cernere, vbi res ad pristinam sanctitatem intento in hanc curam optimo, ac fortissimo Rege Stephano, meliore in dies cursu redibant. Numquam is desistebat Societatem, quoniam ad eam rem vtilem experiebatur, nouis augere ornamentis. Vilenensis Collegij vêtigalia, quod & ad emolumentum, & quietem religiosam pertinebat, cum alijs opportunis commutauit, admiratus diuinam in ea re prouidentiam, quod Senatus ipse Hæreticus eam illi causam commendasset. Sed minus est mirum, cum tam pronum inferioribus sit studia induere, vel simulare superiorum. Res Transylvanicas qua cura promouerit infra narrabo. Periculum

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

C 2

vide-

101
Sergius eligitur in Patriarcham.

Eius virtutes.

102
Recusat quantum potest Patriarchatum.

103
Acta eius in Patriarchatu præclara.

104
Ritus Romani in Maronitarum vsu inducti.

105
Veneratio eorum erga Romanum Pontificem.

106
Iosephi nobilis Maronitæ zelus pro Ecclesia

107
Stephani Regis Poloniae amor in Societatem.

108
Iudicium e-
ius de Lega-
tione Mos-
couitica à
Pontifice de-
creta.

109
Eius occasio

110
Poffeuinus
Pontificis Le-
gatus cum
Legato Mos-
cho reuer-
tente difce-
dit.

111
Ei iter per
Germania.

Et Polonia.

videbatur ne legationis Moscouitica causa, quam Poffeuinus gerebat, offenderetur. Sed ille omnia optimo, vt gerebantur, animo excipiens, dixit se ob reuerentiam Sanctissimi Domini (his enim verbis vsus est) & Sedis Apostolicæ, siue pax conficeretur, siue perstaret bellum, iter legato velle in Moscouiam aperire, quamuis de Duce Moscho, vtique homine tyrannicis peccatis obruto, vt quicquam spei crederet ad conversionem relictum. Tertiam Rex hoc tempore aduersus Moschos expeditionem obibat, grauiterque premens ad consilia paci adegerat. Ioannes Basilij rerum potiebatur, qui paci honestius, & æquius imperandæ, tametsi religione Ruthenus, hoc est ferme è schismate græco, legatum in Urbem Thomam Seuerigenum ad Gregorium Pontificem misit, orans, vt is pro sua in christianos Principes autoritate auerteret eos à fundendo christiano sanguine, & ad coniungenda aduersus Tyrannum Turcicum hostem communem arma cohortaretur. Gregorius cum pridem optasset religioni catholicæ aditum in Moscouiam aperiri, idque frustra tentasset, occasionem libenter arripuit. Et sane magna res agebatur, non solum vastissimæ eius regionis causa, sed etiam aliarum longius remotarum. Quippe Moscouita siue à Mosco flumine, siue à Moscouia Vrbe Imperij sede, ei imposta flumini, nomen adepti, olim partim Scytharum Europæ, partim Asiatici Sarmatæ dicti, in ipsis Europæ Asiæque finibus latissimo dominatu, ab mari concreto ad vsque Caspium degunt: vt per eos si commercia iungerentur, maximo viarum, discriminumque compendio ad Tartaros, & in Persidem, & ipsam in Indiam penetrari posset. Hoc igitur maiore voluntate Pontifex, quanquam Moscos nihil ageret nisi mortalia, etiam caelestia offerenda illi censuit. Peropportunos huic procurationi visus est Poffeuinus, qui ne per reuersus ex Succia Stephano Regi notus erat, & regionum, hominumque mores, atque adeo ipsas Principum illorum causas non ignorabat: cum Succia ad Austrum Liuania, de qua certabatur, ad Orientem Moscouitica pars ditionis adiaceat. Is conciliato multa prece numine, acceptis à Pontifice non solum ad Stephanum Regem, & Magnum Moscorum Ducem, sed etiam ad Christianos alios ex itinere Principes, ad Senatum Venetum, Archiducem Carolum (cuius coniugi Rosam auream item à Pontifice deferebat) ad Archiducem Ernestum, & ad Rodulfum Casarem literis, vij. Kal. Aprilis cum legato Moscouitico magnum animum gerens, discessit. Quacumque iter fecere, id Pontifex in Moscouita delinimentum exoptante, magnis excepti honoribus per Italiam. Inde Seuerigenus rectum tenens cursum per mare Balticum festinauit in Patriam. Poffeuinus post aditum Græcium, Viennam, Pragam, non absque religionis fractu, literis ab Casare ad Magnum Ducem Moscorum ornatus, dein Varisiam Annam Poloniae Reginam de Sueticis rebus ex mandato Pontificis alloquutus, Vilnam ad xvij. Kal. Iulias cum deductis ex Austria socijs Ioanne Paulo Campano, ac Stephano Drenostzio sacerdotibus, & laicis Andrea Modestino, & Michaële Morieno peruenit. Stephanus Rex totus in luctu ex Christophori fratris sui Vaiuodæ Transylvaniæ acerbo funere: totus in bellico apparatu contra Moscum erat: auditoque Poffeuino, quæ ante solebat dicere, adfirmavit, eam legationem superuacuum prope videri. Nam quod ad pacem pertineret iam Moscum Liuania paratum cedere vniuersa, ac solum ad eximendam bello idoneam tempestatem ab callido hoste quæsitæ eas legationum moras. Religionis vero negotium nequicquam tentari. Pro sua tamen perpetua Apostolica Sedis veneratione nihil passurum ad exitum legationis optimum ab se se desiderari. Intellexit non absimilia vero Poffeuinus sapientissimum Regem asserere. Sedenim incæpta grandia factorum in numero ducens, neque parcendum arumnis, neque ob pericula, quæ item multa intentabantur, despondendum animum ratus, tendentem aduersus Moscouiam Regem sequutus est Disnam, quo plura interim ex Regis congressu, & Magni Cancellarij Ioannis Zamoseij viri sapientissimi, & optimi aliorumque peritorum de Moscouiticis rebus cognosceret. Oppidum, & arx Disnana est in Alba Russia ad Danam & Disnam fluuios, non ita pridem ex capite à Moscho Polocia reliquijs condita, quinque dierum iter à Vilna. Hic ad Regem Poi-

Soc. 42.

Possessinus latine iussus habere concionem, tractans quemadmodum praelia Domini praeliaretur, docensque id praestitutum ante omnia, si (id quod faciebat) praeiret exemplo. Tum si multis è lectis conflatum exercitum ad catholica traduci signa curaret: quo deinde ad suas quisque digressi oras, veluti totidem veritatis praecones spargerentur. Postremo si quos subigebat populos, item protinus imbui recta fide iuberet; captiuos praesertim è Nobilitate Moscorum, vt mox corporis, & animi vinculis expediti, promulgatores & Regis victoriarum, & incorruptae fidei reuerterentur ad suos. Haec, aliaque ex animo modesta cum libertate differens, lacrymas pio Regi excussit: addiditque eos currenti stimulos, vt statim curam ad Concionatores conquirendos in Hungarorum militum doctrinam adiecerit. Polociam deinde profecti explicari non potest quandiu, quam impense, accitio Vilna Petro Scarga, cum eo, & Consiliarijs suis in Collegij eius conquirendis, firmandisque censibus totus animo versatus sit, tanquam nihil praeterea curarum haberet. Interim adfunt ab Moscouia ad Regem legati per quos Dux, quia fortasse cognito ex Seuerigeno Pontificij Internuncij aduentu, sperabat per eum aliquid se impetraturum, condiciones pacis alias à prius oblati, easque multo minus tolerabiles, proponebat. Quod Rex stomachatus, legatos postero die dimisit, contestans iam se ne Liuania quidem fore contentum. Hoc iam necessaria magis videri Moschis Pontificiae autoritatis interpositio, & vulgò acceptius Possessini officium. Quem Rex tradito via ductore Horfam, vsque Basilio nobili viro voluntariorum militum, quos Cosacos vocant, Praefecto, literisque commendatitijs ad Praefectos Arcium Horfae, ac Dorobounae prosequutus, summam cum humanitate dimisit. Praclare Basilio cessit hoc iter, quem ab Ruthenica fide ad catholicam comiter tractans, & sapienrer edocens, Possessinus traduxit. Ab Horfa superato Boristene, cuius illa citeriorem ripam insidet, Dorobounam ventum, postremam ditionis regiae arcem. Hinc equitum non multo accepto praesidio perrectum ad vtriusque fines imperij Lituanicij, ac Moschi peringentia sane pericula. Namque Dorobounenses equites ad sylvarum inexplicabilem ingressum metu latronum, lateque omnia infesta habentium Moscorum, retro vnde venerant abiere. Plena itaque formidine erant omnia. Exaudiebantur truces vndique vlulatus praedonum: pernoctabatur sub dio: augebant syluae, solitudo, militaris impunitas, excursionum licentiam. Nullum pauculis religiosis, & quibusdam comitibus telum erat, aut tegmen, nisi diuina tutela, quae sane non defuit. Sed intellectum est, certos Horfae, aut Dorobounae expectandos fuisse nuncios de aduentu praesidij Moscouitici, quod ad ipsa confinia Dux ipse praesto futurum sponderat. Vbi primum Moscouiticam pressere, tellurem, fixo tentorio sacris operantur Sacerdotes, Deoque omnes gratulati, quod ad id loci detulisset sospites, atque impense earum gentium precati salutem sanctissimae eius voluntati totos sese in omnem casum permittunt. Nec multo post à Duce Magno fidei publicae literae afferuntur, & Pristaus cum sexaginta equitibus adfuit Theodorus Pochionlein qui deduceret tutos, commentumque suppeditaret. Pristaus enim gens appellat, quos Princeps excipiendis, habendisque hospitaliter legatis nobiles destinat. Huius ductu tertio die ad Smolencium ventum est, vltiori Boristenis ripae impositam Urbem. Hic à quadringentis primo obuiam egressis equitibus, holoserico auroque fulgentibus; deinde ab mille ducentis peditibus perpetua serie dispositis, tum ab vi populi magna inter festas explosiones tormentorum, & faustas omnium acclamationes excipiuntur. Sed in tanta humanitate, ita arcta, assiduaque custodia, septi sunt, quasi hostium, non hospitem loco haberentur. Neque enim Moschouitis Magni sui Ducis iniussu Regna adire aliena, neque alienigenis in Moschounia absque indigenarum custodia versari fas est. In Arce Staricia quadringentis à Smolencio passuum millibus per id tempus Ioannes Magnus Dux agebat. Ea ad flumen Volgam est Arx: Volga amnis Moscouitici Imperij facile princeps: qui post multas ambages longissimo tractu in Orientem lapsus, flexo dehinc in meridiem cursu, duobus ac septuaginta, vt aiunt, ostijs in mare Caspium euoluitur.

112
 Concio Possessini coram Rege Stephano Distinguitur habitum magno fructu.

113
 Stephani Regis pro Collegio Polociensi cura.

114
 Iter Possessini à Polocia.

115
 Ducem via Basiliū conuertit ad fidem.

116
 Pericula viarum ingentia.

117
 Sacrificium catholicum in terra Moschouitica.

118
 Praesidium à Magno Duce obuian. Possessino missum.

119
 Excipitur magnifice Smolencij.

120
 Volgae annis descriptio. Edel Tartaris, Rharis, Ptolemo dicitur.

luitur, Edel Tartari vocant: Rhà Ptolemao est. Per eum in Moschouiam merces ex Perside, ac præsertim pretiosiora vestium subuehuntur. Nostri Smolencio vix digressis alter Pristauus, & Equires quindecim: deinde sub Staritiam alij Pristau tres cum splendido comitatu equitum trecentorum occurrunt. Hi protinus ex equis delapsi Possuinum seorsim singuli salutant Principis sui nomine: quem Mosci tantum non pro Numine colentes, nunquam nisi longam titulorum præfati seriem, appellant. Itaque vt paucula ad extremum, quæ ad rem faciunt, verba colligas, solenne illud honorarium carmen sapius audiendum est. Secundum eam præfationem primus ex tribus hifce Pristauis quartus ex Possuino quemadmodum Gregorius Papa valeat, deinde satis ne ipse recte equitarit. Id ipsum eadem formula percunctatus alter, addidit, Magnus noster Dominus Gregorio papæ Romano in te reuerentiam defert. Postremus vero ipsos tres, & singulos nominauit, ab Magno Domino missos, qui Possuino, ac socijs quicquid vsus foret, prospicerent. Post hæc è prima nobilitate vir equum magnificè instratum admouens, Antoni, inquit, hoc equo Magnus Dominus gratiam tibi suam declarat: quæ item solennia verba sunt in muneribus Principis. Reddita salutatione ad morem gentis, atque equo, ne abstinentia intempestiua summæ rei obesset, accepto, quinque pauperes Dei serui inter Purpuratorum agmina, & omnium Ordinum celebritatem xv. Kal. Septembris Staritiam intrant, & ad hospitium pro regionum vsu magnificum deducuntur. Eo die excepti conuiuio publico: cui præter nominatos Pristauos quinque, & alios circiter sexaginta, prænobilis adolescens missus à Principe, tamquam Vercarius officij eius, interfuit. Hic assidens Possuino, vbi ferculum quoddam inferebatur in mensam, assurgens, & caput aperiens, ceterisque pariter idem conuiuii facientibus, Ioannis Basilij exordiens semper à capite, & exequens illorum titulorum Magni Ducis aceruum, addebat, hoc tibi pisce (vel aliud) vt res erat, nommans, gratiam suam ostendit. At vbi summum illatum est ferculum, hilariter *Cleb da Sol* pronuntiat, id est panis & sal, quam habent Mosci superstitiosam conuiuium mensarum clausulam, rati valere ad pestem omnem auertendam: quod quidam olim Sergius Monachus, quem pro sancto venerant, prædante apud le Demetrio Magno Duce, eorum prolatione verborum dæmonem ab cella fugant. Biduo post maiore quam vellent pompa ad conspectum Serenorum Magni Domini oculorum (ita gens loquitur) admittuntur. In folio gradibus duobus ab terra sublimi aurea spectandus chlamyde ad talos vsque demissa, interlucentibus picta vnionibus, ac gemmis, Dux magnus sedebat: Ex eodem opere humeris iniectum breue palliolum, quale Præsulibus nostris gestare mos est: gemmis ab ceruice torques labebatur, aureis globulis alternatim, grandibusque gemmis vterque confertus: quorum maior ad pectus vsque alludebat inum; ex breuiore aurea crux palmum longa, pollices duos lata, pendeat. Quippe religiosum est Moscis infra pectus sacra demittere, ne videantur propius inhonestis partibus abmouere. Digitos singulos annuli distinguebant bini, terniue, gemmis illuminatis clarissimis. Pro sceptro gestamen argenteum auro tectum Episcopali lituo simile, gemmis, Margaritisque artificiosè conspersum: Nec ab simile Pontificis Maximi thiara, nisi quod paulo amplius, capitis erat insigne, multo id quoque auro, multo ardens honore gemmarum. Neque parum in ocreis (nam calcei Moscis inusitati) operis, & ingenij: quas rostratas, recuruaque discoloribus internitentibus gemmis magni pretij superne lapilli tegebant. Ad laeuam Ioannis filius natu maximus ornatu eodem sedebat humilior in folio. Multi circa purpuratis referti subselliorum ordines: ita posterioribus sensim assurgentibus, vt spectare omnes, spectarique possent. Vbi in conspectum magni Ducis ventum est, Senator primarius surgens vsitato Genti obseruantia verbo, Maxime Princeps, inquit, Antonius Possuinus, & comites humum tibi fronte feriant. Tum continuo Dux, vt valeat Gregorius Papa interrogat: & Pater, ita Deus Serenitatem tuam perditū seruet incolumen. Dein iussus mandata exequi, vt magnificentiorē & ipse Pontificis Maximi appellationem faceret, *Sanctissimus*, inquit

121
Quibus officijs & salutationibus exceptus Staritia Possuinus vbi erat Aula Ducis Magni.

122
Ingressus Possuini Staritiam.

123
Conuiuium selemne Moschouitico ritu.

124
Superstitiosa epularum clausula.

125
Descriptio Ducis Magni Legatos admittentis.

Dominus Noster Papa Gregorius XIII. Vniuersalis Ecclesie Pastor, Christi in terris Vicarius, Sancti Petri Successor, multarum regionum, terrarumque Dominus, seruus seruatorum Dei amantissime Serenitatem tuam salutem, eique benedictionem precatur. Surrexit Dux ad Pontificis nomen, tamdiuque stetit, dum gratias egit. Tum alidens, Tu vero inquit Antoni recte-ne equitasti? Recte, inquit ille, Deo gratia, quodque in Serenitatis tuae obsequium cedat. Inde Ducis, ac eius filij dexteram osculatus: tradere iubetur secretario literas, & munera quae deferebat exponere. Quo loco gentis modestiam inde velim intelligi. Ferebatur inter cetera dona picta Deiparae effigies, rarae opus subtilitatis, ebene, argento, auroque inclusa, ea tamen tradita non est, quia cognitum erat gratam Principi non fore, quod in genu Parentis Iesus infans sedebat nudus; & hunc puellus alter Ioannes Baptista item nudus adorabat, Quae cum Pictores nostrates in artis ostentationem elaborent, ceterique mirentur, Moschi multo sapientius ferre non possunt. Tantum absunt ij (quod sane cultiorum nationum probum est) ab simulacris obscenis perferendis. Exposita dona cum Princeps singula contemplatus probasset, Possuinum quae ad negotia spectarent cum Senatoribus & consiliarijs iubet seorsim agere: in eumque ipsum diem solenni ad conuiuium vocantium formula, ad panem & sal inuitat. Narrabant deinde Aulici omnium quae longo tempore vidissent, sumptuosissimum id fuisse conuiuium. Discumbentes centum numerati: stragulum in mensa nullum praeter mantile: tum panis, salinum, utriusque duo, in quorum altero acetum, in altero piper: quibus rebus ex auita superstitione mensas omnes instruunt, praeterea nihil. Non mappa ad tergendas manus, non lances pani subiectae, nulla furcilla, ne cultri quidem. In mensa seposita supra quam Imago Dei Matris perelegans cernebatur, Dux cum Ioanne filio confedit, nominatimque nostros appellans, collocavit in proxima. Epulatum illata, non illa quidem ad exquisitas ceteriorum Prouinciarum conditae delicias, haud tamen lautitia expertes. Dux seduli Patris familiae quodammodo partes agere, attentus esse, circumspicere ne quid vsquam deesset. Nunc nostris de sua mensa, nunc alijs vel remotissimis missitare. Nam & mensa quo remotiores, eo celsiores sunt, vt conuiuas, qui praeter paucissimos, promiscue confident, videre singulos Princeps, ab ipsius vicissim queat videri. Ea vero sedulitatis benignitate ceteros quoque egregie occupatos habebat: Nam cum mittente quid Principe, conuiuium assurgant omnes, stentque quandiu later dicat, Magnus Dominus hoc tibi dono gratiam suam declarat, alterque respondeat: Ferio humum fronte, plus sexagesimo spatio duarum horarum, quibus conuiuium tenuit, assurrectum est. Si cui vero Dux propinaret, quo is cumque loco esset procedebat in medium, salutatoque Principe, arbitrato suo, nulla lege scyphum exhauriendi, bibeat. Sed hac in re simplicius agendum sibi nostri duxerunt, nec aliquo prodeundum. Sub medium ferme conuiuium, cubitis Dux mensam innixus, facto ab omnibus silentio, his verbis Possuinum alloquitur, *Antoni comede, ac bibe: nam iter haud modicum ex Vrbe Roma hucusque confecisti missus a Sancto Patre omnium supremo Gregorio XIII. Ecclesiae Romanae Christianae Pastore constituto a Deo quem nos quidem veneramur, ac Vicarium Christi agnoscimus, tibi que propter ipsum omnem reuerentiam exhibemus.* Tum addidit de Superiorum Ductum Moscouiae ad Romanos Pontifices legationibus, & ad Romanos Imperatores, ab hisque vicissim ad illos. Quae cum stantibus cunctis, & attentè audientibus dixisset (quamquam exitus docuit oratione vel pro tempore ficta vsus, vel certe non qualem debuit primatum Romano Pontifici tribuisse) valere tamen ad maiorem existimationem ingenerandam Moschae nobilitati, quod vel ex obseruantia aduersus Legatum, ac socios deinceps maiore perspectum est. Insequitis deinceps diebus in negotia legationis incumbitur. Postulabat Pontifex vt Ioannes, quod per Legatum suum sponderat, si Polonico expediretur bello, arma cum ceteris christianis Principibus aduersus communem hostem conuerteret: commeandi facultatem per suas terras Pontificijs legatis, si qui vnquam ad Persas: aut Tartaros mitterentur, daret: catholicis negotiatoribus commercia.

126

Prima saluatio Legati ad Magnum Ducem.

127

Ad nomen Pontificis assurgit Dux.

128

Modestia Moschorum in vitando aspectu nudorum corporum.

129

Dux Magnus Possuinum conuiuium excipit.

130

Verba Dux Magni ad Possuinum super mensam.

131

Ex ijs veneratio Legati aucta.

132

Postulata Pontificis a Moscho.

cia in Moscouia essent: ac templa, ritusque catholici. Ad hæc paterno studio Ducem ad catholica sacra, & Romanæ Ecclesiæ communionem exhortabatur. Multum super his actum; nec cetera agrè impetrata. De religione cum penitus abnueretur, adeo ut quæ ad eam spectarent, prohiberet etiam Dux ab interpretibus Ruthenicè verti; illud demum expressum, ut integra res ad reditum ab Rege Stephano Possuini, pacemque confectam referuaretur. Polonus quippe inter hæc armis intra Moscouiæ fines illatis, Plefchouiam nobilem urbem obsidione vehementer vrgebat. Itaque si ea in hostium potestatem veniret, pacis compositionem sibi Ioannes haud paulo durior fore prospiciens, rem ita composuit, ut Possuinus protectionem ad Stephanum maturaret, vnaque Ioannes Paulus Campanus iret porro cum literis ipsius Magni Ducis ad Casarem Venetosque, iungendi commercij causa, & Romam ad Pontificem percreta tertius vero sacerdos Stephanus Drenocius, qui Slaus natione nonnihil Moschouitice intelligebat, cum socio apud ipsum Ioannem maneret, Quos etiam apparebat ad pacis modo effectum velut obsides retineri; dedere tamen Patres non illibenter, sperantes nonnullum religionis momentum, vel si solum in ijs oris religiosi cernerentur, spectandisque catholicis, præsertim à summo Pontifice missis, Schismaticorum oculi consuescerent. Rebus in hunc modum comparatis postridie Idium Septembris die Sanctissimæ Crucis exaltationi sacro, post multas ad Deum suas preces, dulcissimumque inuicem complexum, pusillus ille Christi manipulus distrahitur, Drenocio, ac Moriemo Moscuam; Campano, Possuino, Andrea, Plefchouiam versus ab Staricia iter ingressis. In itinere Plefchouienti longo, ac permolesto illud solatium fuit, quod Magni Ducis vna missus interpretis à Ruthenò schismate ad legitima sacra traductus est. Tertio Nonæ Octobris ventum ad regia castra, mirum quanta voluptate & gratulatione vniuersi exercitus. Nam dulce omnibus nomen pacis, optatius faciebat asperitas ingruentis hyemis, quæ erat toleranda sub pellibus: cum Plefchouia non nisi post multum incommodorum, ac temporis, multumque sanguinis sperari expugnatio posset. Rex Possuino confestim accito, priuatimque & in senatu auditis quas afferebat à Ioanne conditionibus pacis; suas & ipse protulit prope eadem quas Moschus paulo ante respuerat, verum eo iam proniores, quod quas nuper Polono pernegabat, Naruam aliasque Liunioniæ maritimas Arces, Ioannes Suecus Rex hoc ipso rerum articulo expugnarat. Misso igitur cum his conditionibus, suisque literis ad Ducem Magnum Andrea Apollonio, quo vrtebatur interprete siuvene fideli ac sedulo, Possuinus, laborum partem ad æternas vtilitates militum deriuauit. Martinus Laterna hoc proprie vrgebat opus: prohibendos vitijs, tollendis dissidijs, subleuandis decumbentium, ac morientium animis, itemque corporibus, expugnandis hæresibus. idem ad Regem, ac Proceres, idem ad promiscuas copias gemina concione, latina, atque vernacula, diebus factis verba faciens, gratus vulgo, ac salutaris. Campani Romam profectio multum Regi quoque Stephano probabatur, præsertim ut noua religiosorum auxilia à Claudio Generali impetraret, nominatimque ad Translyuaniam, quam videbatur Rex in oculis ferre, tum etiam si pax succederet, ad Liunioniam fidei sanctæ restituendam. Literis igitur, mandatisque à Stephano etiam acceptis Campanus iam iam se daturus in viam, à Carminatâ Visitatore Vilnam accitur Polonicæ ut Præuinciam administrationem suscipiat. Anceps negotium videbatur. Censebat Regem dum Visitator in Prouincia esset, sine rerum incommodo posse Campanum Romam excurrere: Idem in Moschouiticis, & Regis ipsius nominabatur literis: idem mandata coram exceperat; utique eo commodius peracturus, quod rerum omnium fuerat, & spectator, & particeps. Hæc vna ex parte cum afferrentur assensum tamen Campanus obediendi amore sustinens, Vilnam aduolans totum se Carminatæ potestati permittit. Is re coram Deo diligenter inspecta, magis è re christiana publica censuit, si Campanus per Tabellarios transmisisse Principum literis, additisque suis, quibus quæ coram exponenda habebat percreberet, ipse cognoscendæ Prouinciæ, ordinandæque interesset, quo instructus

133
Rex Polonus Plefchouiam intra Moschouia fines obsidet

134
Ad eum Possuini Moschouiam mittit: Campanum ad Casarem

135
Drenocius cum Socio retinetur à Moschis.

136
Conuersio Interpretis Rutheni.

137
Possuinus in Castris ad Plefchouiam de Pace agit.

138
Eius conditiones ad Moschum mittit. Operam ponit in curandis militum animis.

139
Martini Laternæ Pij labores.

140
Campanus Romam definitur.

141
Sed in Polonia retinetur ad Prouincialatū.

Vifitatore mox abeunte, totam molem subiret. Ad eam vocem Pater tanquam à Deo prolatam, tamen vel ad deprecandum onus, vel defugiendum, vel certe (si hoc vocabulo iuuat humilitatis ministeria profanare) ad delatum iam Prouincialatus honorem cum videretur gerendum, auctoritate Principum, nomineque legationis grauiſſimæ poſſet abuti; ſimplicis tamen obedientiæ, humilitatiſque fructum præoptans: Abſit à me, inquit, (ſic enim ſcripſit ad Generalem) vt polluam inſtitutum meum nihil petendi, nihil detrectandi. Faceſſat à me longiſſime Principum auctoritas, quæ maiorum meorum derogat voluntati; & oneri ceruicem ſuſpoſuit tertio Kalend. Nouembris. Ad domeſticam diſciplinam ingens momentum attulit Carminatæ Viſitatoris ſedula, & prudens caritas: qui inter cetera inſtituit, vt chriſtiana fidei rudimenta etiam in compitis traderentur, rem haud dum in Polonia viſitatam. In Tranſyluania quò duobus ante annis pauci è Societate intrarant, hoc demum anno Collegium eſt ſuis numeris abſolutum. Ad hanc diem in Abbatia Colofmonoſtra prope Claudiopolim Iacobo Vangrouitio præfecto pauci commorabantur, & docere etiam literas cœperant. Sed cum fructus ſperaretur amplior, ſi ipſam in Urbem ſcholæ inducerentur, ad Collegij ſedem Chriſtophorus Bathoreus, Vaiuoda Regis Polonorum Stephani frater, pro ſingulari ſua in catholicam religionem voluntate templum, & cœnobium, quod olim fuerat Franciſcanorum, tum erat plane deſertum, attribuit. locus in proximo dum idoneus inſtituendo gymnafio quaritur, Cancellarius Principis & P. Stephanus Arator in cœnobium Monialium item vacuum, vna duntaxat vetula ſuperſtite, eaque iam pridem cœca, locum exploraturi venere. Quos vt adeſſe vetula ſenſit, cauſamque cognouit; narrabo, inquit, vobis ſomnium meum, Videbar cum ſororibus meis in ſacello noſtro præſens intereſſe dum canonicæ preces decantarentur. Quibus abſolutis ita me quadam è ſororibus compellare viſa eſt, Mater noueris hoc in loco ſcholas catholicas excitatum iri: ſtatimque his dictis viſio omnis euauit. Nunc igitur lator plurimum, quod & religioſorum in poteſtatem aedes hæc veniant, & inſtituendæ iuuentuti dedicentur. Haud multis poſt diebus deſuncta eſt vetula, & in Collegij templo ſepulta. Aedes & ad docendum, & ad incolendum properè concinnatæ, in eaſque Aprilis menſe ex Colofmonoſtra migratum. Kalendis dehinc Maij Comitia generalia Princeps Claudiopoli habuit, in quibus Nobilitas ſucceſſorem ei iurauit Sigifmundum filium ætate ferme oſtendem: itemque decretum, vt ſi quæ Ciuitas, aut frequens populus catholicos cuperet ſacerdotes, fraudi-ne eſſet Principi eos concedere. Exiſtimarunt Patres per eam Comitiorum celebritatem, præſertim quod Hæretici Miniſtri ſparſerant, eos formidare diſputandi certamen, catholicæ cauſæ fiduciam, ac bonitatem aperiendam. Itaque Theſes de verbo Dei Cracouiæ typis excuſas, publice diſputandas proponunt, & plerisque Miniſtrorum, qui amplius quinquaginta conuenerant, tradunt: qui initio cunctantes, nobilium compulſi prope conuicio, recepere tandem ſe diſputationi adfuturos, & quidem ita acriter conſerturos manus, vt Ieſuitis etiam præ terrore capillus inhorreſceret. Hoc paratior noſtri diſtam certamini diem expectabant. Commouit hæc fiducia Antefignanos erroris: diuque conceptum erga veritatis præcones odium grauius irritauit. Itaque Arrianorum Præfectus, quem Episcopum Euangelicum ipſi appellant, in ipſis Comitijs cum expoſuiſſet magno cum animi ſui dolore quam facile Ieſuitæ intra biennium multos Pagos, vrbesque duas occupaffent; cœpit implorare fidem, & auxilium Nobilitatis ne ſe, & verbum Dei à Ieſuitis opprimi paterentur: ac proferens quas ad eum quoque Patres miſerant Theſes, & palam oſtensans cum clamore miſerabili, & querula voce, Videte, inquit, Domini Magnifici, quemadmodum & theſibus, & diſputationibus aduerſus Regni tranquillitatem laceſſere nos haud dubitant. Vix quatuor, aut quinque numero ſunt; & iam quietis per illos in Regno nobis eſſe non licet: quod niſi mature prouideritis, & primo quoque tempore exterminaueritis, haud dubium eſt, quin breui iterum abominanda Idololatria Papæ, Miſſa, Imagines, & Sanctorum

Hiſt. Soc. Ieſu Par. v. Tom. i.

D

tam-

142
Eius obedientia & modestia,

143
Chriſtiana fidei rudimenta in compitis tradi cepta:

144
Coll. Claudiopolitani in Tranſyluania fundatio.

145
Comitia gener. Tranſyluanie Claudiopoli habitata.

146
Earum occasione propoſitæ Theſes:

147
Concitat in noſtros Arrianum Miniſtrum.

148
Qui tamen
nihil impe-
rat à Co-
mitijs .

149
Hæretici cõ-
tra quã pro-
miserat dis-
putationes
vitant .

150
Drama cum
successu da-
tum .

151
Christopho-
ri Transyl-
vania Prin-
cipis mors
pia .

152
Sed religio-
ni & Socie-
tati perin-
commoda .

153
Succedit ei
Sigismundus
puer .

154
Stephanus
Rex Polõ-
nia Socie-
tatem in Trã-
sylvania
tuetur .

tamquam multorum Deorum adoratio in omnes ciuitates introducat, ex quibus cum ingenti labore ante paucos annos extirpauimus. Hic cum aliquandiu Nobilitas tacuisset, assurgens vnus, Audi, inquit, Demetri, (hoc erat Arriano Archimitta nomen) num ignoras decretum esse Regni, vt cuius nobilium fas sit eius fidei præconem in suis prædijs habere, quam ipse profiteri velit? cur igitur nostro clarissimo Principi succenses, quod suæ religionis homines in Ciuitates suas, & Pagos induxerit? An æquum est priuato Nobili autoritate, & conditione postferri Principem? Esto igitur, Demetri, sorte tua contentus, ne dum nimis multa complecti vis, amittas etiam ea, quæ possides. Nihil reliquum fuit Demetrio, aut cuiquam aduersariorum, quod contra blateraret: Sed addidit quidam Nobilium catholicorum, Numquam legimus Apostolos, contra eos, qui cum ipsis disputare voluissent, sæcularem potestatem implorasse, quemadmodum isti faciunt: qui tamen Apostolici viri haberi volunt. Hæc cum Catholicis facerent, quia tamen Hæretici longe numero superabant, inter cetera capita proposuere Principi, ne Romanæ fidei Doctores (ita appellabant homines Societatis) quos Claudiopoli collocasset, & quibus Albæ quoque Iuliæ cenobium tradidisset, in alia loca posthac introduceret, nisi maior pars Pagi, aut Ciuitatis, quæ eos doctores petat, religionis eiusdem sit. Adeo suis prædis Satan pertimescebat. Aderat iam dicta disputationi dies: venit cuncta Nobilitas in Collegium: venit Princeps cum filio: ingens numerus Hominum confluxit. Nullus aderat Ministrorum, quorum erat contra pugnare: conquiruntur; nullus apparet: omnes videlicet euauerant. Adeo vt inter sese Patres exercitationis gratia, & ad illustrandam veritatem disceptare cogentur. A meritis Transyluani Adolescentes fabellam Principe item proceribusque spectantibus edidit: quibus ita illud liberalis institutionis specimeu arrisit: vt certatim nobiles, quamquam Hæretici, suos liberos Collegij disciplinæ committerent. Omnino spes erat rei bene gerendæ optima: nam & paulo ante vxor Vaiuodæ asylianæ Hæreticorum, & columen mortem oppetuerat: & nobilitas per scholarum utilitatem sensim deliniebat, & Sigismundus destinatus Patri successore egregiam præ se ferebat indolem, cum Princeps ipse Christophorus, quo cuncta hæc nitentur, occubuit. Comitijs Claudiopoli peractis Albam Iuliam regressus, morbo corripitur, sextoque Kalendas Iunij decedit. Nunquam supremo tempore Lelesium abesse permisit: tantaque Optimus Princeps cura ad nouissimum illud aternitatis negotium se se comparauit: vt nulla de re aliquot dies sermones voluerit audire, nisi de Deo, vitæque beata. Versiculis multum delectabatur è psalmis Dauidicis, eoque præcipue. In manus tuas Domine commendo spiritum meum: quem iussit sibi etiam postquam sensus corporis vis mali obitæpescisset, identidem in auriculam insuffurrari. Hoc intempestiuum, funus curam iniecit Patribus, qui tanquam orbi, & inermes inter hostes, & arma relinquabantur: Nec dubium fuit, quin nisi vxorem Principis hæreticam paulo antea (vti dixi) Deus de medio sustulisset, ea continuo Patres, antequam Stephanus Rex edoceretur, aut succurreret, Transyluania fuerit ciectura. Iam vero Hæreticos Proceres sublata femina ducere, vt pote destitutos capite, Stephani Regis facile metus compescuit. Deinde perspecta in eo est Dei clementia, quod paucis ante diebus, vti reruli, Sigismundum puerum Successorem Patri Nobilitas declararat: cui cum subinde vexillum quoque Turcarum Imperator misisset, argumentum probatorum ab eo comitiõrum, perpetuandique fœderis pignus, ea quoque res valuit ad seditiosorum, ne quid moliri audeant, animos inhibendos. Stephanus autem vbi certior factus est de Fratris excessu, non destitit grauisimis verbis tum consolari Patres, ac suum ipsis patrocinium deferre, tum causam eorum per literas commendare Proceribus, ac separatim Claudiopolitano Prætori: affirmans existimaturum præstitum sibi, quicquid ijs caritatis, humanitatisque præstaret. Idem Rex, quippe Sigismundi Tutor, administratione suscepta, idoneum se missurum Præfectum dixit. Interim quemadmodum Princeps Christophorus decreuerat, Sigismundum in Lelesij disciplina voluit per-

manere: idem Claudiopolitani Collegij institutionem comprobavit, sua manu quibusdam interiectis, mutatisque quæ magis ad dignitatem, munimentumque Collegij pertinerent. Inter hæc catholica res sensim, & pacate reparabatur, eo maxime emolumento, quod baptismi vsu magna ex parte restitutus est, insigni Catholicarum feminarum solertia, quæ Hæreticas per Maritorum absentiam alloquentes sagaciter ipsas ad conuersionem, & filiorum baptismum pelliciebant. Rex Stephanus generalem meditabatur Claudiopoli instituere Academiam: eoque ut numerosa ali posset familia, Collegio, quod ante Pagos tres possidebat, totidem, qui ad Abbatia eiusdem iura spectabant, id quod etiam Princeps Christophorus destinabat, ære suo redemptos adiecit. Iam nomen Iesuitarum toto regno celebrabatur, & multi ad se eos accersebant. Itaque duo Sacerdotes Varadinum vnus, alter profectus ad Siculos (qui populi sunt Orientalis Transyluania, Valachiaque, & Moldauia adiacent) tanquam Dei Angeli excepti, quanquam Nouitij, & intranscursu, pietatis fructus supra spem atque operam retulere. Interiecta est Polonia, ac Germania Silesia, cuius Metropolis Vratislavia frequens, & nobilis Vrbs ab annis fere quinquaginta Lutheranismi premebatur: & tamen populum pro ingenita indole, in tanta prauitate doctrina plerumque recte moratum habebat, & cupidum religionis antiquæ. Sed duo inter se infelices lanistæ digladiantes impie distrahebant, illo ut Luthero penitus assereret, hoc ut Caluino subijceret, contendente. Præsul Martinus nomine, idemque supremus per vtramque Silesiam Capitaneus, catholicus erat, ac pius, qui misere deludi ac laniari Christi gregem dolens, auxilium & ipse Societatis expetijt, Mathæus Crablerus, & Stephanus Coruinus sacerdotes concessi. Hi diuinas res in æde Principe exorsi, Crablerus verbis ad populum faciendis, Coruinus mysterijs præcipue diuinis distribuendis occupati, non solum veteres excoluere catholicos, sed etiam multos ab erroribus extraxere, multo plures abducturi, nisi edicto Senatus cauisset, ne quis ad Iesuitarum conciones accederet. Christianus Franchen, quem supra ab Societate, ac religione catholica retuli defecuisse, ab longa erratione huc reuersus in Patrum colloquium venit: Deique gratia veritatis luce respecta, & propius cognitam Hæreticorum stomachatus insaniam, ad Ecclesiam redijt; palinodiamque eorum, quæ in Societatem efuderat, recantauit: nec tamen receptus est domum: sed consultius visum est, ut vtorum, quæ nondum solemniter nuncuparat, nexu liber, suas extra Societatem res ageret. Sed ut grauius mox corruerit, rursusque per Dei inexsuperabilem clementiam resurrexerit, infra narrabo. Adnectam hic Simonis Simonij ad Orthodoxos regressum. Clarissimus is erat Medicus permultis voluminibus notus, in Academia Lipsiensi professor, qui Pragæ cum Societatis concionatore multum luctatus, tandem victor erroris gloriose veritati succubuit, publiceque in honestissima Procerum corona hæresim abiicit: quanquam postea homo miserimus in profundum impietatis omnium religionum contemptor se se præcipitauit, Et tamen nunquam desistit ad se inuitare diuina clementia, & interdum compellere, ut cuidam Saxonie Ducis Symphoniaco vsu venit: qui cum Viennam à parentibus mitteretur, multum monitus ne Praga transfret, vbi cognatos habebat catholicos: prope Pragam à latronibus ita spoliatus est, ut eo cogeretur diuertere. Tum quod Parentes timuerant, ad Collegium à cognatis deductus, fideique stolam, quam olim tartarei prædones multo diutius rapuerant, magno lucro recuperat. Quem exitum comes eius itineris item hæreticus considerans, Numinisque consilia admiranda cognoscens, & ipse piorum ad gregem accessit. Lithomisium Boëmiæ oppidum in ditione erat viri clarissimi, ac religiosissimi Vratilæ à Pernestein, quo tertio ante anno profectus de Societate sacerdos, cum hæresi ab longo tempore omnia corrupta inuenisset, adhuc perseuerabat mirifico progressu in oppidoque ipso, pagisque cuncta in pristinam restituere sanctitatem. Clara est item Boëmiæ ciuitas Pilsna, quæ cum incorruptam religionem acriter tueretur, Senatus, & Antistitis accitu in vitijs expurgandis morum, augendo erga mysteria diuina cultu, eorumque vsu frequen-

155
Catholicarum feminarum zelus in restituendo Baptismi vsu.

156
Claudiopolitanum Collegium auctur a Stephano Rege.

157
Vratislaviensis Missionis occasio.

Et fructus!

158
Christiani Franchen Apostatae reditus ad fidem.

159
Simonis ite Simonij.

160
Pragæ Symphoniacus Ducis Saxonie miro casu conuersus cum comite.

161
Lithomislij vtiliter laborat Sacerdos Soc.

162
Duo item alij Pilsna.

re liberas aedes Ioannes à Suuollincen Decanus Sancti Andreae, ac totum Ecclesiae eius Collegium donauit. Herbipoli cum Hæretici nobiles tumultum eierent, & oblati quibusdam Antistiti capitibus, inter cetera peterent, vt ne ædificaret Iesuitis Collegium, sed vt omnino eos ex Vrbe eijceret, nihil impetrarunt: immisissis enim prudenter alijs nobilibus Antistes, qui contraria sentirent, & conarentur, exorientes motus sedauit. Aquisgrani in eum locum adnidente omni ope P. Ioanne Macherentino religio redierat, vt proxime abesset à prima sua specie, cum Hæretici præsertim Galuiniani, ne solum è catholicis, quod Imperator mandarat, Magistratus legerentur, seditionem mouerunt: adeo ve rebus maxime turbulentiis statio fuerit Macherentino, & socijs, tantisper deferenda, quo meliori se tempore reseruarent. Iacobus Treuirensis Archiepiscopus, qui Collegium fundarat Treuiris, & Confluentia inchoarat, pridie Nonas Iulias pie cessit è vita: quo supremo tempore, quanti hunc Ordinem faceret, quam eius fideret precibus, vel ea re ostendit, quod cum aliquandiu vi morbi sensuum, ac loquelæ vsu caruisset, vbi paululum respirauit, in eam vocem, ter ingeminans erupit, O Sancta Societas. Non pauci orbatos patrocinio Principis Patres animaduertentes, vt cupiebant scilicet, iactabant eos Treuiris amandandos. Sed opus suum Deus defendit, creatus enim paulo post nouus Antistes Ioannes à Schonebergs & in cetera religionis tuendæ curâ, & in Societatis tutela egregie Iacobo successit. Huius postulatu Lutzemburgum, quæ ciuitas Diocesis Treuirensis in ditione Philippi Regis est sita, duo missi sacerdotes & Ciuitati, & Præsuli suam operam probauere. Etiamnum Prouincia Belgica, & bellis, & inopiâ, & pestilentia miserum in modum exercebatur: quæ difficultates Balduinum ab Angelo Prouincialem non permiserant ad comitia Romanam accedere. Vbi tamen Alexander Princeps Parmensis Tornacum in Sancti Andreae peruigilio, deditioe facta, recepit, eò statim aliquot de Societate regressi sunt. Ioannes Mortagna imprimis, qui & in exercitu fuerat ipsi Duci à confessionibus. Leodij quod multis annis agebatur, tandem Collegium perfectum. Id Cardinalis Episcopus Gerardus à Groisbeeck inchoatum, in Monasterio Hieronymianorum ad gymnasia opportunitatem statuerat collocare; cumque ijs Religiosis de tota re magna caritate conuenerat. Cardinali ante rei finem vita defuncto tertio Kalend. Februarij Ernestus Guilielmi Bauariæ Ducis frater Leodiensis Pastor, ac Princeps creatur, tam præclara sociorum, qui adhuc Leodij egerant, opinione imbutus, vt hæc ipsa verba ad Generalem Claudium scripserit, *tum autem vestra Societatis Patres in dicta nostra Ciuitate concionibus, & sacramentorum administratione ab eo, quo ibi ceperunt esse tempore, talem in catholica Ecclesia, & religione profectum per Dei gratiam fecerint, vt omnibus alijs circumuicinis prouincijs Belgicis in hæresim, & seditiones varias lapsis, sola Ecclesia, & patria Leodiensis religionem catholicam retineat, nullisque hæreticis locum concedat, omnem adhibere operam tenemur, & desideramus vt id sit perpetuum; Patresque vestri tanti boni autores nullam unquam è nostra ciuitate, & Prouincia recedendi occasionem habeant, sed ipsi de Ecclesia, & loco professioni ipsorum maxime idoneo, doteque sufficienti prouideatur.* Visit rem diligenter Ernesti Vicarius Leuinus Torrentius insignis vir pietate, ac literis. Itaque initio Octobris tradita Collegio aedes, pauloque post in eas migratum, & initio insequentis anni tres Grammaticæ inchoatæ classes. Collegia item duo sunt cœpta in Gallijs, Diuione alterum, alterum Augi. Et illud quidem præter omnem opinionem subito extitit. Vrbs est Diuio Burgundiæ Metropolis, non procul à clarissimis Diui Bernardi natalibus. Supremæ illic Curia Præsides vir & doctrinæ, & integritatis opinione inclytus Odinetus Godranus, liberis carens, cum Iacobi Godranij sui parentis monitu, vt dicitur, sociorum Parisiensium, quorum præclaros norat labores, leuare inopiam diu habuisset in animo; tandem ad suæ adiumentum, & ornamentum Patriæ curam applicuit. Hoc igitur anno ineunte testamentum, quod multo ante confecerat, lethali morbo correptus Antonio Monino spectatæ virtutis famulo, post collaudatam eius fidem, dudum

172
Coloniz ædes liberæ ac Collegiij Societati data.

173
Herbipoli motus in Societatem irriti.

174
Aquisgrano seditionis causa Societas ad tempus cedit.

175
Treuirensis Antistitis pius obitus & in Societatem amor.

176
Eius successor Societati fauet.

177
Duo ex ea missi ab illo Lutzemburgum bene regerunt.

178
Nostri Tornacum regerunt.

179
Leodiensium Collegium à Card. Gerardo inchoatum.

180
Principis Ernesti noui Antistitis Leodiensis in Societate fauor.

181
Is vrgente Leuino Torrentio Collegium absoiuit.

182
Collegij Diuionensis initia.

183
Odineti Godranij testamentum.

dudum sibi perceptam, ac Sacramento in id quod imperatrus erat adaptam, in manus tradit; quod simul ac ipse expirasset ad Senatum resignandum continuo, atque vulgandum deferret. Hæc quamquam arcano gesta, non tamen potuere suspicionem Sororis & Propinquorum moribundi prorsus effugere. Et Odinetus quidem, ut Dei providentiam agnoscas, vix vno post horæ quadrante moritur. Qui simul animam efflavit, Soror, & Propinqui Antonium aggreduntur: partim minis, partim pollicitationibus versant omnes in partes, sed frustra: certus ille potius mori, quam obligatam Domino fidem fallere, commissas sibi tabulas diligentissimè conseruauit, posteroque die, ubi primum nefugium tractus est, derulit ad Senatum. Magna interim rerum facta iactura est, quas interuertisse propinqui dicuntur. Senatus præter ordinem ad eam rem coactus testamentum resignat, quod summa cum omnium læritiâ, & faustâ acclamatione recitatur. Collaudant omnes Odineti erga Patriam pietatem, & Antonio egregiæ fidei monumenta decernunt; fidelis cognomen, iura nobilitatis, & annuæ pecuniæ pensionem de publico in eum diem, quo testamentum Senatui reddiderat. Eodem tempore mittunt apparitores, qui vacuas fieri ædes iubeant & Lutetiam alios, qui homines Societatis ad quorum nec aures, nec animos vlla eius consilij aura peruenierat, quin & ipsum hominem ignorabant, raptim accersant. Denique Ludouico Richeomo Rectore, instituta Grammatica, Humanitatis, Rhetoricæ, Philosophiæ classes, & consueta pietatis quoque studiæ cœpta, magna totius ciuitatis expectatione, nihilo inferiore successu. Angulus in Normandia oppidum est (Euxium alij vocant) ad Oceani littus exaduerso Angliæ situm, vnde Comitatus nominatur Gentis Guisæ. Henricus Dux vna cum Catharina Cliuensi coniuge Lotharingum Cardinalem Auunculum Mussipontani Collegij fundatorem imitatus, Collegium hîc attributo vestigali constituit. Templum statim exadificatum est magna ciuium primariorum sedulitate, qui operi cura nobilium, labore prope operariorum instabant. Itaque ad culmen breui perductum; ut in eo die Sancti Martini festo tractari sacra ceperint. Anno insequenti totius Collegij posita fundamenta: Interim scholæ iustis relictis veteribus concinnatæ Iacobo Manareo nouæ Coloniae primo Rectore. Felix hic fuit annus Mussipontanæ Ciuitati, quo tota demum catholico cultui restituta est præferoci cuidam Hæretico, qui vnicus restabat, & pertinacia erroris excussa. Eo iam studiosus in circumiectas oras licebat Collegio spargere suos labores; quas multi Patrum sedulo peragrarunt. At Metis totum annum cum altero Sacerdote Carolus Sagerius hæsit. Multæ interim multis locis calamitates grassabantur. In agro Viuariensi prope Turnonem tam multi subinde apparuerunt ab dæmonibus obsessi, ut terni, quaternique in singulis penè familijs numerarentur, ac serpere quasi contagio malum videretur. Accurrerunt ad nouam calamitatem Turnone Patres, qui populum ad detestanda peccata, & pia sedanda opera inflammarent: ita paulatim inferni hostes, terroresque depulsi. Lugduni, Auenionèque pestilentia debacchante, relictis ad curam, & leuamentum agrarum ciuitatum subsidijs, alij sociorum ad salubres oras dimissi, longè, lateque salutare Dei verbum sparsere, ut multis in vrbibus de excitandis Collegijs magnopere agitari cœptum sit. Interim Edmundi Augerij potissimum Lugduni enituit præsens, ac feruida caritas. Autor fuit ut perpetuæ preces ad expolcendam à Deo pacem per omnia templa edicerentur: dato insuper publicè signo, quod ad priuatim precandum excitaret, qui adire templa non possent. Receptaculum extra vrbem ex materiâ ad habendos, curandosque lue ictos, & alterum in quo febrî, alijsque conflictati malis haud contactu manantibus, curarentur, ædificauit, emendicata vicatim pecuniâ. Idem deinceps ad cibaria, medicamenta, lectos, ac vestes ægrorum emendicare ab locupletioribus stipem: idem eoram miserâ turbâ sacra diebus sanctioribus facere, ac plerisque eorum panem vitam porrigere: idem quotidie vrbem peruisere, si quos destitutos, abiectosque deprehenderet: per quam occasionem sæpe demissos per funem ex fenestris infantes sacro baptisinate expiauit. Neque tot in laboribus curisque ordinariam ad

184

Antonij Monini egregia fides.

Meritis prae
mij affecta.

185

Nostri à Senatu Diuionensi euocati Lutetiam Collegium inchoant.

186

Augerij Collegium ab Henrico Guisæ Duce fundatum.

187

Mussipontanæ hæres purgata.

188

Energumenum multitudo in agro Viuariensi à nostris Turnonensibus curata.

189

Pestilentia Lugduni & Auenionensi occasio Missionum.

190

Edmundi Augerij vtiles labores Lugduni tempore pestis.

Soc. 42.

ad ciues dictionem vnquam intermittere; ad quam obseruatum est eorum qui accederent, neminem lue contactum esse. Eodem autore, festo omnium Sancto- rum die publicum Ciuitas votum Beatae Virgini Lauretanae concepit. Ex quo tempore cum coepisset dira mali vis frangi, idem Edmundus ad exfoluendum, votum insequenti anno Lauretum est missus. Feruebat interim in Angliam im- manis in catholicos tempestas: feruebat (vt tali tempore vsu venit) religio. Plurimus vbique sermo de Iesuitis: qui quidem proximo anno, vt supra scrip- tum est, expeditione illa animo magno suscepta, plura quam pro numero ge- rebant. Sex duntaxat numero erant, & horum, in carcere tres; Thomas Pondus ex ipsis vinculis Societate petita, & impetrata per literas: Iacobus Bosgrauus ex Polonia valetudinis causa remissus in Patriam: & primo quod per simplici- tatem dixerat aditurum se Templum Hæreticorum, nimirum vt inspectaret, per- missus liberè agitare: dein, quod cognita interrogantium fraude, suaque sim- plicitate, explicauerat neutiquam se religionis ergo iturum, comprehensus, & in carcerem datus. Cottamus, qui item sponte se vincendum præbuerat, ne alius catholicus suam causam quicquam detrimenti acciperet. Hi tres, quantum custodiæ permittebant angustiæ, diuinam in ipsis vinculis rem procurabant; nec vulgo de Societate habebantur. Duos fama celebrabat, iidemque con- quirebantur, & commouere omnia dicebantur, Personius, & Campianus: quorum ille Londini fere, seu circa tenebat se, totius negotij rector, & admi- nistrato acerrimus; hic cum Rodulfo Emersono laico fratre Insulam percur- sabat: vnde ab hæretico oratore in Comitibus, circumuolitans, & liberè vagans Iesuita nuncupatus est. Noua sub anni exordium in eos condita leges, noua, in Catholicos, qui ab Templis hæreticis abstinere, quos Recusantes appel- lant vulgata edita, multa imposita aureorum nummum in singulos menses sexagenorum. Quas ab aduersarijs iniectas angustias auxit quorundam Catho- licorum ignaua & fallax opinio, fas esse docentium in tantâ rerum difficultate, templa Hæreticorum adiri, certè contestatione addita, id nequaquam religio- nis causâ, sed ad obediendum Principibus fieri. Quam sententiam cum edito volumine, vt supra demonstratum est Personius infregisset, liber apparuit Clytheroi laici tum hominis, postea Sacerdotis, qui eandem rationibus falsis, & Sanctorum Patrum testimonijs abusus, disseminabat, magno cum rei catholice periculo. Quippe prona est fides eorum, quæ profit credidisse: suntque admo- dum rari, qui, si sperent obtineri cum diuinis simul terrena posse, non id ma- lint. Ad hæc multi, quos haud ita constantiæ amor, vt inconstantia pudor tenet, vbi probabilis ad vulgus species obtentui est, protinus ruunt. Itaque pestifero illo, sed in speciem non inhonesto conscientiarum delinimento Cly- theroi, nutare Catholicorum multi coepere, & quidam lapsi; in quibus nonnulli nobilitate, & opibus insignes. Noua huic flammæ Personius, vt maturè occur- reret, cum vno è vetustissimis Sacerdotibus, ac doctissimis clanculum ad biblio- thecam Yongi Doctoris catholici iam demorui, quæ apud eius fratrem Lon- dini erat, se confert. Dum quædam versant volumina, non occurrentibus quæ requirebant, repente, quamuis multum retinente hospite, discedunt: pauloque post lectores ingressi (accepto fortassis à quopiam exploratorum indicio, qui iam multi nihil per vias, domosque Londini relinquebant tutum) domum omnem scrutantur: vt adeo subito discedendi consilium diuinitus Patri vide- retur iniectum: qui inde digressus, Tamesi cymbâ traiccto, ad bibliothecam Landgalli in ædibus Vicecomitis Montis acuti pergit; vbi non solum, quæ cu- piebat volumina, sed ea ipsa, vt ex notis ad marginem adiectis apparuit, qui- bus Clytherous vsus erat; inuenit. Deo igitur sic fauente, scribit raptim, ac- curateque libellum: multisque exemplaribus euulgat, & venenum contrarij voluminis exarmat: grauius hinc Regina, & Consiliarijs, id sibi dolentibus telum infractum, offensis. Sed ecce tibi noua ab Ioanne Nicolao procella. Ho- mo, is erat, (veluti res ostendit) leuissimæ, ac nullius mentis: qui in eâ An- glia parte, quæ Vallia, seu vetus Britannia nominatur, cum hæreticum Mini- strum

191

Verbi diuini
auditio amu-
lerum cõtra
põstem
Voto B. Vir-
gini Laure-
tanae publi-
cè facto
Lugdunum
peste libera-
tur.

192

Persecutio
in Anglia.

193

Bosgrauus,
& Cottamus
in carcerem
dati.

194

Personius, &
Campianus
ad supplicia
quasi.

195

Noua edi-
cta in recu-
santes adire
templa Hæ-
reticorum.

196

Dissensio in-
ter Catholi-
cos.

197

Clytheroi
libro scanda-
lizantur mul-
ti.

198

Quorundam
Apostasia.

199

Personius
tantum non
interceptus
à conquiren-
tibus.

200

Librum
Clytheroi
feliciter con-
futat.

201
Ioannes Nicolaus à Catholicis deficit.

202
Et librum in eos horrendis calumnijs plenum vulgatum.

Autor Iesuita fingitur.

203
In turri Londinensi petiferas conciones habet.

204
Personus Iarum Nicolai detraxit.

Qui ad perfidiam Mahometanam transire cogit.

205
Laurentij Caddai ad Hæreticos transfugium.

Qui mox respicit.

206
Ioannis Paschalis lapsus.

strum ageret, Romam anno 1579. profectus, execratusque apud sacros Quisitores, quos vltro adiit, errores, in Anglicano Collegio recens condito annuum, & eo amplius liberalitate Gregorii Pontificis vixit: vnde, quod parum esset ad Collegij propositum apertus, dimissus remeavit in Angliam: ardentemque contra catholicos infectionem reperiens, redijt ad ingenium, & ad aburratas hæreses: contraque Catholicos, ac nominatim contra Iesuitas, & alios nuperrimè Roma Sacerdotes aduectos suam operam persequutoribus detulit. Hæretici Satrapæ, quo speciosius res gereretur, ipsomet Londinensem in Turrim (quam in custodiam non nisi nobiles, aut perduelles ducuntur) per simulationem includunt. Præerat hic Odoenus Hoptonus homo teter, ac fraudulentus. non tam praua religione, quam nulla. Quo instigante, atque aduocante Nicolaus exarat librum, se tot annos discipulum Papæ fuisse, coram Papa, & Cardinalibus orationem habuisse: ab ijs, vti cæteros alumnos, in Angliam missum, ac proinde consilia eorum sibi cognita, mentemque pestiferam, & alia, quæ Hoptono veniebant in mentem. Additur ad magnificandam rem fama, autorem illum è doctissimis Iesuitarum esse, & in fronte litterarum sententiæ Hebræâ, Græcâ; Latinâque linguâ præfiguratur, tanquam Nicolaus (re vera inane ac ridiculum caput) ad cæteram sapientiam eas optimè linguis calleret. Dicitur per totum regnum fama Iesuitæ, discipulique Papæ conuerti. Nobilesque, vt fabulam etiamnum magis simplici populo venditarent, cum magno comitatu in equis, ac præcipuè Comes Licestræ Regina gratissimus, ad Turrim pergebant, vt conuersi Iesuitæ, quemadmodum vocabant, conciones audirent. Pudebat, pigeatque ipsos concionatoris sui Auditores: adeo mirè, ineptique deblaterabat: tamen eas conciones pro doctissimis celebrant. Iamque multi per Regnum ex eo errore in periculum trahebantur, nisi & hinc fraudi Personus celeriter obuiam isset, detractâ Monstro illi personâ, vulgarique volumine, cui titulum fecit, Ioannis Nicolai detectio: quod tantum profuit, vt Ioannes, totaque eius fabula funditus euanesceret. Itaque primum ab alijs Aulicis, postremò ab Hoptono desertus, atque ex Turri eiectus, haud sine magno eorum pudore, qui hominem tantum extulerant, coactus est sibi victum emendicare. Quam calamitatem non ferens, consilium suscepit desperatione plenum, abeundi ad Mahometanos, Turcarumque superstitionis profectandæ: sed captus in Galliâ, flagitia hæc, aliaque multa confessus, veniam à Deo, Societate, alijsque catholicis Sacerdotibus postulauit. Antequam tamen ad id miseriarum redigeretur, operâ eius hoc anno Hoptonus, quoniam pro concionatore non amplius poterat, pro exploratore vsus est: eiusque iudicio reuersus modo ex vrbe Antonius Tirellus est captus. Iam & Sledæus ex occulto proditore Sarelles manifestus, ac licet euaserat, potestate à Consilio regio acceptâ in domos omnium irrumpendi, & latebras quaslibet perscrutandi; quod præstabat diligentissimè. Accessit Laurentius Caddæus, qui ex Collegio Anglicanorum Romano, vt merebatur, eiectus, vbi Londinum artigit, Pseudoepiscopo se vltro obtulit paratum renuntiare Catholicis. Arripiunt occasionem Hæretici, hominem vni Prædicantium tradunt, à quo ad locum Londini celeberrimum, cui S. Pauli Crux est nomen, deductus, quæ ipsimet ei contra Pontificem, & Romanam religionem subiecerant, euulgaret. Quod Caddæus (vt erat facie insigniter abnormi, ac totus inconditus) adeo infeliciter, ac turpiter fecit, vt ipsimet Hæreticis pro gloriâ ruborem afferret. Tamen bellus transfuga ad Oxoniensem Academiam assignato annuo victu recoquendus mittitur, futurus olim Minister: quanquam mox, & ipse respicit. Illa quoque Hoptonus vsus est fraude. Ad Ioannis Nicolai, & aliorum Ministrorum conciones, quos habebat in custodiâ Catholicos vi rapi iussit; deinde vulgavit cum multorum iuratorum testimonijs, Papistas, quotquot sub se tenebantur, vltro ad Ecclesias, & conciones Protestantium itare, vt hac exempli fallacia simpliciores circumueniret. Cumque minis, ac tormentis nobilem iuuenem, Ioannem Paschalem nomine, ad id compulisset, vt aditurum se, quas iubebatur, Eccle-

has diceret, vi hominum ingenti cum Iudicibus, & Magistratibus in publicas Civitatis ades coacta, introduci Ioannem iussit, ut in ea celebritate, quod promiserat, testaretur: mirifice eo facto triumphans, & hunc iactans discipulum, Papæ fuisse: deieransque iterum, ac peierans nullum in suis restare custodijs, qui Ecclesiam sponte non frequentaret. Sed fraude non longè post deprehensa, patet factisque periurijs, miserabilis homo non minus are alieno obrutus, quam peccatis, fide apud omnes cecidit: & Paschalis de sua dolens inconstantiâ magno cum dolore ac rubore Londino secessit: & Catholicos ceteros talium deprehensio fallaciarum simul ad cautionem, simul ad constantiam roboravit. Vrebantur inter hæc belli impij Duces, quod nec Campiani potiri, nec Perfonij poterant, quamvis hunc scirent in medio versari Londino. Et quia illud quoque cognouerant agere cum eo frequenter permultos è nobilitate iuvenes, maximeque Georgium Gilbertum, Geruasium Perpointum, Thomam Fitzherbertum, Philippum, & Carolum Bassettum fratres, Stephanum Brinleum, Franciscum Trogmortonum, & huius notæ alios; acutissimè observabant, ubinam plurimum hi nobiles essent. Verum super omnes intenderant in Georgium Gilbertum oculos, qui comes Perfonij assiduus habebatur. Itaque Henricus Caræus eo tempore Marschalcus Angliæ, postea Baro Vfdensis, & magnus Reginæ cubicularius, ut eum comprehenderet, quia cetera non procedebant, ita instruit dolum. Cum enotuisset Georgium velle partem suarum possessionum (quod ad sustinendam rem catholicam faciebat) in Suffolciensi prouincia vendere; incitavit illiusmet ditioni subiectos homines, ut pretium luculentum offerrent Londini soluendum, apud Tabellionem nomine Iggonsum, in Cœmeterio magni Templi S. Pauli: eo consilio, ut, quoniam ad confirmandas venditionis tabulas, capiendamque pecuniam affuturus esset Georgius, repente ipse cum militum cohorte superueniret, pecuniam raperet, Georgium diceret, Perfonij ex eo iudicium extorqueret. Quis suspicetur hic fraudem? Cuncta Hæreticus quam simillima bonæ fidei composuerat: conuentum erat arcand: Tabellio erat catholicus, nec proditio ab subditis sperabatur, eoque Georgius credendum, eundumque censebat. Verum Dei nec dubio instinctu, & continuis periculis ad omnem prouisionem exercitus, valde dissenfit Perfonius, perpulitque ut Franciscum Brunum Vicecomitis Montis acuti fratrem, & Carolum Bassettum vicarios mitteret. Eunt boni viri. Superuenit ex impreuiso Marschalcus, comprehenduntur, pecunia rapitur: sed præproperè inhiantibus bolus excidit. Pecuniam, quod necdum confirmatis rite tabulis inuolarant, redhibere coguntur emptoribus: unde exasperata in Georgium ira, tanquam, quia non totam acceperat, fecisset iniuriam, & conquisitio acrius intenta; ut, quoniam haud minus in eo seruando, quam in semet, laborandum Perfonio erat, mitendus extra Insulam fuerit. Nec multo post, ubi liber Brunus à Marscalco dimissus est, Carolum quoque Bassettum emisit: quem Alfonso Agazario Anglicani Collegij Rectoricum multis nominibus commendasset, atque eo etiam, quod pronepos esset illustrissimi Herois Thomæ Mori, addidit postremo de eo, atque Gilberto, habere eos virtutem dignissimam sancto illo contubernio: Cuius, inquit, hos duos iuvenes duo luminaria esse volui, ut luceant omnibus, qui in illa domo sunt, sicut iam Anglia nostra aliquandiu præluxerunt. Sed laudes vtriusque, præcipueque Gilberti, alio loco memorabuntur. Interim Campianus Euangelico ministerio instans per boreales Insula partes, maximeque in Lancastræ Prouincia, simul dabat operam Charci, & Anmeri confutandis libris. Sed mox ratus censura Perfonij præcipua eorum firmamenta abunde conuulsa atque euerfa, stylum ad explicandas rationes transfuit, propter quas disputationem publicam postularat: quod aureo, & omni æternitate, omniumque cognitione dignissimo fecit libello: Decem Rationum, qui extat sapius recusus. Hunc libellum Perfonius ubi recognoscendum, probandumque, & edendum accepit, existimavit, quoniam tam multa in eo testimonia ad marginem notabantur, quæ diligentissime collaturi Hæretici essent, ipsummet

207
Mendax, &
calumniosa
Hoptoni iac-
tatio conui-
cta.

208
Curæ inten-
ta ad capi-
endum
Perfonium.

209
Insidie
Georgio
Gilberto pa-
rata.

210
Consilio
Perfonij des-
clinata.

211
Bassetus, &
Gilbertus
ad Colle-
gium Angli-
canum mis-
si.

212
Libellus de-
cem Ratio-
num à Cam-
piano scri-
ptus.

213
Vbi & quo-
modo edi-
tus.

214
Campiani
reditus Lon-
dinium.

215
Domus vbi
diuerfabatur
Personius
direpta.

216
Alexander
Briantus

217
Carcere, &
supplicij ve-
xatus.

218
Campianus
capitur.

219
Epistola eius
ad Genera-
lem Societa-
tis.

Campianum accersendum tantisper Londinum, ut ea loca ipsemet recognosce-
ret, editionique præflet. Interim diligenter vias omnes explorans typogra-
phiæ alicubi statuendæ: cum ea quæ superiori anno vsui fuerat, dissipata esset,
demum in Villa lectissimæ Matronæ Viduæ, cui nomen Stoner, viginti Londi-
no passuum millibus in media sylua collocavit: typis, charta, omnibusque ad
eam rem vtilibus collatis, haud sine plurimis, maximisque periculis: cum ob
libros iam editos ad prohibendas huiusmodi clandestinas impressiones acius
experrecta esset aduersariorum suspicio, circumspectaretque omnia, & odora-
retur. Operi Stephanus Brinckus, quem supra appellavi, eximia doctrinæ,
& virtute iuuenis præfectus. Venit Londinum cum suo Rodulfo Campianus
sub medium ver. Hic summa cum voluptate, qui octavo iam mense mutuo
conspectu caruerant, fortes illi Christi bellatores reuisunt inuicem, & comple-
ctuntur, & ad cumulandum gaudium literas Roma accipiunt à Præposito Ge-
nerali Claudio grauissimæ suauissimæque consolationis plenas, cumque nun-
tio subsidij propediem asuturi, uti affuit non post multo; Gaspare Heynodo,
& Guilielmo Holto Sacerdotibus doctis, & impigris operarijs feliciter In-
lam ingressis. Concedit inde Campianus in syluam: librum excudit: mox &
Personius adest, multa is quidem communi de re consultaturus: cæterum haud
obsuero diuini Numinis ductu. Biduo postquam Londino exierat, diter-
forium quod habebat ad Tamesis ripam arcanis Sacerdotum conuentibus
aptum, & in quo sacra vestes, libri, & quæ occulta maxime vellet, asserua-
bantur, indicio hominis, qui libros in eo compegerat, proditum cum ingenti
turba Satellitum Magistratus de nocte circumfidet, simulque vicinas domos
custodia cingit; ratus nunc demum feram, quæ toties eorum artes, & manus
eluserat, retribus implicatam. Ipso tamen ne nunc quidem inuento Personio,
cubiculum direptum est: quanquam pleraque, & carissima quæque ante disces-
sum, nescio quo instinctu, aliò Pater inde transtulerat. Captus pariter est in
vicina domo Alexander Briantus, qui putabatur omnium Personij arcanorum
conscijs: eoque crudelius fame, siti, equuleo tortus, ac demum, ut infra di-
cam, supplicio ultimo affectus: nec tamen exprimere quicquam ex viro fortissi-
mo vlla crudelitas potuit. Harum rerum nuntio perlato ad Patres in syluam,
gratij Deo actis, quod famulum suum laqueo Venantium præripuisset, rebus
eo maturius consultatis ita conuenere, ut Personius se Londinum referret,
Campianus ad Norfolciam Prouinciam, vbi multum expetebatur, iter inten-
deret, declinatis in itinere, quo tutius, ac celerius iret, ædibus Catholico-
rum. Eduardi solum Iattai, qui propter religionem in custodia tenebatur, ve-
sum est posse domum consolari, modo non plus vno die subsisteret. Haud il-
ter factum. Sed inde cum discessisset, tertio post die tam instanter reuocatus,
quod vndique multi statim Catholici, præsertim ex Academia Oxoniensi, ut
eum concionantem audirent, affluerant, ut reluctari nequiuert. Redijt; ce-
ptus est. Quod mihi quam fortuito, seu potius quam occulta quadam prou-
dentia euenerit consideranti, videtur æterna illa mens, quæ tot è periculis
Personium explicauit, tamque multos in annos superstitem conseruauit, et
primis hisce duobus religionis Anglicanæ tantis Procuratoribus, maturè alter-
rum transferre in Cælum voluisse, alterum inter homines tandiu relinque-
re, ut vtrouique Sancta illa adeoque exercita Ecclesia suum patronum habe-
ret, qui coniunctis opibus piam expeditionem aptius, efficaciusque vrgerent.
Campianus quidem quo grauius premebatur ab hostibus, hoc plus confide-
bat: qui in Epistola ad P. Generalem sexto antequam caperetur die scripta
sic loquitur: *Immaniores, quam nunc sunt, aduersary nostri nunquam fuerunt.
Res Christiana nunquam loco meliori, nec tutiori. Nullis enim argumentis
premur præterquam ijs, quæ ducuntur ab Equuleo, inedia, maledictio: qua
iam ipsa dignitatem hostium fregere; oculos, et aures omnium in Catholicos conuer-
tere. Porro solum hoc deerat huic cause, ut nostrorum libris aramento scriptis
alijs succederent, qui quotidiani nunc sunt, exarati sanguine. Ad hoc certamen
cruen-*

cruentum destinabat iam Deus athletam suum, cum permisit in hostium venire manus nefarii proditoris indicio. Georgius Eliottus is fuit, qui ad hanc diem catholico ritu in Catholicorum famulatu versatus, perpetrata cæde ratus pœnam facinorosi grauiori redimendam scelere, in haretici nobilis clientelam se dedit: cuius vt patrociniū tanto sibi insigniore obsequio obligaret, Edmundum Campianum spondet ei se traditurum in manus. Nihil potuit optatius audiri. Ad rem transigendam fortius, vnus Ministrorum publicorum, qui edita regia in diuersas Regni partes perferunt, additur ei comes, literæque regie de Edmundo capiendū traduntur. Hi cum in Comitatum Barchensem venissent prope aedes Iattæ, quas diximus, decimo octauo Kalendas sextiles in Iattæ ipsius Coquum incidunt: qui nihil de Eliotto suspicatus, quod vna vni hero quondam inseruierant, dum familiariter multa colloquitur, addidit Campianum eo ipso tempore in heri sui domo versari. Lætus ad hæc Eliottus: verum dissimulans nefariæ prodicionis consiliū, misso raptim publico illo seruo ad loci Præfectum, hominem impense Caluino deditum, vt cum armata manu Campianum ex edito regio comprehensurus aduollet, ipse interim à Coquo nec dum quippiam suspicante domum introducit; ac velut alter Iudas primum tremendo missæ Sacrificio, quod pius Pater peregit, deinde sacra eiusdem concioni, in qua super ijs Christi verbis disseruit, Ierusalem Ierusalem, quæ occidis Prophetas, interfuit. Hæc dum geruntur bonus quidam vir domum trepidus intrat, succlamans proditio, caute, proditio. Submouentur festinanter Sacrificij, & concionis ornamenta: alij aliò: Campianus, Fordus, & Collingtonus Sacerdotes in angulum tenebricosum abduntur. Protinus domus tota armatis cingitur, ac Præfectus cum multis ingreditur: versat, permiscetque, rimatur, ac pertentat omnia semel, atque iterum. Abiturus iam erat desperatâ prædâ, cum siue à Georgio, qui forsitan id quoque ex Coquo sagaciter elicuerat, siue ab alio quopiam admonetur, vt certam latebram in cæco angulo exploret. Hic boni Sacerdotes non cupientes magis, quam timentes effugium, ex nutu cælesti, quando in se quod erat, præstiterant, exitum rei opperiebantur. Voluit Campianus, gnarus se potissimum quari, vt Fordum, & Collingtonum seruaret, proflire in publicum; sed hi, ne forte Deum tentaret, monentes, negantesque se nisi communem casum pati posse, prohibuerunt. Vicissim igitur per Sacram Confessionem expiant noxas, pœna iniuncta, vt ex Oratione Dominica vnusquisque proferret ter, fiat voluntas tua, & Ioanem Baptistam ter inuocaret, quod Campianus per eius patrociniū cum Dorobernium appulisset, aduersariorum manus effugerat: cum ecce tibi Præfectus irrupit: & tres pariter capiuntur. Tanta in vultu, verbisque Campiani, vbi deprehensus in lucem processit, conspecta dicitur altitudo animi, atque tranquillitas, vt magnam mœroris partem perculsis eo casu Catholicis detegeret, & vehementer hostium ferociam mitigaret. Eadem constantiâ, & comitate dum Londinum deduceretur non concurrentes modo homines ad eum, vel salutandum, vel videndum, sed ipsos quoque satellites accipiebat. Abinghoniæ cum inter prandium multis, qui Oxonio visendi studio aduenerant, simul accumbentibus, Eliottus proditor vnus è conuiuarum numero sic ausus esset illum affari; Omnes Campiane hilari vultu præter me videris aspicere; nempe ob admissum facinus mihi succenses; benignè Pater, ac iucunde excepit, Tibi vero Eliotte, quod ita temere de me iudices, Deus ignoscat. Ego facinoris eius volens, libensque facio tibi gratiam, & poculum, hoc in testimonium pacis propino: Quin etiam si te pœniteat, confiterique mihi de eo velis, absoluaui te equidem, verum pœnam paulo grauiorem, iniungam. In oppidum Henlæum ex itinere cum venissent, forte ad idem hospitium vbi turba Campianum ducens agebat, diuertit probata vitæ Sacerdos Guillelmus Filbius, cui non multo ante secundum quietem obiecta erat talis species. Sentire videbatur sibi ventrem secari, ac viscera auelli, & extrahi; idque adeo acri, ac vehementi imagine, vt in subitum clamorem erumpens

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

E 2 omnes

220
Georgius
Eliottus
Apostata,
Proditor
Campiani.

221
Qua fraude
illum com-
prehendit.

222
Missæ, &
concio vlti-
ma Campia-
ni.

223
Constantia
eius, & ma-
gnanimitas.

224
Ignoscit
Eliotto pro-
ditori, &
eum ad pœ-
nitentiam
inuitat.

225
Guillelmi
Filbii som-
nium præla-
gum.

omnes in proximo dormientes excitavit. Non inane somnium fuit. Agnoscent hominem exploratores, comprehensumque Campiani vinculorum, & aliquanto post gloriosæ necis consortem efficiunt. In Sylvam non procul à via, quæ ducebatur Campianus, ubi eum captum cognovit, dum turbo ille præterveheretur, Personius ab vrbe secesserat cum famulo suo Roberto Alfeldo, qui demum & ipse factus est proditor. Hic missu Personij (namque ipse quamvis amantissimum fratrem, & vincum Christi Iesu videre percuperet, tentandum sibi discrimen non censuit) turbæ se inferens aliquandiu simul perrexit: & quanquam verbis non potuit, nutibus tamen ex Campiano cognovit ingentem frui lætitiâ, & ad extrema quæque perperienda optimè animatum. Ad Londini ingressum, quoniam vrbs tota erecta in expectationem erat, tanquam ad triumphum celebritatem lectus est Sabbati dies, viæque quas Mercatus maxime frequentaret. Magno in equitum comitatu multi nobiles Laici, & quatuor Sacerdotes ducuntur supra nominati, manus reuincti post terga, pedes ad equorum ventres astricti. Præibat Campianus titulo in galero à fronte, & à tergo vncialibus literis affixo (hic illi vni habitus honos) Campianus Iesuitæ, seditiosus. Undique spectandi studio innumerabilis multitudo concurrebat. Omnium præcipue in Campianum oculi intenti: plurimisque modestiæ amabilissimæ conspectus, & cæterarum lumen virtutum, insignem pariter eloquentiam viri, & doctrinam reputantibus acres ad misericordiam stimulos infigebat. Vnica dicitur restare Crux in Anglia, cui propter operis magnificentiam hæreticus furor pepererit, in platea Chesepide Londinensi. Hanc ubi præterveheretur Campianus non modo inclinatione corporis adoravit, sed etiam quoquo potuit modo nutu capitis salutari se signo munivit. In arcem demum includitur xi. Kal. Augusti: continuoque bellum in Catholicos truculentius exercetur. Itaque pridie Kal. Augusti Sacerdotem è Seminario Rhemeni Euerardum Hansium, quod professus erat Pontificem id potestatis etiam in Anglia obtinere in causis Ecclesiasticis hoc tempore, quod viginti ante annis habuerat, publico perduellium supplicio interemere. Multos sub idem tempus Catholicorum, qui diuersis in custodijs tenebantur mensura illa aurorum sexagenorum multa damnarunt: augendoque terrori multas minas sparsere, itemque famosos libellos, & ridicula scommata. Quæ de Monstris immanibus, ac portentis est fabulata antiquitas, ea ferebantur de Iesuitis. Ministrum maxime procaces, etiam poetaster Eldertonus libellum vulgavit Campianum, cui fecit titulum, Lepidam in Iesuitas sagittam. Agebatur hoc tempore de Matrimonio inter Ducem Alenconium Henrici Regis Galliarum fratrem, & Reginam Angliæ Elisabetham, postque Dominum de Simiers Ioannes Bodinus eam rem legatus Alenconij procurabat; qui multis à Personio per Eduardum Gratelem Sacerdotem rogatus, vt aliquod laxamentum Catholicis ab Regina impetraret, cum id ad Catholicorum simul vtilitatem, simul ad ipsius Principis dignitatem pertineret, se non religionis, sed matrimonij procuratorem missum respondit. Quo hominis politici dicto vehementer offensi Catholicis ominati sunt Deum permitturum, vt neutrum efficeret. Aequum enim est, vt qui diuinis humana præfert, vtrisque excidat. Auxit tamen magnopere speculationum Alenconij ipsius in Insulam appulsus. Nam quamquam de abstracta Regina mente, vt quæ alios nuptiarum suarum spe lætauerat Principes, non audebant confidere; tamen cum ferretur ex ipso Alenconio in Gallia auditum in Angliam se transire ad nuptias, & ab Elisabetha exciperetur sane magnifice, & Robertus Dudleus Comes Licestriæ, & Christophorus Hartonus cubicularius, idemque cohortis regie Præfectus, magna ambo apud Reginam in gratia mœstissimi spectarentur: ad hæc nobilibus duobus Guillelmo Stubbæo, & Guillelmo Pageo ob editum librum, quem fretum hians inscripserant, significantes ex ijs nuptijs perniciem religioni Protestantium imminere, dextera amputata essent, nemo erat ferme, quin transactum de Matrimonio crederet. Fuit quidem certe persuasum plerisque, si Dux acriorem se præbisset,

226
Personius
missu famulo
de statu
Campiani
cognoscit.

227
Ingressus
Campiani
Londinum.

228
Crucem
palam
adorat.

229
Euerardus
Hansius in
odium veritatis
interfectus.

230
Dicta, &
Scripta in
Iesuitas.

231
Bodinus age
re pro Catholicis
recusat.

232
Aduentus
Ducis Alenconij
in Angliam.

233
Ipsi, & Catholicis
inuicem.

multa fuisse impetraturum: sed quia languidior visus sit, Ioannis Bodini, ut credebatur, & aliorum Politicorum prave consilij institutus, nec matrimonio, nec auxilio ad bellum Belgicum fideliter impetrato, Anglicanae Aulae tantum non fuisse ludibrio. Igitur adeo res contra spem cecidit, ut quo tempore laxior fore vexatio credebatur, eo maxime intenderetur. Hæreticis id per immane artificium agentibus, ut penitus afflicti Catholici animum desponderent: dumque cum Gallis vulgo conuiuia, saltationes, personarum ludicra, & alia id genus oblectamenta Caluiniani celebrabant, tum in excrucian- dis Dei Sacerdotibus, aliisque fidelibus Christo viris in arce Londinensi gen- nus omne crudelitatis expromebatur. Nam etiam qui ante satis humaniter apud Marscalcum habebantur, translati in Turrim erant, tortique, ut Catho- licos, cum quibus egerant, indicarent. Campiano crescebat ipsa tormento- rum perfeffione constantia. Lætus excipiebat nuntium, quo ad cruciatum ac- cersebatur. Ad ostium conclaus, in quo erat torquendus, ubi peruenerat, procumbebat in genua, breuique, verum ardentissima prece diuinam implora- bat opem. Tum in equuleum sublatus magna cum pietate, ac lenitate ani- mi Deum, & Sanctissimum nomen Iesu perpetuo inuocabat. Distrahebatur in- terim corpus, & cuncta suo loco membra, & ossa demouebantur, cum acerbissi- mo sensu doloris, & ille benigne tortoribus, supplicisque autoribus ignosce- bat; nihil vnquam, vel contra caritatem, vel religionem significans. Rincard- sonum duntaxat, & Pondum aliquando nominauit, quod sciebat eos nota fi- dei viros; illi suum librum dedisse; ad hunc summa eius capita missa confes- sus. At hæretici, qui omnibus modis non vitam modo, sed etiam famam, ei cupiebant ereptam, ut quibus conscientia nihil pensi est, dissiparunt in quæ- stionibus permulta eum effatum, multos indicasse Catholicos, Nortonum quæ- stionum Præfecto astute si quid aliorum cuiusdam Confessorum excidisset, Cam- piano attribuerent, & vulgante quosdam nobiles ex eius captos indicio. Qui rumor cum glisceret, quamquam hæretica mentiendi licentia omnino fictum, Pondus existimaret, tamen tenere non potuit se, quin Campiano per lite- ras significaret, non nihil se eo commotum. Quibus literis cum respondisset Pater, neque fiducias, neque vllum prætereæ tormenti genus effecturum ali- quando, ut quicquam Ecclesie Dei perniciosum eloqueretur, permouere hæc aduersarios, qui literas vtrasque prodita ab internuncio fide, præuiderant, ut rati aliquid ab eo pressum quod ad rempublicam pertineret, quid illud esse exprimere conarentur. De earum igitur sensu literarum, de auxilio Hibernis tumultuantibus misso, de coniuratione in Reginam, & Regnum inita interro- gabant. Sed nihil profecere, nisi ut noua lumina in victoris coronam infere- rent, qui ter in equuleo, & crudelissime tortus omni iam destitutus vsu mem- brorum manuum præsertim, ac pedum, Elephantum se, qui in terram prostra- tus non potest exurgere, comparabat. Deinde ubi tantum receperat virum, ut vtraque connitens manu sustinere ad os panem posset, iam comparabat Si- mio. Tantum redundabat animi ad extrema illa malorum non pacate modo, sed etiam comiter perferenda. At Hæretici, ut gloriam quoque doctrinae eius, si fieri posset, infuscarent, homini tormentis exhausto, ac semiuivo, quam to- ties incolumis postularat, disputationem offerunt. Instituitur in quatuor dies concertatio. Pro Hæreticis Decanus Ecclesie S. Pauli Londinensis, ac Doctor Dayrus, itemque Vvitackerus, & alius quidam Beelus cognomento: Campia- nus, Sheruinus, Bosgrauus pro veritate stant: iniquissima conditione, ut nihil liceret his, nisi ad obiecta respondere. eo etiam indignius, quod cum æquum sit quæ noua sunt reddere sui rationem; & is qui recepta mutat, causas de- beat mutationis afferre, contra hinc fiebat: heri prognatum ex Lutheri, Cal- uinique fatuitate sacrilegium de confirmata suffragijs tot seculorum religione cognitionem sibi, arbitriumque sumebat. Denique inermis statuebatur hinc veritas, error inde cum telo: ut scilicet nec ferire illa posset, nec posset hic feriri. Sed quorsum tot fraudes malæ causæ praiudicia? Ipsa veritatis defen- sio,

234

Inter pom- pas, & hila- ritates publi- cas aggraua- ta persecu- tio Catholi- corum.

235

Campianus diu, & gra- tuissime equi- leo torque- tur.

236

Falsi rumo- res de eo sparsi.

237

Literæ mu- tuæ Pondi, & Campia- ni.

238

Suspiciones tormento- rum Campiani augent.

239

Ioci Cam- piani securi- tatis eius in tormentis in- dices.

240

Disputatio- nis certamen ab Hæreticis oblatum nec semimortuus recusat. iniquæ con- certationis leges.

241
Felix Catholicis certaminis succensus.

242
Sheruinus ab Hæreticis verè sed artificiosè laudatus.

243
Prætextus improbabilis proditiōnis impingendæ.

244
Splendidè à Campiano refutari.

245
Sheruini libera vox.

246
Alexandri Brianti feruor Crucis constanti gestatione declaratus.

247
Verba eius fortia cum ei Crux extorqueretur.

248
Crux ea redempta, & Romam missa ibi asseruatur.

fio, si sentire miseri velint, iugulatio est erroris. Et sane ita Deus suis propugnatoribus adfuit, vt homines excarnificati, imparati à libris, hebetati ærumnis, validos integrosque aduersarios, audacia & mendacijs instructissimos aperte, non Catholicorum modo, qui pauci ex custodijs adducti aderant, sed etiam Hæreticorum iudicio refutarint, planeque deuicerint. Præclarè dimicauit Sheruinus vir doctus, idemque acerrimus, quem Ministri quoque hæretici laudabant: sed per malignam benignitatem ad eum religionis defensæ palmam, vt Campiano detraherent, deserebant; Frustra tormentis, frustra captiōibus, vel sapientia Confessorum, vel fides tentata, obstinatum est tamen Hæreticis eos occidere. Sed excogitandum erat nomen infame, quod & Martyrij decus interciperet, & crudelitatem faceret popularem. Ergo proditiōnis nomen excogitant. Principiō contra regiam Maiestatem missa in Hiberniam Sanderō criminantur ad nonaginta millia Coronatorum gallicorum. Verum cum nulla quantauis impudentiā posset confingi vnde tantum pecunia, vbi collectum, quis recepisset, quis in Hiberniam transportasset, eo vertuntur, vt infunderent Romæ, ac Rhemis in Regina perniciem conspirasse, Principes exteros ad occupandum Angliæ regnum inuitasse, ipsa demum in Anglia rebellionem populi molitos. Hoc Rei crimine postridie Idus Nouembris in Aulam nomine Vestomonasterium ad tribunal sistuntur cum Orthono nobili Laico Sacerdote septem Edmundus Campianus, Rodulfus Sheruinus, Lucas Chirbeus, Iacobus Bosgrauius, Thomas Cottamus, Robertus Ionsonus, Eduardus Richonus: quorum tres Campianus, Bosgrauius, Cottamus de Societate erant. Hæc recitato accusationis libello iubentur ad se se purgandos pro iudiciorum talium in eo regno consuetudine manum sustollere: quod cum brachijs tormentorum vi dissolutis Campianus nequiret, vnus de Socijs accessit, & reuerenter excolatus modicè extulit. Protinusque Campianus coram Deo profiteri, inquit, & Angelis eius, Cælo, Terra, Mundo testibus, & hoc, cui adsto, Tribunali, quod aliquam mihi horribilis illius iudicij speciem, quod omnes post mortem manet, repræsentat, me nec crimine læsæ Maiestatis, nec perduellionis, nec vllius in Patriam coniurationis reum esse; nec planè quicquam eorum, quæ publica denuntiauit actio, à me esse commissum; nec fieri vllō modo posse, vt rationibus ex præsentī accusatione petitis contumac, & iudicio, vel falso opprimar. Tum voce contenta vehementius, Est ne in hac amplissima Vrbe, inquit, vel florentissimo hoc regno viros inuenire duodecim tam iniquos, & profligatæ conscientiæ, qui nos omnes simul huiusce criminis reos esse iudicent, cum vitæ nulla consuetudo, aut familiaritas, priusquam in hunc locum adducti essemus, inter nos intercesserit? Interrogantur dehinc omnes, cuius iudicio stare velint, respondit Sheruinus Dei præpotentis, totiusque Patriæ se stare velle iudicio; idque profiteri omnibus fretum testimonijs, quæ siue in Cælo, siue in terra à diuino, vel humano ingenio excogitari possent: & addidit libera voce, Causa Religionis re vera hoc ad Tribunal statum: crimen læsæ Maiestatis obtenditur. Postridie ad Tribunal idem septem alij Sacerdotes adducti Ioannes Collingthonus, Laurentius Richardsonus, Ioannes Hartus, Thomas Fordus, Guillelmus Filbius, Alexander Briantus, Ioannes Shertus, qui eorundem, ac superiores insimulati criminum cum suam haud segnus innocentiam contestati essent, remittuntur in carcerem. XIII. Kal. Decembris, qui dies ferendæ sententiæ destinatus erat, simul vniuersi ad Tribunal rursus ducuntur, eminente Alexandri Brianti feruore, qui Crucem, quam ex reperto forte ligno in carcere, fabricarat, manu gestans, veluti signifer præcedebat; & ab Hæretico audaciæ incusatus, ac iussus eam abijcere, Neutiquam, inquit, id faciam; miles Crucifixi sum: vexillum ad mortem vsque non deseram. Altero dein inimicorum Crucis illam ei per vim eripiente, Potes, inquit, Crucem mihi extorquere de manibus, de corde non potes. Moriar etiam pro eo, qui mea causa prior est mortuus. Ea demum de Crux magna cura ab Catholicis redempta, Romamque transmissa, religio-

sè in Seminario Anglicano seruatur. Lata lex erat, ne quis ad spectandum iudicium accederet; vis tamen hominum etiam autoritate, prudentia, ac dignitate præstantium tanta accurrit; vt par in nullo vnquam iudicio memoraretur. Omnibus expectatione suspensis, nihil pro grauitate causæ, nihil pro veteri integritate iudiciorum Anglicorum sit. Testes producti iidem, qui proditores erant, infimæ sortis, venalique animæ capita, Eliortus, Crodochus, Sledæus, Mundæus, & Illæus. Nihil nisi inane ac friuolum, & absurde etiam fictum, protulere: adeo vt Collingthonus, cum vociferaretur quo die Rhemis dicebatur coniurationis interfuisse consilij, eo die se Londini fuisse, & cum Lancastrius quodam nobili egisse in domicilio, cuius nomen adijciebat, & Lancastrius, qui forte tum in spectatoribus aderat, progressus in medium eadem, omnia confirmaret, puduerit Iudices hominem condemnare. Verum cum id videns Guilielmus Nicolsonus Sacerdos, & ipse plane innocentiam in eo genere Fordi compertam haberet, stimulante conscientia idem testificari cœpisset, non modo auditus non est, sed tanquam criminis particeps comprehendi iustus, ac primum in communem carcerem, dein in Turrim inclusus est. Hoc modo cum gereretur iudicium, & ceteri pro se quisque calumniam satis superque diluerent, Campianus ab se adeo euidenter reiecit; vt prædicarent viri doctissimi quicquid in ceteros fingi ex aliqua consecutione posset, in eum certe nulla iuris vllius imagine fas esse capite animaduerti, cuius re vera caput maxime pernebatur. Cum tamen duodecim Iudices haud dubie condemnarent, fertur Iudex supremus reos interrogasse numquid præterea ad sui defensionem haberent, ac respondisse Campianus, nihil aliud quam vt Deum precarentur, vt tum ipse, tum accusatores, ceterique omnes aduersarij in seuerissimo Magni Iudicij die mitiorem sententiam audirent. Tum demum in omnes, quos supra scripsi, præter Collingthonium, quatuordecim numero, durum carmen pronunciat, Ad locum supplicij pertrahuntur, viscera viritum eruuntur, & in partes, prout fraudi imminutæ Maiestatis par est, dissecantur. Vix ea intonuerat Iudex, cum excepit hilari vultu clara voce Campianus, Te Deum laudamus, Te Dominum, confitemur. Sheruinus. Hæc dies quam fecit Dominus: exultemus, & lætemur in ea. At Briantus iniquitatem Iudicij reputans, ac Deum appellans, Iudica me Deus (inquit) & discerne causam meam de gente non sancta. Alij alia: cum Campianus conuersus ad populum, Audistis, inquit, latam in nos Maiestatis imminutæ sententiam: id quam merito factum sit, vos ipsi cogitate. Nam si ego tot modis Regiæ Maiestatem violassem, nequaquam illa, & Senatus regius mihi non modo vitam, sed & libertatem, & rerum omnium affluentiam largissime obtulissent, si modò eis in rebus religionis non adeo magnis obtemperassem. Immo hic ipse Arcis Præfectus, qui mihi adstat ad latus, hæc eadem, & maiora promissit, si vel semel duntaxat eum Hæreticis templum inissem. An rogo is ausus esset tam magnifica polliceri, idque Angliæ Principes permisissent, si, quod criminantur, molitum me exitium Patriæ comperissent? Itaque viri optimi, non perduellionis culpa, sed religionis zelus nobis capitalis est. Haud sine assensu populi hæc audita. Reducuntur damnati in carcerem; & catenis, ac compedibus vincuntur. Varius inde rumor per urbem serpere: alij Ducem Alenconium salutem reis ab Regina exorasse: alij malitiosè iactare; Campianum sibimet manus attulisse: cuius interim fidem regij administrum magnis propositis præmijs vehementer sollicitare non desistebant. Quæ ubi non procedunt Concilio malignantium visum est, nequaquam pariter fortissimam Confessorum manum totam contrucidare, sed à capitibus exordiri, vt minus offenderet populum pauciorum carnificina, ac reliqui forte interim terrore succumberent. Tres igitur, vt tria præcipua religionis Anglicanæ propugnacula simul cohonestarentur, beatissima forte leguntur, Campianus de Societate Iesu, Sheruinus ex Anglicano vrbis Romæ Collegio, Briantus ex Rhemeni, quem haud dum palam erat Societati se tradidisse. Placuit enim paternæ Dei clementiæ sub extremum tempus, & inclyto huic pugili religio-

249
Accusationes Confessorum friuolæ.

250
Testimoniorum falsitas conuicta in Collingthono, qui propterea damnationi eripitur.

251
Nicolsonus pro Fordo testificans custodia traditur.

252
Campianus manifestè se purgat.

253
Quatuordecim Confessores neci addicuntur.

Eorum gratulationes.

254
Campianus palam demonstrat se Religionis causâ necari.

255
Idem promissis tentatur.

256
Electi tres à quatuordecim qui primi morte afficerentur.

257
Briantus So-
cietati dat
nomen in
carcere.

258
Eius literæ.

259
Emisso So-
cietatis vo-
to dolorem
non sentit in
tormentis.

260
Id etiam He-
retici confir-
mant.

261
Sheruinus
Campionus,
& Briantus
ad suppli-
cium trahun-
tur.

sa decus militiæ, & nostro Ordini palmam certaminis eius adiungere. Per disputa-
tionum, quas retuli occasionem, nactus cui traderet literas, quæ editæ ex-
tant ad Societatis Patres, qui erant in Anglia, in hanc sententiam scripsit: Ies-
cum diu considerasset quantum Deo deberet, & quantopere ei seruiendum sit,
vidissetque in religiosis familijs optime id præstari, duobus ante annis delibera-
tum habuisse Societati se se permittere, deinde in carcere cum primum esset
torquendus, id ipsum voto pollicitum: Eodem die, inquit, cum primum tormen-
tis cruciabar, antequam ad ea ducerer, orationibus vacans, & Domino Deo me-
meaque omnia commendans, superna quadam spiritus dulcedine replebar, dum
inuocarem Sanctissimum IESV nomen, & Beate Virginis Mariæ (dicebam enim
Rosarium) hilaris erat animus, bene confortatus, ac promptus ad perseveranda
tormenta, qua tum certissime expectabam. Tandem in mentem venit prædictum
propositum, & simul occurrebat, ut nunc voto firmarem, quod antea statueram.
Peractis precibus hac eadem animo reuolui, ratione qua potui discussi, bona iuli-
caui, desiderium compleri, votum prædicta conditione liberè emisi. Quod fa-
ctum Deus mihi videtur statim probasse. Nam in omnibus angustijs, & cruciati-
bus meis infinita sua bonitate misericorditer mihi affuit, confortans me in ne-
cessitate, & liberans animam meam à labijs iniquis, à lingua dolosa, & à rugien-
tibus paratis ad prædam. An, quod dicam, mirabile sit, nescio, Deus scit: testis
est coram Deo conscientia mea. Hoc dico me in ultima tortura cum crudelissimi
corpus scirent aduersarij, manibus, pedibusque violenter extensis omni tandem
fere doloris sensu caruisse; nec hoc solum, sed etiam quasi resocillatum à præ-
dentis torture doloribus, sensibus integris, mente quieta, & corde tranquillo per-
stitisse. Quod videntes Commissarij exeuntes inusserunt me eodem modo iterum
in diem posterum cruciari: quod audiens credebam equidem, & sperabam di-
uino auxilio me patienter laturum: interea meditabar, ut poteram Saluatoris No-
stri acerbissimam Passionem innumeris doloribus plenam. Quæ dum agerentur vul-
neratam putaram sinistram manum in medio palma, & sanguinem effluxisse
existimarem; sed re vera nil tale fuit, nec alius tunc dolor, præter illum mor-
nus, grauabat. Singularem fuisse Dei opem in cruciatiibus absque sensu perse-
ptiendis, fama quoque inde vulgavit, quod Nortonus gloriatus in aula fereba-
tur Briantum se ita produxisse, vt longiorem quam fuerat à Deo formatus, haud
minus pede fecisset, cum tamen in medijs tormentis nihil ille sentiret; dubium
vt minime fuerit (quemadmodum impius loquebatur more Iudæorum Christi
hostium, quod erat Dei; satanæ tribuens) quin dæmonem habuerit. At Briantus
Dei iuuante gratia tormentis Nortoni multò quam ipse posset intelligere,
maior effectus, tantò iucundius mortis confors Campiano fuit, quantò in eun-
dem vitam Societatem, & ipse voto se dederat, ac receptum se à Deo diuina
illa significatione intelligebat. Die S. Andreae sacro admonentur, postredie
morituros; aciusque Sanctissimi Apostoli amor ille flagrantissimus erga Crucem
ardentia ipsorum pectora inflammavit. Vbi optatus dies illuxit, summo mane
simul erant Sheruinus, & Briantus; ad quos cum Edmundus quoque perducendus
esset, ingenti gaudio mutuos in amplexus effusi, diu se sanctis colloctionibus
recrearunt. Tum de more crati vimineæ (Sledam appellat gens) Campianus
impositus, alteri Sheruinus, ac Briantus, ad eosque supini alligati ad Tybo-
num (carnificinæ est locus) equis trahuntur. Nec defuere, qui interim ad
Campionum accederent, alij vt de dubijs conscientia, religionisque negotijs
interrogarent, alij vt coenum, quo eius facies inter trahendum alpergebatur,
venerabundi detergerent. Ad patibulum Consiliarij regij, & è prima nobilitate
complures, & ex populo vis innumera expectabat. Quo vbi ventum est,
solutus ex crate Campianus in subiectum patibulo carrum traducitur: vnde cir-
cumspiciens leniter multitudinem, compresso aliquantum strepitu, graui, ac so-
nora voce, Spectaculum, inquit, facti sumus Mundo, & Angelis, & homini-
bus, vt ait Apostolus, quod in me optime quadrat, qui hodie quo die non se-
Ium Deo, diuinisque illis spiritibus, verum etiam vobis, & vniuersis homini-
bus

bus spectaculum factus sum. Cetera exequutus filere iussus est. Venia solum facta de obiecta perduellione respondendi. Professus se catholicum Sacerdotem esse, catholiceque hactenus vixisse, & pro eiusdem fidei defensione, mortem quam libentissime oppetere, grauissime contestatus est ab omni proditionis scelere; & quauis conspiratione in publicam tranquillitatem plane se alienum, liberum, atque innocentem esse; etiam, atque etiam rogans, obtestansque, ut suprema illa verba indubitata haberent: si falleret se, nec mortem corporis acerbissimam, nec aeternum animæ exitium reculare: omnibus tamen omnem iniuriam ex animo condonare. Tum literarum, quas ad Pondum dederat sententiam explicans, ne suspicionem aliò aduersarij traherent, per arcana quæ se negarat proditurum, nil nisi Sacerdotalia munera per Insulam obita se intellexisse, graui Sacramento confirmat. Inde vrgentibus aduersarijs, ut de Pij Quinti intentato in Elisabetham anathemate sententiam suam proferret, cum negaret id necesse esse; rursum quærentibus num renuntiare Pontifici vellet? se Catholicis sacris iniciatum, respondit. Atqui vnus è Calvinianis, istud nomen, inquit, omne læsæ Maiestatis crimen amplectitur. Instat subinde Minister Hæreticus, ut secum Deum oraret; quod bonus Pater commercium recusans, precatur Catholicos, ut pro se Apostolicum Symbolum in supremo agone recitarent, quo scilicet eorum omnium linguis, cum sua amplius nequiret, Catholicam religionem contestaretur. Cum iussus veniam à Regina petere, negasset eam ab se læsam, & pro salute animæ eius fundere preces non abnuisset, plaustrò repente subducio ex trabe pendulus cecidit tanto vniuersæ multitudinis motu, tantisque lacrymis, ut postea editis libris Hæretici eam rem partim minuere, partim excusare conati sint. Volentes quoque carnifices restem vnde Christi Athleta pendebat, incidere, ut ei etiamnum semiuivo, quemadmodum solent, ventre dissecto viscera extraherent, Carolus Haiuardus homo nobilis, quamuis perditè hæreticus, è primis aulicorum pro potestate abegit, minitans mortem, si antequam expiraret, contingerent: quod & duobus reliquis humanitatis officium præstitit. Caput tamen, postea quam animus ad triumphum excesserat, resectum, & venerandum corpus in quatuor partes diuisum est. Ex qua laniena stillantibus sanguine manibus ad Sheruinum conuersus carnifex barbaro fremitu, Veni Sheruine, inquit, accipe & tu mercedem tuam; & ille lætus, & quantum consumptæ tormentis, inediaque & vigilijs permittebant vires, exiliens hominem arcè complectitur, & impiarum manuum pijs cruorem exoscatur. Quæ res, populum valde commouit. Ille vbi parumper in curru clausis luminibus, manibus in Cælum erectis Deum tacitus precatus est, clara voce incipit singillatim Sanctissimæ Trinitatis Personis agere gratias, quod creatus, redemptus, Christianæ Sanctitatis particeps effectus esset. De sua religione volentem, addere, regij. Præfecti vetuere quicquam extra perduellionis crimen loqui, cuius criminis plane se expertem, purumque contestatus: ceterum si Catholicis imbutum esse lacris, & perfectum esse Catholicum Maiestas inanimata censeretur, id in se ingenue agnoscens: cum & ipse de Pij Quinti in Elisabetham diplomate abnuisset respondere, ac pro Regina pie Deum orasset, carnifice iam laqueum collo eius neccente, populus contenta voce exclamauit, Bone Sheruine Dominus Deus recipiat bonam animam tuam: & ille magna pietate rursus animo ad orandum collecto, ingeminansque Iesu, Iesu, Iesu, esto mihi Iesus, subtracto curru suspensus; tum sectus, intestinisque euulsis in frustra concisus immaculatum spiritum Procreatori restituit. Vir eximia virtutis, quique singulari cibi parsimonia, assidua oratione, diurnis vigilijs, & acerba corporis sui vexatione non alios modo ante Catholicos, sed etiam ipsum carceris custodem in admirationem adiecit, ut semper virum Dei optimum, ac religiosissimum Sacerdotem appellaret, nec similem sibi vnquam visum profiteretur. Iam reliquus erat ex inuictò triumuiratu Briantus, qui in currum illum non funestum, sed potius triumphalem sublatu, vultu plane innocentia, ac prope angelico apparuit; ut erat specie liberali, & in flore iuuentutis

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

F

tutis

262

Campianus
crimen pro-
ditionis de-
nono refel-
lit.

263

Literarum
luarum ad
Pondum sen-
tentiam ex-
plicat.

264

Orare cum
Hæretico re-
cusat.

265

Motus, &
lacrymæ po-
puli in eius
morte.

266

Caroli Hai-
uardi sicut
hæretici in-
eum, & so-
cios humani-
tas.

267

Sheruini ge-
nerositas, &
alacritas mo-
rituri.

268

Crimine per-
duellionis se
purgat.

269

Populi accla-
matio mira.

270

Vltima She-
ruini verba.

271

Virtutes ei-

272

Brianti mor-
ituri ora-
tio.

Inhumani-
ter interpel-
lata.

273
Proditionis
crimen ma-
nifeste pur-
gatur.

274
Magnitudo,
& grauitas
laborum
eius.

275
Acumen sub
vnguibus in
fixione per-
fert.

276
Fides eius
mira in ce-
lando arca-
no.

277
Voto emisso
vini tormen-
tum non
sentit.

278
Hauardus
ad Regiam
oratio.

279
Regina re-
sponso.

280
Profectus
Ecclesie ex
Campiani,
& Sociorum
morte.

281
Bernardini
Mendozae.
Ludouici
Granaten-
sis.
Cæsaris
Cæd. Baro-
nij de ijs iu-
dicia.

tatis duodetrigesimum nondum egressus annum. Cum suam in religione educa-
tionem exponeret, & quam vitæ rationem Oxonij tenuisset; vnus tortorum in-
terpellans, Quid tibi cum Oxonio, inquit, ad rem accede, ac te Proditorem
fatere. Procul à me, inquit, hoc nefas: neque hoc nomine plecti capite iure
possum. Nunquam Romæ fui, neque Rhemis eo tempore, quo Sanderus in
Hiberniam abiit: id coram Deo restor, restaborque. Cumque sub hac acris,
quam duo priores vrgeretur, vt suam de Pij Quinti Bulla sententiam aperiret,
de illa se, quod omnes Catholici credunt, & Ecclesia credendum docet, sen-
tere dixit. Tum professus se Catholicum mori, & psalmum quinquagesimum Mi-
serere mei Deus, &c. exorsus, eodem, quo prægressi Socij modo, sed carni-
ficum socordia longiore cruciatu, gloriosum certamen expleuit. Et sane singu-
laribus huic ornamentis coronam illuminare cælestis Imperator voluit. Cum
datus in carcerem est, longa fume prope est enectus, sitique adeo excruciatu,
vt guttas è summo tecto decedentes, porrecto ex fenestra pileo conaretur exci-
pere, nec tamen pertingere eo vsque posset. Postridie Ascensionis in Turrim
traductus, dum recusat fateri, vbinam Personium vidisset, quis ad victima-
sibi suppeditasset, vbi rem diuinam peregisset, quorum excepisset confessiones,
acus sub vnguibus eius insigi iusserunt; cum interim ille nihil de constantia
animi, cruciatu acerbissimo demotus, psalmum quinquagesimum recitans, pro-
ces pro se, suisque tortoribus faceret. In equuleo quoque tortus grauissimus
nunquam adigi potuit, vt vbi locorum Personius, vbi prælum esset, quos li-
bros sparsisset, vel tenui significaret indicio. Postridie vero cum iam dimul-
suis membra sedibus vix hærent, & ad idem tormentum repeteretur, dum
se discerpendum plane putat, id euenit, quod supra narrauimus, religiosi vo-
ti vim Deo ostendente, vt tormenta ne sentiret quidem. Omnes valde commu-
ti ex eo spectaculo repetiere domos, ac fertur Hauardus quem modo nomi-
nauit, interrogante Regina vnde veniret, respondisse à morte trium Papistarum.
& illa subiiciente, quid ipsi videretur de ijs? addidisse, videri viros perdoctos,
& constantes, & innocentes, orabant enim, inquit, Deum pro vestra Maies-
tate, condonabant omnibus; & contestati sunt sub æterna animarum suarum pe-
ditione, nunquam se, vel cogitasse quicquam mali in rempublicam, aut in ve-
stram Maiestatem. Ad quæ Elisabetha, & similiter atque olim Sacerdotes He-
bræi Iudæ, Ita ne? Nihil ad nos: Viderint, qui condemnarunt. Caterum
ex beato horum Christi Athletarum sine Ecclesia Catholica, quod omnibus tem-
poribus vbiq; locorum, id ipsum in præsens consequuta in Anglia est, vt ve-
lut ex generoso semine lætior, fecundiorque succresceret. Tantum breui Cam-
piani mortæ profectum scripsit Guilielmus Alanus, quantum multorum anno-
rum intenta cura, assiduisque laboribus promoueri nunquam potuisset. Excita-
ta in crudelitatem torquentium odia: oborta innocentia, & constantia seruo-
rum Dei admiratio: explicata bonitas causæ Catholica: incitati adolescentium
non solum ad religionis veræ complexum, sed ad gloriosæ mortis emulationem;
vt iam passim optarent transmittere Oceanum, erudiri in Seminarijs, remi-
grare in Patriam, conferere cum errore manus, torqueri, laniari, vitam, ac
spiritum fundere. Idem ardor, qui extra Proninciam versabantur, atque ad
externos quoque incessit, vt haud parua cohors fuerit aduolutura; si potestas
fieret. Additum postremo nostro seculo nouum Athletarum Christi decus scripsit
Bernardinus Mendoza tum Philippi Regis legatus in Anglia, horum, ac nomi-
natim Campiani gloriosum certamen nil vetustis concedere. Scripsit deinde
Ludouicus Granatensis duplicem hos videri palmam consequutos, charitatis
alteram, ne proderent Catholicos, alteram religionis. Addidit Cæsar Baro-
nii de his, alijsque, qui postea sequuti sunt dum de Sancto Thoma Cantuar-
iensis agit, dignum sancta ipsius doctrina, & hoc dignum loco elogium: *Vide-
re meruit seculum nostrum ex hac parte felicissimum, quamplurimos Thomæ
Sanctissimos Sacerdotes, aliosque nobilissimos viros Anglicanos ampliori (licet di-
cere) martyrio coronatos duplicisque tituli coronis auctos: cum non solum*

Thomas, pro Ecclesiastica libertate, sed pro fide Catholica tuenda, restituenda, ac conservanda nobilissimo martyrio occubuerint: ut inter alios quos nuper Sancta Societas IESV velut agnos innocios in sacris septis, sanctis eruditionibus ad Martyrium acceptissimas Deo Hostias saginavit; quos Romanum, quos Rhemense sacra Collegia, qua dixerim celsas turres à facie Aquilonis, & fortissima propugnacula fidei, emiserunt ad triumphos, prouexerunt ad coronas. Maeste animo, maeste viriute Anglicana inuentus, qua tam illustri militia nomen dedisti, ac Sacramento sanguinem spondidisti. Emulor sane vos Dei emulatione; cum vos Martyry candidatos, ac nobilissima purpura Martyres designatos aspicio. Compellor, & dicere: moriatur anima mea morte Infortiorum, & fiat nouissima meorum familia. Agebat Campianus vbi coronatus est, annum alterum & quadragesimum, Londini ortus, idemque fortitus aeternae vitae natale, quemadmodum die S. Edmundo Regi Anglorum, & martyri sacro, cuius gerebat nomen, fuerat condemnatus. Primum Oxonij, deinde Duaci disciplinis humanis, ac diuinis excultus: mox in Societatem ingressus, & in Germaniam missus, quem se Pragae vbi fere semper egit, praebuerit, potest ex clausula literarum Ioannis Pauli Campani, quas Poloniae iam Prouincialis accepto Socij glorioso fine ad Generalem Praepositum dedit, intelligi: O Edmunde Sancte, inquit, utinam tunc in mea ipse veste fuisset, qua me exui, ut discendentem à me vestirem; forsitan vnus laqueus ambo renuixisset, & post octennium conuictus intemi in terris ad sempiternum conuictum vna traducti fuissetus. Quomodo factus est discipulus supra magistrum loco, dignitate, & gloria, ut semper fuit viriute, merito, & gratia? Quem mecum videntem sic semper humiliabam exercendi illius talenti, & meriti augendi gratia, ut tamen me indignum agnoscerem, qui sub illius pedibus essem. Ex tunc enim in illo praeter eloquentiam, & doctrinam, suspiciebam Virginitatem omnimodo intactam, demirabar humilitatem, & obedientiam, zelum, & caritatem in proximos dissuaniabar, & grande aliquid ex huiusmodi virtutibus expectabam. Vnicus iam e Societate reliquus erat Sacerdos in Anglia extra custodiam Gaspar Heyuodus, nam Guiliehmum Holtum cum Rodulfo, qui fuerat Campiani comes, Perfonius in Scotiam miserat, & ipsemet in Galliam Rothomagum traiecerat magna agitans: de quo supremis literis Campianus haec scripsit: Ille vir est, de quo Maronianum carmen verius, quam de Hectore caneretur: si duo praeterea tales Idea tulisset terra viros. Incredibile dictu est, qua praeuiderit, ac molitur, re, calamo, &c. De eodem Alanus idem sub tempus: Illius hominis industria, prudentia, zelus, in scribendo, & agendo dexteritas superant omnem fidem. Is igitur tot Dei donis fideliter, ac strenue vtens sub ipsum in Angliam ingressum obseruatis regionibus, quae maxime Sacerdotum auxilio indigerent, cum ipse, & Campianus haud possent tam late patenti Regno pares esse, e Seminarianis Sacerdotibus alios in Valliam, alios in Prouinciam Cantabrigiensis misit, optatissimo euentu; alios in eas Regni partes, quae finitima Scotiae sunt, non solum quia gens eius orae magni est ac nobilis animi, sed etiam, ut inde pateret ingressus in Scotiam. Prauidebat enim inde pendere totius Insulae religionem, cum regnum tandem ad Regem Scotiae, ad quem iure pertinebat, venturum haud dubia coniectura esset. Eam ob rem Perfonius inter ceteros Sacerdotes Guiliehmum Vattsum prudentia, & pietate excellentem cum mandatis misit, ut penetrare ad ipsum Regem, & cognoscere conaretur, quae spes restituendae religionis in Scotia affulgeret: qui profectus, & perferutatus omnia, retulit esse paratissimam messem. Et sane magna haud dubie porta aperiabatur. Nam obruncato nuper Iacobo Mortonio Comite Regni eius Governatore, eodemque Haereticarum perstudioso partium, & Catholicis infestissimo, eiusque in locum Dobenio Duce Lenoxiense suffecto, qui clanculum religioni studebat, Maria ipsa Regina Scotiae, quae in Anglia asseruabatur, vehementer optabat homines mitti, qui apud Dobenium, & alios sibi fauentes, religionem promouerent: cum & filius eius Iacobus circiter annorum quindecim adulescens, facile posset ad

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

F 2 melio-

282
Aetas ortus, & summae vitae Campiani.

283
Vt se Pragae cum esset, gesserit testimonium Ioan. Pauli Campani Magistri eius.

284
Dotes virtutesque Campiani.

285
Vnus Sacerdos in Anglia liber.

286
Testimonia Campiani, & Alani de Perfonio.

287
Qui traiciens in Galliam operarios inde oportuna in loca mittit.

288
Guillelmus Vattus ab eo missus in Scotiam.

289
Maria Regina Scotiae optat mitte Religionis promotores ad aulam filij quinden-

290
Docilitas, &
placida in-
doles Jacobi
Regis.

meliora traduci; quod quanquam hæreticè institutus, tamen & ingenium docile, & eximium erga Parentem præferebat obsequium, & administratio prope omnis penes Catholicos esset. Eam igitur ob causam in Scotiam missus est Holtus, qui donec Catholici aliquid potuere, operam in eo regno hanc poenitentiam posuit. Ad Claudium quoque Aquaniam Reginae Mariae postulat literas dedit Personius, regni statum exponens, & rogans, ut Scoti Patres eò aliqui mitterentur. Quam rem cum Claudius ad Pontificem detulisset, ut que probasset, in eam expeditionem Edmundum Hayum, & Guilielmum Crittonium designavit. Sed Crittonium placuit ad rerum statum cominus spectandum præire, iussum, quantum coniti posset, convenire Personium, ut ex eo quoque quid factò opus esset, coram cognosceret: quod facilius quam sperari potuerat sub huius anni finem consequutus est Rhotomagi, quò Personius uti significavi, iamque explicabo, concesserat. Nam captis ab Regina tanta

Duo in Scotiam à Claudio Gen. missi.

291
Fuga Personij Londino quam necessaria.

multis, acerrimam in se conquisitionem haberi intelligens, & proditorum plena omnia, senescente iam anno excedendum Londino tantisper ratus, neque satis sciens, quò se potissimum reciperet, (adeo cuncta ubique perturbata Campiani erant vinculis) Prouinciam Suffexiam petijt. Hic forte ad Shellat viri Principis, qui pro religione in custodia tenebatur, ades non procul à mari diuertit, ubi paululum detenuisset tempestatis atrocitas Londinum remeaturus; cum secretò admonetur proxima nocte clanculum quosdam Sacerdotes traiecturos in Galliam; si occasione uti & ipse velit, gratum ijs comitem futurum: Quæ res grauem illi curarum fluctuationem iniecit. Intelligebat si pedem extra Angliam poneret, regressum multò plus difficultatis, & discriminis habiturum: deinde professionem id temporis post Catholicis admirationem afferre, & commouere animos Sacerdotum, qui medijs in flammis relinquebantur: triumphaturos Hæreticos tanquam metu cessisset: denique quod commouebat maxime, ex optata pro religione mortis elapsuram è manibus occasionem. Ex altera parte multa, & grauia offerebantur, quæ breuem absentiam ab Insula, eo præsertim tempore, quo rebus adeo turbata perparum in ea speraretur, multiplici fructu compensarent. Multa in Gallia, portubique Britannia vicinis curanda esse ad totius negotij diuturnitatem, ac firmitermentum; cum vsus ipse demonstrasset; non posse expeditionem à Societate susceptam perpetuari in Anglia, nisi transmarinis in partibus adesset consentiens Procurator peritus ac sedulus. Ex negotijs urgebat, vel maxime librorum Catholicorum impressio, quæ amplius intra Insulam fieri non poterat, cum recens quoque præsum in Sylua Sthoner proditum esset, typographique capti, & omnes libri vna cum Stephano Brinleo, qui opus id procurabat. Itaque cum opuscula tria haberet in manibus, vnum pro censura Charci, & Anneri: alterum de rebus, quas ipse in toto persecutionis cursu obseruaret: tertium, quod inscripsit: animi inductio ad erigendos Catholicos, cohortandisque, ut animum magnum assumerent, planeque inducerent instanti procella non cedere; ea videbat nec facile absolui, nec vilo pacto typis excudi posse in Anglia: quod vtrumque Rhotomagi nullo negotio præstitit, & inde innotuit factum, ut in alijs quoque Gallia, & Belgij vrbibus libri Anglice eederentur præsidium Catholicorum inestimabile. Præter hæc multa habebat cum Alanis communicanda, & inter cætera, ut Testamenti noui, quod ipse Alanus Anglice verterat, editionem maturaret. Ad hæc Georgius Gilbertus Rhotomagi de vitæ ratione in posterum instituendæ nutum eius opperiebatur, quæ deliberatio coram multò commodius habebatur. Præterea multum intererat cum Archiepiscopo Glasconensi Legato Reginae Scotiae, cumque Hayo, & Crittonio congregari ad vias Scotiae iuuandæ inuendas. Nec pauca Romam scribenda erant ad Generalem Præpositum, quæ propter interceptionis periculum ex Anglia non satis explicabantur. Quæ & alia eius generis cum se offerrent, & oblata præter opinionem navigationis tanta opportunitas, Dei videretur instrumentum, aliquid ex eo recessu in religionis commodum orientis, demum post

292
An Anglia excedat data nauis occasione delibere.

293
Decernit in Galliam pro feici.

294
Edendorum præcipue librorum causâ.

295
Et cum Alano, Georgio, Gilberto, alijsque tractandi.

Scribendisque turtius Romam.

Anglia non satis explicabantur. Quæ & alia eius generis cum se offerrent, & oblata præter opinionem navigationis tanta opportunitas, Dei videretur instrumentum, aliquid ex eo recessu in religionis commodum orientis, demum post

post multam precem, occasione, quam forte mox frustra requireret, uti constituit. Hæc ubi stetit sententia, sub mediam noctem admonetur iam iam nauigandum. At ubi ad mare peruenit iam exasperatum, nec nauigationi aptum, & nauim in altum summotam offendit. Itaque cum illucesceret, neque ad Syluæ domum tutus esset recessus, cum perpetua solitudine abdidit se se in Matali, biduoque post prosperè Rothomagum aduectus: inde per literas Heyuodo rebus in Anglia præfecto, quæ destinaret ita peregit, ut euentus quoque ostenderet eum recessum ab consilio æterno fuisse. Apud Michaëlem de Monchy Archidiaconum, & Consiliarium Senatus Rothomagensis, virtute, ac religionis studio præstantem virum, diuersatus est, non secus atque amantissimus Frater acceptus, nemine fere siue Anglorum, siue exterorum eius absentia conscio: induxitque mercatorem pium Georgium Flinctonum nomine, ut totum se libris de religione edendis addiceret, quod sane, quoad vixit, egregie præstitit: tumque Stephanus Brinckleus, quem captum memorauimus, amicorum præsidio liberatus, Insulaque relicta saluberrimè illi procuratori, eodem Personio, cui se tradiderat, addicente, successit: quam vir optimus, Societatisque fidiſſimus, aliquot etiam religiosis opusculis in Anglicanum sermonem conuersis, ad mortem vsque administravit; idem & edendos curans libros, & transmittendos in Angliam.

Prosperè Christiana res per Hispaniam gesta. Ex hoc anno potest cenſeri Gerundensis natale Collegij. Michaël de Agullana Canonicus huius vrbs, vir appime religiosus ac doctus, ad Collegij institutionem quoddam Sacerdotium Gregorio Pontifici resignauit: idque Pontifex literis quoque Benedicti à Toco Episcopi, & Iuratorum, rogatus in eam rem tranſtulit: & Casaraugusta Petrus Domenechus eò profectus nomine Societatis possessionem iniit, dum Laurentius à S. Ioanne, & Franciscus Castellus rerum diuinarum ministeria ordiuntur. Excursionem per frequentes, saluberrimæque susceptæ. Duæ inter cæteras insignes per Seguntinum, & Cauriensem Episcopatus rogatu Antistiti. Maxime vero vtiliter posita opera, cum Batuecis, hoc nomine populos gens Montanos appellat in Cauriensi Diocesi, Lusitanæ ditioni finitimos; qui cultura plurimum egebant. Penetrauit ad hos Venatorum Christi caritas per auia, & montes: quantoque erat Pastorum maior inopia, tanto labor fuit latius explicandus. A multis passuum millibus aditi ægroti, recreati Sacramentis, inuncti moribundi, mox & mortui sepultura mandati. Quæ magna auditu faceret Indiæ nomen, ea demum hic gesta omnia. Similia his in Archiepiscopatu Burgensi per inculta item, & inhospita loca, montesque ipsos asperrimos syluis, ac feris horridos, omni humana vite consuetu victu destitutos. Tamen tanta vbique ad verbum Dei fame simplices animæ currebant, ut ea alacritas omnem laborum asperitatem, Euangelij Nuntijs leuaret, & ciborum duritiem quouis incundiùs obsonio condiret. Magdalena Vlloa, & Burgensis Antistes, sua caritate maxime huiusmodi peregrinationes vrgebant, & collatis sustentabant subsidijs, vi insuper ingenti Rosariorum, quæ distribuerentur inter agrestes, donata. Ipsi vrbi Burgensi Iacobus Acoſta Baticæ Prouincialis ex itinere opportunissimum subsidium attulit. Cessatio à diuinis ex disſidijs inter Archiepiscopi, Prætorisque ministros indicta, perturbauerat, & impleuerat omnia scrupulis. Ad Iacobum publice, ut rogatus erat, dicturum, pro insigni de eius doctrina ac virtute iudicio, plurimi confluxere, & ipse Archiepiscopus. Adfuit differenti diuina vis, ut ineunda concordia, explicandarumque conscientiarum viam ostenderet, vnde pax, & tranquillitas paulò post penitus restituta. Latinitatis Scholæ Vallisoletanæ Academiæ, quæ quarto ante anno Societatis fuerant curæ permiffa; cum solum eas Euerardus veluti in experimentum recepisset, hoc anno Madritano Regis consilio, atque ipso Rege autore, omnino sunt tradita. Villaregij cœpta templi ædificatio Ioannis Pacecchi fundatoris liberalitate. Gaditani Collegij conditor declaratus Ioannes ab Ocha Termineli. Segouia collatum Seminarium trium linguarum ad Socios totius Castellana Prouinciæ erudiendos. Ludou-

296

Larebre eius
periculosa.
Et felix Rotho-
tomagum
nauigatio.

297

Quibus vsus
fit admini-
stris in Edi-
tione libro-
rum.

298

Initia Ge-
rundensis
Collegij.

299

Missiones
vtilis.

Præfertim
ad Batuecos
Montanos.

Et ad Russi-
cos Archie-
piscopus
Burgensis.

300

Fractus con-
cionum Bur-
gis habita-
rum à Iacob-
bo à Costa.

301

Scholæ Valli-
solanæ con-
stituta.

302

Villaregien-
sis, & Gadi-
tani Colle-
giorum Fun-
dadores.

303

Seminarium
trium Lin-
guarum Se-
gouia.

304
Santanderus
bonam ope-
ram nauat
Segouienſi
Epiſcopo.
hinc ſancta
mors.

305
Franciſci
Blanci Ar-
chiepiſcopi
Compoſtel-
lani vita, &
mors pia.

306
Iacobi Ca-
ſtelli virtus,
& felix obi-
tus.

307
Ignatius Sal-
ſedus mori-
tur ingenti
ſui deſiderio
relictus.

308
Innocentia
Martini
Agorreta.

309
Admonetur
diuinitus de
morte fra-
tris.

310
Conſalij
Gomij ſtu-
dium morti-
ficandi ſui.

311
Eiuſdem mi-
ſericordia.

312
Vius oratio-
nis, & aſſi-
dua Dei præ-
ſentia.

douicus Santanderus Collegij Rector tota vrbe carus inſignes hic aſſerebat priu-
tim, ac publicè vtilitates. Ludouicus Tellus Maldonatus Urbis Epiſcopus dum
Sacrum Chriſma per ſingulas Paræcias impertiret, adhibuit comitem Santan-
derum, qui animos populi ad Sanctum illud myſterium concione præpararet:
eidem mox lethali morbo captus totum ſe ſe permittit: ab eo & ſupremis voluit
myſterijs communiri; allatoque Sacroſancto Viatico, ad horæ quadrantem ni-
xus genibus perſtitit, partim adorans ac venerans Dominum, partim circum-
ſtantes ad pietatem exhortans. Verum Archiepiſcopi Compoſtellani Franci-
ſci Blanci multo æquius hiſce literis inferenda memoria eſt. Malaceniſe Colle-
gium, mox Compoſtellanum fundarat; Salmanticenſe, & alia quædam inſigni-
ter iuuerat: ad vltimum quicquid habebat volens in pauperum vſus concede-
re, hæredes inſtituit pauperes Compoſtellanos, & ab ſe ante condita Noſoco-
mium, & Collegium Societatis: & ſuum inſuper corpus Collegio tradidit, do-
num proſecto haud vllò, quæ alioqui dediffet, inferius: Magnum non per Com-
poſtellanam modo Diœceſim, ſed late per Hiſpaniam ſui deſiderium, magnum ra-
ræ virtutis nomen reliquit. Memorandi è Socijs mortalitatem exuere Iacobus
Caſtellus Metinnæ Campi è primis eius domicilij colonis, impigerque, & ex-
periens operarius. Itaque & ſedulitate, & longo vſu notus erat populo vniuer-
ſo, caruſque, ac venerabilis perinde, ac publicus quidam omnium parens.
Diem Principibus Apoſtolorum Sacrum, cui templum domus Metinnenſis dica-
tum eſt, habuit ſupremum in terris, cum in Societatem iam Pontificij, & Ca-
ſarei iuris doctus à Francisco Villanoua anno 1550. nonis Nouembris fuiſſet
adlectus. In Collegio Legionenſi Ignatius Salſedus deceſſit poſt annos religioſe
militiæ vndeſuiginti, optimi exempli, plurimi laboris, ardentiffimæ caritatis.
In expiandis conſcientijs, adeundisq; decumbentium pauperum caſis, num-
quam feſſus, ac ne ſui quidem curandi corporis memor. Inde factum eſt, vt
vbi ſpiritum exhalauit, rumore per urbem didito, breui populus in Collegij
Templum tantus affluerit, vt Ioannes Ramirius ibi tum agens opportunam
exhortationi concionem ratus, in ſuggeſtum conſcenderit. Sed pauca verba
fecit ne immodicos in ploratus vniuerſi erumperent. Tantum ipſo initio, & la-
crymarum, & gemituum exundabat. Inter cætera memoratur Salſedus exqui-
ſita in rebus ſacris fuiſſe munditiæ, totamque ſupellectilem ſacram per id tem-
pus Collegij Legionenſis fuiſſe eiſdem partum induſtriæ. Obijt Segura ſepti-
mo Idus Auguſti Martinus Agorreta innocentia ſingularis vir, quam Dei bene-
ficio, quantum ipſe noſſet, nullo vnquam lethali crimine inquinatam idem ipſe
ſolitus erat conſcientiæ ſuæ Magiſtris ingenuè referre. Ortus in Oppido Caua-
legui Pompeiopolitana Diœceſeos; annoque 1567. Societate Compluti im-
ta, aliquot deinde annos Villaregij Fontium vixit: quo in Oppido, & circum-
etis, alijsque compluribus longius poſitis, difficile dictu eſt quantum piarum fru-
gum collegerit; quanta eum magni, & pij viri fama ſequuta ſit. Villaregij cum
degeret intempeſta nocte dormientem repentina vox excitauit, iubens feſtine
ſurgere, Deoque commendare Paulum de Ieſu Fratrem de Societate ipſi præ-
cipua caritate coniunctum. Paruit continuo, certus ex ea re nihil poſſe niſi em-
plumentum exiſtere: paucisq; poſt diebus cognoscit eadem omnino hora Pau-
lum compluti expiraſſe. Obijt Carauacæ Conſaluis Gomius, ex Carrione Diœ-
ceſeos Toletana Oppido, vbi Collegio iam prope triennium, miro omnium
virtutum exemplo præſuerat: annis in Societate vndeſuiginti exactis in magna
inſirmitate corporis, ea ſeueritate animi, vt ſingulos hebdomadæ dies in cer-
ta afflictationum genera diſtributos haberet. Binis ſtagello ſe verberabat, toti-
dem induebatur cilicio; duabus noctibus veſtitus cubabat duro ſuper ſcanno,
duabus vero nudus ſuper cilicino ſtragulo. Inediam cum miſericordia comu-
gens detractum ſibi cibum indigentibus largiebatur, facultate domeſticis idem
facilitandi permiſſa. Quare, vt ſit, præeunte Rectore paſſim ceteri lequeban-
tur. Quacumque de re conſilium ex eo quaereretur, antequam reſponſum ede-
ret, ſublata ad Deum mente decies Sanctiſſima Ieſu, & Mariæ nomina rati-
tus

tus ingeminabat; toties cum diuinam psalmodiam inchoaret. Quaternas quotidie contemplationi impendebat horas, ac reliquo tempore non secus, ac si oraret, stareque in Dei conspectu se se gerebat. Viri diligentiam in obleruando pietatis suae profectu ostendere duo reperti postquam obiit libelli; quorum, in altero animi sui sensa, & recepta in oratione lumina descripserat; in altero ex præceptis spiritualium Exercitiorum conscientiae examina singulorum dierum adnotauerat, tam assidua intentaque cura; ut non maiore attentus quibus Pater familias accepti, datique tabulas conficiat. Triduo ante morbum supremum dum Christi corpus inter sacrificandum mox communicaturus, manu sustinet, incensus vehementi cupiditate quamplurima eius causa patiendi, qui mortem, acerbissimam causa nostra pertulerat, in omnem se poenam, & cruciatum paratum obtulit. Cumque statim cogitationi occurreret angor, quem cruciatuum, omnium grauissimum percipiebat ex consueto morbo, quo sanguinem ex ore eieciat, ad eum quoque se se nominatim angorem obtulit; ac subinde adfuit parata patientiae luculenta materies. Nouem dies inter februm ardorem, acerrimos, & stomachi tormenta grauissima frequentie eiectione sanguinis vexatus est tanto impetu erumpentis, ut poene præfocaretur: Quas ille poenas quanta concupierat animi magnitudine, tanta æquitate tolerabat; quamuis insuetæ quoque (quæ solet molestissima Dei famulis exercitatio esse) ariditas spiritus accederet. Paucis ante mensibus Maria Diazia nomine pietatis inelyta Caruacæ foemina, prædixerat ei anno illo ipsum mortem appetiturum. Quo ex monitu siue ex cætera diligentia, qua res animi sui habebat compositas, iam sibi ipse totam rationem accurate descripserat, qua vellet extremo tempore ad mortem componi: notatos in ea ratione, ac formula ex Sancto Euangelio, & psalmis locos recitari sibi iubebat: iamque & dulcedo redierat pietatis, & diuinitissimo accepto Viatico prope aberat ab exitu, cum Sanctam Vnctionem coepit abnuere; quadam veluti iniecta diuinitus cogitatione repente occupatus, nequaquam se in præsentia moriturum, sed magnas ad res à Deo reseruari. Nimirum ut tota vita hominum militia est, ita acerrimus est in occasu vltimus hostis incurfus, & fallacissima artes. Verum permagni interest, quo quisque ante infueuerit modo. Ideoque Consaluis, qui conscientiae arbitrium suae Confessario semper magna submissione permiserat, Satanæ fraudes eius monitu haud difficulter elusit: magnaque pietate suscepto supremæ vnctionis mysterio, post suauissima colloquia cum Christo Domino, cuius Crucifixi tenebat, & dulciter amplectebatur effigiem, non lucum, sed gaudium domesticis ex certa spe suae felicitatis relinquens, lenissime expirauit. Cohonestatus est ab vniuerso Clero, & Fratribus S. Francisci percelebri funere: ciuesque passim ad Collegium per eos dies non, ut mos est, consolandi, sed gratulandi causa venere. Inferatur nobili Sacerdotum manipulo domestici laboris adiutor Iacobus, cui cognomen de Yeuenes ex patria, Dioeceseos Toletanæ pago. A puero diuini instinctu spiritus pastor, & agricola in colendo precandoque numine per agrorum, saltuumque libertatem multis, ac frequens, crescente cum annus pietate, ac præsertim misericordia indigentium, omni eos ope, obsequioque, & emendicata insuper stipe iuuare contendit; donec agrorum utilitatibus in Granatenfi Nosocomio Ioannis Dei operam suam omnem addixit. Hic vero post exactos in sollicito ministerio dies, plerumque noctium in oratione, aliquid somni super humo capiens, ducebat. Augebatur ad labores animus, ipsoque vsu virtutis ad vltiora porro incitabatur: itaque non operam modo suam, sed se, & libertatem, ac vitam tradere penitus Deo, eiusque famulis cupiens, ac perfectum fieri holocaustum, cum sesquiannum in Nosocomio posuisset, Societati se dedit. Anno redempti orbis 1558., ab ortu suo, sexto & vigesimo, in Granatenfi Collegium admissus est, totamque inibi ætatem, vel in Albainensi domicilio peregit, in ciborum parandorum, & canaculi cura, toto iam animi impetu in curriculum perfectæ laudis effusus, alacris semper, & promptus, summeque beatus, nisi quod adhuc duriora appetens, Euangelizantium, in

313
Diligentia
in proprio
profectu seri
pris eius pro
bata.

314
Offert se ad
patientiam
aspera.

315
Eaque per
fert magno
animo.

316
Mariæ Dia
zia vaticini
um de eius
morte.

317
Satanæ fraus

318
Confessarij
monitu dere
cta.

319
Mors, & fu
nus Consal
uij.

320
Vita Iacobi
de Yeuenes.
Pietas, & ca
ritas eius.

321
Ingreditur
Societatem.

Religiosè in
ea viuit.

in India Patrum coquus, & quacumque re possit adiutor esse optabat. Misericordiam illam, quæ cum ipso adoluerat, perpetuo retinuit, auxitque. Semper habebat, quod mendiculis largiretur, nullo paupertatis domestica detrimento, semper quo domesticorum ægrorum leuaret, recrearetque molestiam. Haud secus inueniebat semper ubi, & cæterorum fratrum, & externorum, qui domestico cupiam inferuient, labores in se se transferret. Ac Deus famulorum caritatem sæpius visus est diuinitus comprobare; nam famulorum vni ex obsecrata in faucibus collectione Sancto iam Oleo iussu Medici inungendo, appositio (forte ad obregendum miraculum) herbis quibusdam, signoque Crucis impresso, præter omnium spem valetudinem reuocauit. Dum vero in paruo illo, ac paupere Albaizinenfi domicilio versabatur, cum sæpe improuisti tot hospites superuenissent, vt duplicaretur vescentium numerus, modicis dapibus, quas pararat domesticis, abunde & hos, & hospites pauit. Promptæ quoque simplicitatem obedientiæ commendauit, aqua in cribro, vt Historia Prouinciæ Bencæ narrat, ad Rectoris iussum perlata. Alebat hæc virtutes Iacobus suam familiaritate cum Deo, sui que vero neglectu. Semper in eius ore Christus Iesus. Ex rebus quas tractabat vilissimis licet, sterculis, herbis, & id genus, dulcedinem eminentissimæ contemplationis hauriebat. Vbi vacaret ab opere, nunc in Odao, nunc in templo dulcissimis manentem sine vilo strepitu lacrymis innidens, interdum ab sensuum vsu abstractum. Idem vt operum humillima, laborum asperrima, sic in victu, vestituque deterrima sibi legebat, tam simplici alicritate, vt triumphare in his ipse videretur; nec cupiam non suauissimus esset exemplo. Postquam omnes, & quidem (quantum per leges fas erat) indulgentissime refecerat, tum demum frustulo aliquo ex ijs, quæ abijci solent, reuerentium ipse studebat. Ad extremum vti optauerat, morbo neque domesticis graui, nec sibi ad diuinas res impedimento, supremis pietate maxima Sacramentis munitus, vndecimo Kal. Februarij animum Procreatori suo innocentissimum, & recte factorum ditissimum reddidit. Hispali foeda contagia cum sauirent, Collegij, Domusque Socij in agræ Ciuitatis auxilium suas vitas dixerunt. Quatuor è professa Domo distributis inter se regionibus vrbis, in glorioso periculo occupati; vnus etiam in demortui locum Parochi suffectus, ne cum populo subsidia deessent, cum maxime ingrueret necessitas. Enituit hæc more Georgij Aluarij ardor, & industria; enituit & Petri Vasquij, quem placuit Deo præsentem mercede remunerari, translatum à pio labore ad beatam quærens. Duo in pari munere idem præmij adepti, ex Lusitania Prouincia Portuenis Collegij Minister, & Procurator Ioannes Aosta, & Ioannes Petrius; ambo alterum & vigesimum in Societate annum diuino obsequio operati. Miramur quantam hæc admirationem exciuit caritas Patrum, dum alijs præcipiti fugaprocul ab contactu se se ferentibus, in vltimum discrimen ipsi pro animarum causa decurrunt. Inter hæc Collegium Angrense in Insula Tertia bellicis circumstantiis ærumnis. Ciuitas alioqui Societatis perstudiosa cum de Lusitano Regno certatum est, Antonij partes sequuta, Collegium, quod noluerant Patres se se partibus immiscere, arctissima inclusit custodia, omnibus, & ianuis, & fenestris, quæ in Urbem spectarent, inædificatis; bis in hebdomada aliquando comæatu summissis. Itaque fideles Domini serui omni exclusi humano commercio, ablataque rerum agendarum materia, colligendis modo patientia fructibus, consuetudinique Cælestium vacabant. Magnum dedere Lusitani Patres inter eas temporum difficultates suæ prudentiæ, religiosæque discipline experimentum, vehementerque eorum modestiam Philippus Rex probauit. Et tamen audis fabularum rumor sparsit in quibusdam infidijs Regi molientis particeps de Societate multos fuisse: quod vt prorsus à vero aberat signum, ita breui euauit. Philippus vicissim Rex perbenignum se Societati præbuit. Aduectum ex India Maldiuarum Insularum Regulum apud S. Rocchum haberi voluit. Ad P. Claudium Generalem (quamquam, & is ad eum literas dederat) tamen prior scripsit, prolixè suum patrociniū deferens. In India

Cura pauperum.
Et sedulitas laboris.

Curatio infirmi mira.

Multiplicatio ciborum.
Obedientia.

322
Eius studium orationis.

Temperantia eiusdem.

Mors piæ obita.

323
Hispani non ferri peste affecti inferuunt.

Tres in pio labore mortui.

Duorum aliorum similis fors.

324
Collegij Angrensis difficultates.

325
Modestia, & Prudentia Lusitanorum Patrum Philippo Regi laudata.

326
Amor Philippi Regis in Societatem.

quatuordecim discessere lecta capita. In tres modo conscenderant naues, cum quartæ simul euntis, cui nomen Boni IESV, Præfectus, nobilesque, negant se posse sine eo solatio, ac præsidio tam longum, ac periculosum cursum inire. Adeunt frequentes Alfonso Pacecchum, orant non precibus modo, sed lacrymis, auctoritatem regiam interponunt; denique Sacerdotes duos impetrant. Valerium Parandam, & Ludovicum Fernandum ad suosque latissimi prope humeris transferunt: Et quibus nihil ante prouisum erat, benignitate summa, & diuersorium, & comæteum certatim comparant. In Prætoria cum Prorege Alfonso Pacecchus, qui venerat Romam ex India Procurator, Franciscus Martinus, & Hieronymus Xauerius Sacerdotes cum Iacobo Ferrera Laico. In altera cui nomen Saluator, Simon Paëzius, Antonius Rodericius, Antonius Franciscus, & Franciscus Viera. In Tertia, quæ Regum Magorum vocabatur, Hieronymus Rebellus, Emmanuel Caruallius, Marcus Antonius, & Ioannes Nicolaus, utrobique Sacerdotes bini, ac Laici totidem profecti.

Angolæ Regnum in ora extrema occidentalis Aethiopiæ, cui proprium Guineæ nomen est, benignam hoc anno tribus è nostris, qui Christianam ibi rem curabant laborum non inutilium materiam sufficit. Loanda est in eo tractu Insula ditionis Lusitanorum, ubi nostrorum domicilium est. Præfectus eius Præsidij consilio habito de ratione belli, quod dudum ibi Lusitana gens cum Indigenis Ethnicis gerit, putauit opportunum factu expeditionem ad Cambambes ducere: Populi ij sunt Regionem obtinentes interioris Angolæ, in qua Montes Argenti Fodinis nobiles dicuntur esse: quos Regni Lusitanici ditioni adiungi quæstuosum ad multa, nec pro præsentis copia nimis arduum tentatu videbatur. Delectu habito copiarum euntium comitem, & Sacrarum rerum curatorem, assumi placuit vnum è nostris. Necessarium erat iter ad Cambambes tendentibus per Ambundos eiusdem societatis, ac ritus populos: Ij consternati ad arma primo indicio Consilij nostrorum, ingenti multitudine se se obuiam effundunt: sed facile victi prælijs aliquot fusi que viam liberam cedere victoribus coguntur, quæ illi strenuè progressi, ad Coansam flumen peruenerunt. Annis hic est illarum Regionum facile maximus, Nilique adeo amulus etiam in Originis, ac capitis incerto: sed quam ortu obscurus tam decursu conspicuus, vastæ mole aquarum per Congi Angolæque regna labitur, crebris, & celebribus vtraque ripa diues oppidis, latitudine aluei quæ mari miscetur non minus sex & triginta passuum millibus patens. Nec spatio tanto vanescit impetus ruentis. Vim proprii fluxus perfert impermixtam marinis vndis ad octoginta millia passuum fluctus Oceani propellens, & dulces aquas adhuc incorruptas contagio æquorea saluginis, illic tanto à littore intervallo Nautis hauriendas præbens. Huius opportunitate fluminis, cuius secundum ripam iter copijs commodum erat, utendum Præfectus ratus, naues impedimentis oneratas legere oram iubet, quæ ipse in conspectu expeditum ductabat militem: quadam tenus feliciter. Sed tales annem æremque tempestates concitarunt, tantaque corporibus cœli grauis insalubritas incubuit, vt deligendus statuis locus ibidem ad ripam Coansæ fuerit, viæque consilium intermittendum. Fœda hinc facies castrorum procumbentibus passim morbo militibus, neque ad curationem languentium, sufficientibus sanis. Noster plusquam pro virili contendere: discurrere per omnes, consolari, hortari, ministrare, animis corporibusque necessaria suggerere, vnus plurimorum, quoniam ita res poscebat, munia explere: nec die nec nocte partem quietis aliquam capere: quoad ipse aliorum curator sternitur grassanti lue; nec sic tamen ab officio desistit: circumlatus manibus seruorum, tentoria languentium obire pergit, & qua potest ope miseros recreat. Haud saniores animi Valentium, quam corpora ægrorum erant. Vt querula calamitas est, & irritabiles infeliciam mentes, atroces exarserunt inter milites iræ, factionibusque corroboratis, conditum in diem posterum, mutua prouocatione certamen ferro indicio ad Patrem ægotantem noctu deferitur. Sine mora Mancipiorum Aethiopum ministerio portari se se iubet ad seditionis

327

Naui in Indiam soluens, vectores è Societate amicitie.

328

Quatuordecim è nostris solunt in Indiam.

329

Tres è Societate in Regno Angolæ.

330

Expediit in Cambambes à Lusitanis suscepra.

331

Ambundi vidit.

332

Coansæ amnis natura.

333

Pessilentia ex graui cœlo.

In ea labor fortis, & vt illis Sacerdotis nostri.

334

Ciuile prælium inter Lusitanos impeditum.

tionis duces, tantumque Deo iuuante auctoritate, ac precibus potuit, vt gratia pro tempore inter discordes refarcita, nefas exitiale ciuili prælii præuenteret. Nihil horum circumquaque intentos latebat hostes. Ergo exhausta mortibus, discissa odijs castra vndecumque oppugnaturi concurrunt, spe verisimili, handquaquam pares resistendo futuros, quos paucos pestilentia superstitibus, mutuum exitium armarent. Inter hæc continuis dierum quindecim imbris itineris aliquam facultatem opportuna celsatione præbentibus, salubriore in montibus loco Lusitani Duces castra sunt metati: quindecim non plus millibus à priori Sede noua statiuâ distabant, situ cum ad munitionem apto, tum commensibus opportuno, quod sinui amnis imminebat Nauium capaci. Eo translati numerosi circumfistunt Barbarorum exercitus, ex cunctis Angolæ populis, quos abundante fortitudine, acrium bellatorum ipsa illa reliquæ facile summouebant, crebris eruptionibus concisos, nisi militans efficacius Barbaris lues crudescente vi nouam quoque stationem infestaret, frequentioribus etiam quam antea quotidie funeribus sæuiens. Cum ergo, & præsidia minuerentur intestino malo, & externa, oppugnatione recentium continuo accessu inualefcente copiarum, pericula crescerent, tenui filo spes vltima pendeat promissorum auxiliorum federati Lusitanis Regis Congi. Et procedere iam coeperant Congensium Sociorum Septuaginta millia: numerus non soluenda solum obsidionis Valli, sed ad debellandum cum Angolanis par abundè futurus. Verum tristis breui Nuncius adfuit, tantum exercitum temerè in insidias prolapsum partim cælum, partim fufum, ac dissipatum esse. Hoc misero statu rerum, cum non plus centum armis idonei tractandis in castris Lusitani superessent, priuato aliqui consilio desperatâ re publicâ clam fugerunt. Horum quidam in Loandam Insulam delati, extremi non Lusitanæ magis quam Christianæ discriminis indicium fecerunt. Ingenti desperatione torpebant Duces in Nuncio tam trepido, nec consilium auxilij ferendi expedituri videbantur, nisi qui res ibi Sacras curabat Noster, singulos adiens obtestaretur, ne vltimo suorum periculo deessent. Dei enim opem audentibus adfuturam. Sic constata minus quanta potuit in illis rerum & temporis angustijs maximâ, Patre ipso expeditionis autore comitante, feliciter in obsessa castra penetravit incolumis, tanta vtrimque gratulatione, vt conceptâ vincendi fiduciâ fortiter erumpentes magnâ hostium strage factâ, reliquos in fugam verterent. Aliquid humano maius in ea Victoria fuit: creditumque merito est S. Ioannem Baptistam (nam eius natali die felix eruptio facta est) equitibus Lusitanis peculiari sibi deuotione clientibus, celeste patrocinium præstitisse. Itaque ab Diuo nomen nouum loco factum est. Nec silendum, visam esse pietatem Militum tam durâ obsidionis tempore, Cælum in sui misericordiam, egregiâ religiosorum operum perseverantiâ, mouisse. Quotidic Missæ Sacrificio à Nostro Sacerdote celebrato frequentes intererant. Iisdem idem volentibus, & enixè obsequentibus, exxerat, vt quinquies quot diebus in Tabernaculum diuinis Ministerijs dicantur Dei pacis exposcendæ causa conuenirent. Nec vero ij vnquam pugnatum prædibant, nisi Sacramentis Confessionis, & Eucharistiæ rite præmuniti. Victoriâ primam secundâ aliquot pugnae consecute, Angolanorum animos, & ferociam frugerunt: adeo vt tertia fermè nobilitatis pars, abiectâ spe armorum, pacem veniamque posceret. Illud in his gratulationis maioris fuit, quod Banzæ Regulus Regis Socer, Songa nomine, præcipua vir auctoritatis, & prudentiæ, vna cum filio natu minore, alijsque nonnullis Regni proceribus, Christi Religioni nomen dedit. Prætor Songæ Lustricus Pater, Christiano more, in baptismo factus, Pauli nomen indidit. Additus Neophyto Regij arcus honoris gentis ritu Ducis Aethiopum insigne: concessumque, fauore nemini cæcatis ibi tributo, vt coram Prætoribus Sella tapetibus ornata vti semper posset, quæ Aethiopum opinione dignitas summa est. Incredibile dictu est quantum hic splendor Angolanorum oculos perstrinxerit. Plerosque passim cupido incensâ Christiana Sacra cognoscendi; nec pauci amplecterentur si operariorum copia esset.

335
Castra Lusitana oppugnata à Barbaris.

336
Congenses Lusitanorum federati fugati que.

337
Mirabilis victoria Lusitanorum ope S. Ioan. Bapt.

338
Pietas Lusitanorum in extrema calamitate.

339
Conuersio Reguli potestatis.

340
Eius exēplo multi alij permoti.

effet, quæ dare operam doceri cupientibus posset. Messorum penuriâ, magna pars Segetis maturâ in aruo relinquitur. Tamen Coanfa ripis vtrîmque imposita oppida noster Sacerdos docendo concursavit: eoque itinere ad Gentem miseram in ipso fluminis alveo in concavis arborum inter cancos habitantem. Nam hæc ibi animalia copia ingenti sobolescunt, familiariter, & sine vllis, vel horrore, vel nausæa per cibos, vestes, membra hominum sic natorum, sicque educatorum nundinantia. Ista excursionem quadringenti probè instructi Ecclesiæ adiuncti per baptismum sunt, præter horum infantes item ablutos Sacris vndis. Multis in locis deleta Idolorum fana, Crucisque trophæum erectum. Loci Dynasta in quo Lusitana castra sunt, Christianam Doctrinam cupidè audiebat. Denique ipse Cambambium Regulus cuius in ditione sunt montes illi quos diximus argenti feraces, legatis vltro missis Lusitanos ad se inuitat, fideique prædicationi ostium aperit. In Congi Regnum Angolæ finitimum excurrit è nostris vnus & quinquaginta septem supra mille quingentos baptizavit. Ante nonaginta fere annos hoc regnum Lusitanorum opera Christi fidem susceperat. Sed cum in oppidis triginta millibus Sacerdotes non plus duodecim degant, culturæ defectu Gens siluescit. Plerique quam religionem colant interrogati vnium id respondent: se sal comedisse: hoc verbo baptismum adumbrant, quod Ecclesiæ ritu sal ori baptizatorum inferatur. Viger ergo passim Idolorum cultus. Sed eius pertinax non est natio, si autor meliorum præsto sit. Sacerdos è nostris paulum extra fines Angolæ progressus, vno in pago quadringentis baptizatis idola plurima comminuit. Crucesque loco eorum erexit. Christianus alterius pagi princeps euocandæ satis exulsis pluviæ miram artem faciebat, Idolis demoliendis. Eius campi largo imbre rigabantur, interim dum finitimorum statuas impias stare finitium eidem subiecta Cælo prædia siti squallebant. Infestas habent regiones istas Hippopotami, ferum genus amphibie bestie. Mole pares Elephantis, cum litres in aquis dentibus, ac calcibus euertunt, tum in terram erumpentes in Viatores irruunt. Nec multitudinem verentur. Pagos ipsos audent ingredi: magnaque in ijs strages edunt. Itaque pro miraculo celebratum ab Ethnicis quoque est, quod vna ex his belluis in eius quem dixi Principis pagum Christianis frequentem incurans, sine vllius hominis cade aut vulnere, quod fieri non solet, occisa est. Admiratio hinc vulgo, & desiderium Christianæ Religionis increbescit. Sed deest, qui paruulis petentibus panem frangat. Abassinorum Regnum Aethiopiæ Orientalis tres adhuc reliquos habebat ex Magni Patriarchæ Ouiedi Socijs quinque, quos in eas terras secum duxerat, duobus antè Patriarcham mortuis. Andrea videlicet siue Gualdaro siue Gualdario, vel etiam, vt optima monumenta nouissimè allata satis diuersè scribunt, Gonzaluo Gualdamez, iam ab anno 1562. in Insulâ Mazûâ odio Christianæ Religionis à Turcis occiso. Is vir fuit caritate, ac tolerantia singulari. Anno post hunc duodecimo, nempe aera Christianæ 1574. Gonzalus Cardoso missus in longinquum pagum itinere dierum quindecim, ad Catholicos Incolas loci Sacramentis, & Sacra Doctrina consolandos, alacri obedientia statim procinctus Patri mittenti, latus & renidens in digressu dixit. Promptissime, quo iubes pergo. Non perueniam tamen Dambeam (id pago nomen erat) neque te amplius videbo. His dictis abiens aliquot dierum itinere facto, repente in via consistens Franciscum Lupium comitem admonet, adesse sibi fatalem horam, ipsum quoque de vitâ periclitaturum: curaret tamen se, necique subtraheret, miserans Ecclesiam Abassinorum tantâ Sacerdotum inopia pressam. Inde ipsos in sanctis affectibus, & sermonibus cepto itinere pergentes, syluis egressi armati latrones adoriuntur. Cardoso lethali vulnere confossus repente concidit xi. Kal. Iunij, Lupius leuiori plagâ ictus, fuga euasit, diuina prouidentia seruatus, vt Sociorum Ouiedi superstes omnium, reliquias miseris afflicta illarum partium Ecclesiæ tueretur, de quo suis inferius dicitur locis. Fuit Cardoso cuius memoriam suo loco prætermissam defest.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

341 Ostium ingens Euangelio apertum.

342 Regni Angolæ miseritatus penuria Sacerdotum.

343 Christianus Princeps idolis demoliendis diuina beneficia promeretur.

Aethiopia.

344 Sociorum Patriarchæ Ouiedi piavita, & obitus felices.

22. Maij 1574:

ctu literarum, ijs tandem perlatis hîc supplere visum est, fuit, inquam, Operarius Euangelij frugifer in paucis, inexhaustæ diligentie in Hæreticis sollicitandis ad fidem, Catholicis in ea confirmandis, in quo dies noctesque indefesso labore continuabat. Magna illi autoritas ad omnes, & comitate innocentiaque parta gratia, quæ clauis animorum, & quemuis, quo vellet intendendi facultatem dabat. Non alius eo dexterior, & felicior conciliator pacis inter dissidentes: vt idoneæ sint augurandi causæ cœlestis eum hæreditatis morte compotem factum, qui verum filiorum Dei Pacificorum characterem iam in vita prætulit. Reliqui tres Patriarchæ superstites Patres Emmanuel Fernandus, Antonius Fernandes, & Franciscus Lopez, siue vt alij vocant Lupius, è præclara cohorte reliqui gregem pusillum assiduis, & acerbis Barbarorum vndique, ac Schismaticorum insultibus periclitantem egregia fide, ac caritate tuiti adhuc sunt per annos plures; singulorum exitus suo tempore reddemus. Reuerentia Lusitani Imperij nuper Sebastiani Regis nece perturbati exolescens è feris Indigenarum animis opportuniore in dies impiorum iniurijs Catholicos reddebat. Ad hæc Rex Aethiopum secundis aliquot prælijs in Turcos factis insolenter ferox, quod minus se deinceps ope Lusitanorum egere iudicaret, animo suo in Catholicos prauo saeuoque liberius indulgebat.

345
Catholici
in Æthiopia
persecutio
ingrauefcit.

346
Appulsus in
Indiam nauum
quatuor.

347
Martinus
Procurator
Indiæ Pro-
uinciæ inter
nauigandum
moritur.

348
Mille Goæ
baptizati so-
lemni pom-
pa.

349
Neophyti
honorati.

350
Principium
domus Pro-
fessæ Goanæ

351
Progressus
Religionis
in Salsæris.

Nauæ quatuor quas è Lusitania soluisse diximus cursum omnes in Indiam Dei benignitate tenuerunt. Tres in quibus Franciscus Mascarenas Prorex Goanæ quarta xvi. Kalendas Nouembres Cocinum appulit. Morbi classem in cursu instarant. Benigna hinc materia caritati Nostrorum: qui sibi non pepercerunt haud paruo, vt creditum est, animorum fructu corporumque. Ipsi omnes læ obsequijs contracta exerciti, Dei beneficio conualuerunt, præter vnum Franciscum Martinium, qui Roma Procurator rediens mandata ibi accepta perferre in Prouinciã non potuit, meliorem quam quem petebat, in ipsa, vt speratur, nauigatione Portum ingressus. Duo Goæ hoc anno Baptismi celebrati sunt, apparatu & pompa magnificis. Prior in nostro Collegij Goani templo ipso die conuersionis S. Pauli loci Patroni, caput quadringentorum. Alter in Oppido S. Laurentij, tribus ab Vrbe milliariibus, die item Sancti eius Martyris natali, paulo numerosior, sexcentorum quinquaginta. Candidati omnes ordinati sub signis utrobique processere specioso agmine, nitido vestitu, cuius singulis copiam ex eleemosynis nostri curauerant, palmarum ramos præcedentes manibus. Adhibitus tibiærum tubarumque cantus, Baptizatis Sponsiores è nobilissimis quibusque adfuerunt, qui sua honoris causa lustratis nominatim dederunt. Priuatis baptismis alij præterea ducenti Ecclesiæ aggregati sunt. Valet illa species ad commendandam mysteriorum nostrorum dignitatem ambrosiosæ non minus quam superstiosæ Genti. Neophytis, prout cuiusque ceptus, ac fortuna tulit, honores additi. Duos ipsorum ex Indica nobilitate Rex Philippus Commendatores creauit, quam rem ingenti plausu Ethnici quæque ipsi celebrarunt. Horum alteri, viro probatæ strenuitatis, Præfectura quinquæ Nauium bellicarum credita. His delinimentis non parum alliciuntur Indi ad cogitationem Christianæ legis amplectendæ, cuius humilitas superbos eorum animos solebat offendere. Initium hoc anno Domui Professæ Goanæ factum, Duodecim è nostris mense Februario in aedem Rosarij dictas priorum liberalitate in nostros vsus concinnatas, immigrantibus. Sitæ illæ sunt in solo amano, cœlo salubriori quam Collegium, opportunus ideo receptus laboribus, & fractam ærumnis Missionum valetudinem trahentium. In Castro Rachol agri Salsæris Templum elegantioris operis, & solidioris materiæ quam hæctenus in his partibus consueuisset, hoc anno perfectum, & dedicatum est. Non alia illic prius quam lignea visebantur, hoc primum lapide, ac cemento structum. Cathecumenorum ingens vbique numerus. Vno in pago S. Laurentij præter quos diximus sexcentos quinquaginta baptizatos, alij non minus sexcentis candidati Christianæ Religionis ad fidem cura Nostrorum instituebantur. Multa omitto vulgaria dictu, non tamen siluerim exper-

menta quædam mira benignissimæ Dei prouidentia in salutem aliquorum. Anus nonagenaria vltro instinctu inopinato venit ad nostros baptismum postulans. Edocta raptim, & baptizata biduo est mortua. Differentem de rebus salutis Gentilis quidam in agro Sacerdotem nostrum audiens vehementer institit, vt continuo baptizaretur. impetrat, moritur. Idem Sacerdos iter faciens in vetulam incidit sedere præ lassitudine coactam. Vnde & quo interroganti: respondit mulier. Ego tanto natu nunc primum ex oppido pedem extuli. Causa prodeundi fuit desiderium impatientissimè pungens Ecclesiæ Christianorum, adeundæ, sed iam vires conantem deficiunt. Pater his auditis mysteria Christianæ fidei explicat pendenti ab eius ore, & mira voluptate gestientis. Quid multa? baptismum efflagitanti morem gerit, baptizata mors tamquam hoc solum expectasset statim adfuit. Hæc satis ad specimen sint. Obseruata enim sunt iisdem locis, ac temporibus similia non pauca. Cocini Christiana res à Socijs septendecim impigre feliciterque curabatur. Eorum vnus duram prouinciam sortitus conciliandæ pacis inter duos inuicem capitaliter intentos, potuit, quæ vis diuini Verbi est, excutere ferrum de manu militi grauissima iniuria læso, & inde in vltionem inflammato. Is vero non solum ignouit inimico, sed eum vltro prior supplex adire sustinuit, & illam oculari manum à qua sibi digitum in rixa crudeliter amputatum meminisset. Baptismi hic quoque frequentes, & clari, & Ethnicorum Nobilium conuersiones fuere; præsertim in Residentiâ S. Iacobi Cocinensi Collegio subiectâ, vbi è multis Cathecumenis centum & quinquaginta satis visi preparati, solemnibus die S. Iacobi Apostoli simul in nostro templo lustrati sunt. Memoratu dignum est Ethnicum nobilem vehementer instituisse apud nostros, vt filiulam suam infantem, baptizarent. Nata erat cæca, locis oculorum gemina sed informi, ac tetra, visu caruncula occupatis, confertus Pater vouit curaturum se baptizari si ei Deus videndi facultatem daret. Mira res. Subiti nascuntur puellulæ oculi, ijque clari, ac viuaces. At homo infidelis in promissio exoluendo cunctabatur. Ecce autem ardente febris correpta infantula faucibus plane lethi admouetur. Mœstus iterum Pater votum instaurat, nec patiens, & misericors abnuuit Dominus, conualescens mox infantula in templum nostrum à Parente portata, publica ibi gratulatione Sacris aquis abluta est. Rex eius oræ licet Ethnicus Christianæ religioni fauet. Permittit enim palam ædificari Christo templa suscipiente baptismum à suis subditis, quos etiam vbi baptizati sunt subiacere disciplinæ Ecclesiasticæ coercerique è Sacris Ministris opportuno supplicio æquum censet. Regis exemplo Magnates honori ducunt extare sui erga Christianam Religionem, etsi hanc nondum amplectuntur, amoris exempla. Itaque ad templi Sancto Andrea dicati sumptuosam elegantemque constructionem non Christiani ferè plures quam Idololatræ pecunias contulerunt. Excursus è Vaipiccortanâ Cocinensi quoque annexa Collegio Residentiâ, in Angamale. Regionis id nomen ab Hæreticis Nestorianis habitata. Prædicatum vbi que cum fructu est, Cassanaris (sic sectæ Magistros vocant) nequidquam ringentibus, qui cum ipsarum improbitate mendacijs plebem in nos concitassent, detecta veritate res in maiorem ipsorum ignominiam vertit. Coulani duæ familie nobiles plus triginta capitum fidem palam susceperunt, & coram calumniosè iactantibus eas vi à capto defecisse, constanter, & gloriosè testatæ sunt. Trauancori Religio Crucis haud silendo exemplo sancita est. Mos ibi est in controuersijs, quæ dirimi testimonio non possunt, coram Sacra Cruce in propatulo erecta iurari. Huc adducta quædam Ancilla non dubitauit imprecati sibi certum morbum si falleret: re vera fallebat, nec diu inultum periurium tulit. Postero die illo ipso morbo percussa est, ac metu contagionis domini ædibus præcepit eieci. Ab omnibus miserimè desertam, Iudex ipse, qui quæstioni præfuerat, misericordia motus ad Crucem deducit, autorque ipsi est, vt periurium falsa veniam roget. Simul collectum è vicinia Crucis puluerem amuleti loco gestandum in sinu tradit. His mulier factis tri-

duo

352

Mira conuersiones multorum sub mortem.

353

Exemplum memorabile vltionis omniſſæ Christi causa.

354

Miraculum duplex in Infantula baptizata.

355

Ethnicorum procerum mirum studium in Religionem Christianam

356

Nestoriani Hæretici cõfusi.

357

Periurij memorabilis vltio.

358
 Labores fru-
 ctuosi no-
 strorum in
 ora Piscaria

Iaponia.

a Part. 4. lib.
 vii. n. 317.

359
 Conuentus
 Patrum in
 Iaponia cele-
 bratus.

Quatuor in
 eo decreta.

Alexandrij
 Valignani
 felix labor
 in conuersio-
 ne Regis
 Arimæ.

duo conualuit. In ora Piscaria sedecini hoc anno Nostrorum occupatissimas nec successuum inopem animarum procuracionem habuerunt. Præter dies festos quinque ferè per hebdomadam diebus ad conciones generatim discretas dicebant: bis ad viros: ad Scholasticos, ad Mulieres, ad Seruitia separatim semel. Fructus ex hoc abundans. Confessiones Generales ad hongentas numerata. Crux anno superiori eminenti erecta loco, magno etiam Gentilium concussu, visitur. Celebritatem facit fama miraculorum ibi precibus imperatorum litorum. Eleemosynæ hoc anno à Cruce illam aduentibus collata trecentorum aureorum summam æquarunt, quæ in pauperes regionis familias distributa est.

Iaponicarum rerum paulo altius repetenda nobis narratio est, quod eorum pleraque in duobus proximè præcedentibus Annalibus omissa sunt. Apulit ad eas Insulas Alexander Valignanus anni 1579. mensè Julio, ut ibi dictum a est, Is ut quam gerebat Visitatoris potestatem melius vtilique exercere posset, omnium Nostrorum, qui variè dispersi per eas partes erant conuentum in Cochinozuentem portum indixit. Præsto ibi fuerunt ad dictam diem quotquot in Ximo degebant. Meacenses tumultibus bellorum impliciti eo proficisci nequiuērunt. Quatuor in eo cœtu decreta sunt in rem Christianitatis, et Societatis opportuna. Primum, Nostrorum in Iaponia degentium Regimen vniuersum in res quasi Prouincias diuisum est. Prima fuit Meacensis, circumiacentes quoque illi vrbi Iaponis primariae regiones amplectens. Altera erat Eigenensium Regnorum Arimæ, Omuræ, Firandi, & Goti. Tertia Dungenfis. Hunc usum ea res habebat, ut qui varijs in Missionibus Operarij verfabantur, in promptu haberent cui parerent, & ad quem in dubijs aut necessitatibus recurrerent. Ei nimirum, qui Diocesis hisce Sociorum curandas præficeretur arbitrio Visitatoris. Constitutum secundò est, ut è Nostris, quæ tunc erant domibus quadam velut Collegia designarentur, in quibus Iuniores Nostræ linguæ Iaponicæ alijsque necessarijs studijs vacarent. Tertiò, ut quoniam Mellis multa Operarij pauci ad manum essent, Non enim tum numerabantur in vniuersa Iaponia plures vigintinouem, è quibus tres, & viginti Sacerdotes erant, Domus Probationis excitaretur in quam admitti possent è Lusitanis ibi peregrinantibus, aut etiam è Christianis Iaponijs, si qui apti nostro instituto à Deo in Societatem vocarentur. Denique visum est optimum fore, si omni ratione procuraretur, ut erudiendæ, ac formandæ iuuentuti curæ operaque Nostrorum, idoneis locis Seminaria fierent. His stabilitis dimissi sunt Patres, in stationes, vnde venerant: nisi quod P. Gregorius de Cespedes Meacum proficisci cum Socio iussus. Visitator in Regnum Arimæ se contulit, ut Regis conuersioni, dudum sui Patris Bartholomæi Regis Omuræ sua Christiana Religione amplectendâ deliberantis, manum vltimam imponeret. Reperit ibi Valignanus vacillantem in Conuersionis proposito Regis animam, quem Auia Idolis addicta cum Auunculis eiusdem sectæ, & qui eum assidue circumstabant, Bonzijos, vehementer à Sancta cogitatione retraxerant. Perfecit tamen Pater Deo adiuuante, ut differentibus de Doctrina Christiana Rex operam daret. Fructus is breui fuit, ut Rex cum vno è suis Patris, & Iuvene patris eleydiem locumque baptismo condicerent, quem in Portu Cochinozuenti se suscepturos promiserunt. Ne id ad constitutum fieret obstitit primo subitus Regis morbus, deinde terror bellicus à Riozogo tunc Regni Chicungi Victore, qui arma repente in Regnum Arimanum verterat. Hæc etsi palam Bonziji streperent, manifesto Camium & Fotoquium se ipsos vlciscentium, numine fieri, nihil tamen Regem à fixo semel consilio mouerunt. Quin sapienter iudicans, quò plures ab hominibus formidines instarent, eo maturius conciliandum sibi Deum esse, P. Valignanus euocatum in arcem, quo ad apparatus belli secesserat, magnopere orauit ne moram ullam faceret. Christi Cultorum albo adscribendi. Sacro igitur ibi lauacro cum aliquot è suis Lustratus Rex Arimæ Protasij nomen accepit. Paucis post diebus vxo-

quoque eius eodem mysterio initiata Lucia dicta est. Subitò apparuit quam sit salubre consilium quærendi primum Regni Dei, bonis alijs minoribus cum eo sponte affluxuris: Si quidem minax illa tempestas, quæ non dubiam perniciem Regno Arimæ minabatur, Deo auertente in Regnum Fingense ab Idololatriis habitatum, vim effudit suam. Valignanus enim missus ad Riozogum à Rege Protasio ad tractandam cum eo pacem, negotium subito confecit: magnâ cunctorum admiratione: qui Dei manum, in quâ corda Regum sunt, in fero Barbari Victoris animo flectendo, haud dubiè operatam intelligebant. Hinc inter gratulationes tranquillitatis publicæ, Arimæ Religionis studia feruebant. Quatuor millia paucis mensibus sacris vndis eluta Ecclesiam auxere. Quæ quo certioribus in futurum profectibus adolesceret, rogatu Valignani Seminarium amplum educandæ in literis, & morum honestate iuuentuti, prolixa Regis liberalitate institutum est ibidem.

In Bungenfi Regno Arimæ finitimo contrarijs consilijs contraria euenta responderunt. Rex nouus cui Pater iuueni rerum habenas præmaturè permiserat, magna Christianæ Religionis, Patris instinctu, voluntate conceptâ, propositum non tenuit, Riozogi terroribus, & Bonziorum, in transuersum actus. Concessit infelix seditiosè id flagitantibus Idololatriis Sacramentum impium, quo se illis, defectionem nisi faceret ad Riozogum minantibus, obstrinxit, redditurum Bonzijs ereptus census, & Sacra Camium, ac Fotoquium non prohibiturum. Tanta inde perfidiæ sibi conscius Magistrorum fidei congressus occursumque declinabat, nullius maiori quam Patris, Francisci Regis Senioris, dolore pudoreque, ex quibus cum in morbum periculosum Senex incidisset, accedentes ad se officij causa Principem filium, cum nuru ipsius coniuge, admittere in conspectum noluit. Auditusque est cum diceret, id quod euentis deinde comprobatum spiritu prophético præuisum apparuit, stirpem suam, quæ quingentis iam annis Bungo regnabat, in isto suo aduersus Deum rebeli filio, sic eius peccatis exigentibus, finem habituram. Mox bello inualecente, breui tempore Fungense, Chicungense, ac Buygense Regna, quæ Franciscus Rex Bungenfi adiunxerat, amisit. Bungense ipsum vix tenebat, Proceribus plurimis rebellantibus: Interea Rex Senior studijs Religionis se totum abdebat. In domo priuata degens, octauo quoque die ritè confessus Eucharistiam sumebat. Quotidie mane centis horis mysteria vitæ ac mortis Christi commentabatur. Vespere cum congregata familia in Sacello domestico flexis ante aram genibus, coronam Deiparæ recitabat. Votis in hoc secessu se tribus deuinxit Castitatis coniugalibus, Obedientiæ mandatis Dei, & Moderatorum salutis aternæ suæ, constanter exhibenda. Postremo bonorum honorumque omnium prius iacturæ subeundæ quam in fide Christi titubaret. Operæ pretium est videre quibus verbis hoc postremum votum expresserit. Promitto tibi IESV Christi Fili Dei, me te vnum verum aeternum Deum agniturum, adoraturum, semper, & quæ docuisti crediturum: etiamsi Patres Societatis quos mihi dedisti Magistros à te deficerent: etiamsi, quod fieri non posse arbitror, Vicarius tuus in terris Romanus Pontifex, & tota Christianitas Europæ tuum cultum abijcerent. In his curis, ac cogitationibus versantem circumstant rebus iam perditis Regni proceres, & missi à filio, qui enixè precarentur, vt tenuium Imperij reliquiarum regimen, & Patrocinium susciperet. Diu reluctabatur. Sed pietate, ac misericordia victus, tandem annuit. Principio quatuor Principes, qui Regem iuuenem prauis suis consilijs peruerterant, exilio multauit. Tum exercitu instructo Chicacuram Factiosorum caput oppugnare ortus, breui tempore transfugio suorum destitutum oppressit, & acie occidit. Sic Regno Bungenfi pax reddita. Deo, quam sit ad omnia utilis pietas, exemplo illustri demonstrante.

Venit inter hæc Bungum Valignanus tardiùs quam optauerat, & constituerat, propter Arimanos tumultus: quæ mora ei salutaris fuit. Nam ea factum est, ne in præparatas insidias, si destinata die proficisceretur, incideret.

Qui-

361
Baptismus
Regis Ari-
mæ Protasij
vocati.

362
Valignanus
pacem con-
ciliat inter
Reges infe-
stos inuicem

363
Iunior Rex
Bungi terro-
ribus à reli-
gione arce-
tur.

364
Regis Senio-
ris ex eo do-
lor.
Et pradi-
ctio.

365
Rex Iunior
tria regna
perdit.

366
Egredia re-
ligio Regis
Bungi Senio-
ris.

367
Is rerum ha-
benas roga-
tu filij reci-
pit.
Et rebelles
vincit.

368
Valignanus
insidias Dei
ope vitat.

369
Insidiatoris
poena.

8. Sept.
1580.

1. Mart.
1581.

370
Nobunangæ
Imperatoris
Iaponiæ in
Christianos
auct.

371
Audit myste-
ria Religio-
nis, & pro-
bat.

Nec tamen
amplectitur

372
Quærit p-
nam ex Or-
gantino num
quæ dicit cre-
dat.

Quidam Rebellium Bungenfium Iothet nomine, vt agrè Regi faceret, cui ne-
ignorabat quam carus esset Valignanus, Sicariorum manu in itinere dispositus,
tollere illum decreuerat. Quod præter quam frustra tentauit, mox etiam liti-
grauis suo supplicio. Nam eadem passus, quæ fecerat, & à suis proditus, qui
suum in Regem rebellauerat, à Paganis Fitaensibus est occisus. Francisco Re-
ge præsens Dei numen se agnoscere prædicante, tam in benefica illa erga Vali-
gnanum prouidentia, quam in merita poenâ nefarij latronis. In hac gratula-
tione Rex optimus Patrem Vozuquij excepit sexto Idus Septembris anni quin-
gentesimi octogesimi supra millesimum, præcipuamque ex eius prudentia, & reli-
gione consolationem atque vtilitatem hausit quinque fere mensibus quibus ibi
fuit. Nam Kalendis Martij sequentis anni Meacum versus iter inijt. Causis gra-
uibus ad eam profectioem trahebatur. In quibus illa princeps, quod Chris-
tiana rei, vt rectè in Iaponia statueretur, Nobunangæ fauoribi latè imperantibus
adiungendus erat. Et affulgebat benigna eius successus spes. Nam Organtinus
nostri literæ illic præsentis, mira de Nobunangæ in nos propensione nuncie-
bant. Adiuerat illum Organtinus Anzuquiamâ, & vltro laudes legis Christi-
næ celebrantem, inuehentem autem acriter in Bonzios in longo & familiari
sermone, audierat. Paulo post profectum Anzuquiamâ Meacum Nobunangam.
Organtinus cum Laurentio Iaponio inuisit. Admissus subito, multis licet vi-
ris principibus expectantibus. Post salutationem vultu benignissimo acceptam,
tribus fere ambobus horis varijs de Christo, & eius Doctrina, sermonibus decinuit.
Libentissimè visus audire Laurentium præsertim, patria elegantia de Christiana
Religionis veritate differentem. Cui etiam familiariter in aurem insusurravit.
Etsi ego contentius, & irato similis te interrogationibus lacesam, tu tamen
audacter loquere. His dictis pandi valuas, & vocari proceres iussit. Tum mil-
ta de Laurentio quæsiuit, eiusque responsis, noua quæ occurrebant, dubia
subiecit. Eoque omnibus plausibiliter occurrente. Ipse alta voce principes ad-
stantes intuens. Adeste, inquit, auxilio. Nam cogi me sentio ad istam ad-
rationi congruam Religionem amplectendam. Quin vos ipsi ad Sacra Christi-
cum coniugibus, & liberis suscipienda comparate. Hic ad Laurentium conuer-
sus. Age, inquit, ad hunc Nobilem coetum, quæ mihi de Dei Vnitate, deque
eiusdem in bonis remunerandis, malis puniendis, prouidentia narrabas copiosius
ediffere. Fecit ille pro sua insigni facultate, quod iubebatur eloquenter, ad-
miratione summâ omnium, Nobunangæ vero ipsius, quod ex vultu appare-
bat, fructu, & gratulatione præcipuis. Nempe quantumuis Atheum eius, &
immane quantum superbium animum, vis Diuini Verbi momorderat; nisi fe-
rox, & indomitum arbitrium obstaret, in quo sua obstinatione se inuoluerat.
Noluit intelligere, vt bene ageret. Cyri Perfarum Primi Regis liberatoris po-
puli Dei, vt in multis alijs, sic in extrema reprobatione similis; vt in hunc
quoque aptè conueniat illa Dei querela apud Isaiam: *Assimilani te, & non re-
gnouisti me.* Tunc ergo arrogantissimus contemptor Religionis omnis, qui fa-
uorem illum erga Christianos aut merâ libidine animi, aut spe vtilitatis alicuius
aut, quod est verius, instinctu diuinitus immisso, demonstrabat, postquam ea
coram omnibus audiuit, quæ aptissimè inter se cohærentia, summeque verisimi-
lia nullam humani cauillationi iudicij iustam exceptionem relinquebant. Or-
gantinus subito cum Laurentio in intimum secum conclaue seduxit: ibique
obtestatus exquisitis formulis sibi ne mentirentur, quæsiuit an verè, quæ illi
seruerant ipsi pro certis haberent? Addebat enim audiuisse se arcani fide de-
ta, de multis Bonzijs, postquam mira de vitâ futura deque animæ immortalita-
te disputauerant, nugas eas se se credere: iactare autem ad populum sibi que-
stuosas, & politico regimini vtilis phaleras. Hic Organtinus maximè in seruum
vultu composito, quam potuit efficacissimis expressionibus certissimam suam
mysteriorum, quæ docebat, fidem asseueravit. tum visa ibi forte figura terre-
stris globi, eam arripiens; Vide, inquit, Domine, vnde; quo, quantis marium
ac terrarum spatijs, quam horrendis periculis venerim. Simul illi Italiam mon-
stra-

stravit relegitque digito viam, quã se inde in Iaponiam contulerat. Hinc pergens: quantum, inquit, auguror ex ista Maieſtatis tuã in me meosque Socios benignitate, nos profecto non penitus stultos putas. Quã autem maior inferiorque fingi posset dementia, quam nostra hæc esset, si florentis Patriã dulcedinem, horrendis peregrinationis immensa laboribus, & periculis, sine vlla humani commodi spe mutaremus, sola instigante inani libidine mendaciorum venditorum, ex quibus nulla nobis utilitas; quin potius horribilium perpeſſionum, quotidiana experientia, & mortis acerba prope certa expectatio, rediret. Nam, Bonziorum quos dicis alia causa est. Illi ex credulitate seducti populi adores sibi vberes honorum, & voluptatum metunt. Hinc opulenta Sacerdotia, hinc locupletes census, hinc venerationem, qua tumidi fruuntur, hinc epularum, quibus quotidie se ingurgitant, hinc flagitiorum in quibus totã vitã volutantur, & copiam, & veniam, & opportunitatem, & impunitatem habent. Nos castimoniam seuerissimẽ colimus, nos peregrini fastidia victus mirẽ à nostrate differentis, non parum molestã, si quid expertis credis, patientiã perferimus. Nos ex ipsa, qualiscumque pauperibus peregrẽ supetit, copiã, studio subtrahimus, & voluntarijs ieiunijs genium fraudamus. Nos incommodorum, & difficultatum matrem omnium, vltro paupertatem amplexamur. Vides hanc humilitatem vestis. Nec te quã es perspicaciã prudentiãque fugit, quam tenui omnium rerum apparatu, naturalibus necessitatibus domi defungamur. Quam irrevocabili lege abstinentiã, oblatas opes repellamus. Quam sine furo viles pannos, humilia tecta, rerum omnium duritiem egestatemque confectemur. Vna vna profecto spes, vna certa expectatio Regni cœlestis, quod his sordibus, his angustijs emimus, nos sustentat, atque erigit. Huius persuasione promissioneque certã, duramus in tot aduersis, non modo patienter, sed etiam glorianter, & iucundẽ. Hęc loquentem Nobunanga fixis dudum, & mirabiliter attentis intuitus oculis, ad extremum ambos inuito similis dimisit, amicissimẽ profitens: sibi adeo suavem eorum consuetudinem esse, vt si posset fieri, frui semper illa cuperet.

Sub hoc idem tempus inter duas Bonziorum percelebres sectas, Fochescianam, & Giodoscianam nobile commissum ex prouocatione certamen est, arbitro ipso vltro electo, quamuis toti Bonziorum generi palam infenso, Nobunangã: qui legem certamini talem dixit, vt victi se capite mulctandos scirent. Concurſu rabiosissimẽ peracto, Victores Iudicum sententijs Giodosciani declarati sunt. Fruſtra Fochesciani mulctã à Nobunanga, quamquam humillimẽ rogatam, gratiam sperarunt. Nam ille etiam ignominiam neci adiunxit: spoliatos speciosis, cum quibus in campum prodierant, vestibus, licitorum virgis cœdi iussit. Imperavit deinde, vt sanguine proprio subscriberent oblata chartã, quã se falsi conuictos, & ratione superatos ab Aduersarijs faterentur. Tum, qui certauerant capite plexi sunt. Magistri alij eiusdem secte in desertam Insulam Lacus Anzuquiana deportati. Reliquo vulgo mulctã indictã pecuniã multo maior quam venditis omnibus possent soluere. Vt sic nimirum, quod euenit, cogerentur, relictis suis magnis opulentisque cœnobijs, alio fugere. Bona quoque reliqua, & Castella eorum plurima Populi direptioni permiffa. Erat Fochesciana factio infestissima omnium Christianã Religioni. Quare suam illam operam magnificẽ Organtino Nobunanga iactans, id se ipsius, & Christianorum amore fecisse prædicabat. Iam filij Nobunangã tres maiorem, etiam Christianis spem sui faciebant. Maximus natu Ionus Suquendonus, cui Pater Boarinum, & Minense Regna dederat, vltro diploma ad Organtinum misit, quo potestatem ei plenam faciebat Christianã Doctrinã per vtrumque suum regnum promulgandã; locumque attribuit in Vrbe Guiso, vna è primarijs Regni Minensis, in qua ipse habitabat, quo in loco domum, & templum ædificare liberẽ posset. Frater huius minor Oxaquenus Fungedonus, cui Regnum Farimanum nondum plenẽ deuictum Pater desponderat, cum Meacensem Domum nostram, & ei adiunctam Sacram adẽm amicissimẽ, ac curiosissimẽ

373
Organtini
asseueratio
efficax per-
suasionis sug

374
Bonziorum
famosa con-
certatio

375
Victi capite
luerunt.
Eorum secta
rij bonis spo-
liati fugiunt

376
Filiorum
Nobunangã
propensio in
fidem Chri-
sti.

simè visisset, domum redux, munus ad nostros misit, cum epistola qua significabat: sibi rationes quas ab ipsis audierat, optimas videri, cupereque otiosum cognoscere cætera, & Christianum fieri. Denique minimus Nobunangæ filiorum, Sanxius Chindonus Ixi Rex, palam dicebat: se iam Christianum ex parte esse, mox in solidum, futurum. Itaque his fretus Organtinus, rem optatam hæcenus magis, quam speratam, eandemque præcipui emolumenti, tentare ausus est, & euentus capto respondit. Aedificabat gloriarum plenissimus Nobunanga, quanta maxima poterat magnificentia, Urbem Anzuquiamam, ijs vt apparebat auspicijs: vt ea non solum Regni Minensis, in quo sita erat, sed triginta septem Regnorum aliorum, quæ ipse suæ ditioni subiuncta vna Monarchia deuinxit, immo Iaponiæ totius, cuius imperio non obscure imminere, Metropolis futura videretur. Et inuenerat ei substructioni aream quantum ambitiosa spei capacem. Ipsi in confinjs Regnorum Mini, & Vomi, triginta fere milliariibus à Meaco, exurgit in directum speciosa Montis latè conspicua moles, ex vno quasi trunco, ascensu ipso in tres veluti se se ramos discriminans Iugorum totidem, quorum duo ab vtroque maioris latere submissa, colles hinc atque inde, cum ad visum iucundos amoenitate virentium Sylvarum, Valliumque riguarum, tum ad vsum vberes latissimis segetum fundis, exporrigunt. Inde nouæ quoque voluptatis theatrum se aperit, limpidus, & piscosus lacus, cui ipsa protinus radice Montis, vastum, & tranquillum aquor, latitudine octodecim, longitudine septuaginta milliariū, beatè fundens. Resident in stagni superficie, sparsæ temere, mirifica specie, innumerabiles Insulæ: nec minor quam interceptarum aquis terrarum, exceptarum vicissim in campos aquarum gratia. Nam latissimis amnis, vmbrosis ripis è lacu exuberans, per cultissimam planitiem mæandris serpit, oculorum prospectum, quam tendi longissimè potest, trans ipsum Vomi Regnum, mirè ridenti spectaculo, perducens. Hic ad ipsam Lacus oram, in plano campo Vrbs Anzuquiana præclara descriptione formabatur. Colles quos dixi Prætorijs, Villis, Castellisque visendi operis extruebantur. Arx tamen summa medijs verticis in præcipua magnificentia sedem electa, curis sumptibusque maximis imperiosissimi Principis, innumeri artificum omnis generis manibus, muniebatur ornabaturque. In ea Ciuitate constitui iam nunc publicam Religionis Christianæ professionem, momenti rem maximi censebant omnes. Quâ ratione id posset perfici, querentibus nostris, hæc commoda se obtulit occasio. Reuersus eo è Meacensi Vrbe Nobunanga, cum Arcem, & Domum Regiam perfectas, & vtramque è sententia atque è dignitate sua illustrem ornatamque reperisset: Edictum in suam vniuersam ditionem, ac præterea in cuncta Iaponiæ regna, missis quoquoersum Nuncijs, vulgavit; quo edicto cunctos, Dynastas præsertim, ac Principes, inuitabat ad visendum vtrumque illud ædificium. Fiebat vndique concursus ingens primæ Nobilitatis, adulandi magis, quam visendi studio; quod non dubitabatur, quin essent notandi, ab homine suspicaci, & iactabundo, qui applaudere gloriæ ipsius tali occasione neglexissent. Organtinus eò quoque cum cæteris venit. Confestimque admissus, ad salutationem Nobunangæ, facile animaduertit, non parum eum delectatum, quod Europæi quoque, quos Mundi Veteris magnificentia assuetos, parui facere opulentiam Iaponicam, percrebuerat, suorum operum atque opum spectatores cupidos, & laudatores prolixos videret. Hac ei opinione tumido, & leto, libellum Organtinus obtulit, quo petebat, fieri sibi protestatem, Domus, & Templi suæ Religionis vsibus Anzuquiamæ condendi. Constabat similem gratiam multis Bonzijs, ijsque præpotentibus, negatam. Tamen Nobunanga, eodem quo blandissimè hospitem acceperat, renidenti vultu, non solum liberalissimè annuit; sed vltro delegit amoenissimum, & multis antea Principibus frustra expetitum locum, & vt statim ædificium in eo nostrum inchoaretur, iussit. Non desuerunt hoc rerum articulo sibi Christiani Meacenses. Ingenti eorum studio, & sumptu, partim ibi emptæ, partim Meaco apportata Materies est, operaque tam multa negotio addita,

377
Nobunanga
37. regnorū
Dominus vr
ben magni
ficentissimam
extruit.

378
Anzuquia-
ma situs
amoenissi-
mus.

379
Principes
certati m.
Prætorij cir
ca nouam
urbem
struunt.

380
Societas à
Nobunanga
facultatem
impetrat
Collegij An
zuquiamæ
condendi.

vt intra mensem (quod in earum Gentium Architectura tota ex lignis apta mī-
rum minus est) perfectum elegantia Iaponica adis vtriusque opus iterit. Ha-
rum famā rerum in spes maximas arrectus Valignanus, Vosuquo soluit Kalen-
dis Martij huius anni primi & octogefimi supra quingentesimum millesimum,
ac Piratis frustra insequentibus Sacrum tenuit. Imminebant festa Paschalia.
Quare vt carimonias Hebdomada Maioris celebrare inter Christianos posset,
Iustum Vcononum vicina arcis Tacacuquensis Principem, misso Nuncio ad-
monuit, si per eum liceret, dies se aliquot apud ipsum futurum. Incredibiliter
ea re letatus Iustus, obuiam Patri cum splendido comitatu venit. Erant cum
Visitatore duo è Nostris, Ludouicus Froëz, & Laurentius Mexia. Hi summā suā
voluptate Gregorium Cespedium Meaco reducem, & apud Iustum tunc moran-
tem, sunt complexi, cumlauit omnium gaudium paulo post Tucuquium adue-
niens Organtinus: à quibus simul vniuersis Mytheria Passionis Christi pompa,
vt in nascente Ecclesia, splendida, visendoque apparatu celebrata sunt. Concur-
rerunt, è vicinis vndecumque regionibus Christiani ad quindécim millia. Omī-
to frequentiam Sacramentorum Confessionis, & Eucharistia, Verberationes pu-
blicas Christianorum, & quæ quisque ex dictis alibi sibi facile subijciat, vnum
referam exemplum memorabilis pœnitentia. Erat inter Praefidiarios Arcis Ta-
cacuqui Adolefcens nobilis, aleator notus, & cæterā eius generis militari licen-
tia, haud satis Christianam innocentiam exhibens. Hunc inter alios ad pecca-
torum confessionem accedentem Organtinus monuit: non debere ipsum cuius
peccata ad cæterorum offensionem emanassent, secreta eorum declaratione, aut
detestatione, contentum esse; dandam insuper operam, vt non pauciores testes
emendationis eius, quam eulparum essent. Audijt Iuuenis, & magna primum,
pœunia in extraordinarias elemosynas impensā, die Coenæ Domini congrega-
to in templo pro more populo ad Ecclesiastici officij celebrationem, flexis geni-
bus coram ara maiori comparuit, ibique ipse sibi acri flagellatione nudatos hu-
meros cruentauit. Posteaque perstitit eodem habitu, & loco quoad eius cari-
monia Psalmodia lentō plurimum horarum cantu ritique expleta est. Festis perā-
ctis Meacum progressus Visitator, Nobunangam adit. Certatim eum cum ipse,
tum tres Principes eius filij, omnibus honoris atque amoris significationibus ex-
cepere. Regressō domum adfuit à Nobunanga, qui eius nomine decem Ana-
tes peregrini generis, quos ipsi legatus Banduenfis Regis Regium munus dede-
rat, Patri Visitatori obtulit. Visum id donum eius Aula peritis priuatā spes
maius. Erant tum Meaci ex vniuersa Iaponia plurimi Dynasta, ac Summi Prin-
cipes ad Ludos indictos congregati, quorum neminem Nobunanga pari fauo-
re dignatus fuerat. Valuit hoc in tam clara luce celeberrimi conuentus, ad
conciliandam autoritatem Christianis sacris. Nec nihil ad eandem rem con-
tulit splendor Iusti Vcononi, qui cum numerosissimo comitatu Christianorum,
septies rotidem diebus mutata sua, & familiae totius veste, atque Equorum
phaleris, serico semper cum ipse, tum sui speciosissime vestitus apparuit, ad-
mirantibus cunctis, Nobunanga vero in primis probante, qui cum sumptum
à Iusto honorandi sui causa factum intelligebat. Perfectis ludis conuenit ite-
rum Nobunangam Valignanus, & ab eo facile veniam impetrauit fundandā
Anzuquiamā Nouā Domus, Seminarij nimirum Puerorum in Christianā Reli-
gionē, ac literarum studijs, per Patres Societatis educandorum. Exporrectissima,
id fronte Rex annuens, non modo, vt antea locum assignauit, sed sumptuum
partem in opus contulit. Quō se adiungente Christianorum liberalitate, breui
ad fastigium perducta moles est. Quam ipse Nobunanga paulo post Anzuquia-
mam redux vifit, & laudauit. In ea statim quinque & viginē Nobilissimos pue-
ros, sub cura Patris Organtini, collocatos discedens Valignanus reliquit. Qui cum
in digressu gratis prolixis actis, Nobunangæ valediceret, ab eo humanissime
deductus per arcem, ac Regiam, earum elegantia visendæ causa; tum ingen-
tis pretij periperasmate donatus est, in quo eminebat Phrygionis operā Vrbs
Anzuquiamā depicta: opus in paucis insigne, quod deinde à Legatis Gregorio XIII.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

H 2

Romæ

381
Valignani
versus Mea-
cum iter.382
Publica Poe-
nitentia
Aleatoris.383
Honores ex
quisti Vali-
gnano à No-
bunanga, &
eius filijs ha-
biti.384
Noua do-
mus Anzu-
quiamæ fun-
data prolixè
faunte No-
bunanga.385
Valignanus
à Nobunan-
ga donis ho-
noratus.

386
Eius reditus
Bungum.

188
insignis
188
188

387
Conuerfio-
nes insignes
Vzuquij.

388
Vallis Yu ad
Christum ac
ceffio.

389
Rex Bomi
ad Christum
conuerfus.

Romæ oblatum admirationi fuit. Reuertens Bungum Vifitator per Toſæ Regnum iter habuit, vbi Paulum quondam Toſæ Regem, nunc redactum in ordinem, exacta Religionis Chriftiana cultura Regni iacturam conſolantem, ad perfeuerandum adhortatus eſt. Alibi quoque eo itinere multa in rem Chriftianam opportunè geſſit, & quosdam ad id paratos baptizauit. Tandem menſe Septembris Bungum perueniens, auctam ibi poſt ſuum digreſſum Chriftianam rem inuenit, vtili opera Franciſci Cabralis, quem Meacum abducere ſecum cogitans, Franciſci Regis rogatu, ibi reliquerat. Is quatuor menſibus quibus P. Vifitator illa qua diximus Meaci, & Anzuquiam geſſit, reſidens in Vzuquienſi probationis Domo, trecentos ibi, pleroſque nobiles, baptizauit. In his Vſuquindonum è Primarijs Bungi Dynaſtis, & Principem Bonziorum eius Regni, Sacerdotem Fuynum, quod nomen illic eſt dignitatis, ſerme Archiepiſcopatu reſpondens. Nam obſeruatum eſt Diabolum in eius Gentilitatis ſuperſtitionibus Diſciplinam Eccleſiaſticam emulatum. Is Regina, ac filiorum eius Magiſter, rituumque Iaponicæ Idololatriæ tota in aula moderator, indeque congeſtis cenſibus diues, præcipua in veneratione Gentilibus erat, fama quoque prudentiæ, & crudelitatis longa ætate parta commendatus. Prima illi nata eſt cognoſcendi Doctrinam Chriſti cupiditas ex ſucceſſu late vulgato conuerſionis Vſuquindoni. Venit igitur ad Cabralem, ſignificans: ſe libenter de Chriſti lege auditurum, non animo quidem illam amplectendi, ſed interim explorandi, quid ea ferret. Geſſit illi morem libentiſſime Cabralis. Bonzium autem poſt alteram lectionem, audita quoque ſolutione plauſibili dubiorum, aliquot à ſe propoſitorum, clare dixit: abeſſe veritatem à ſectis Iaponicis, & Chriſtiana in Religione reſidere. Caterum ſe nimium ætate proceſſiſſe ad nouam nunc ſpem inchoandam. Iuuenum hanc fortunam fore. Se in auita profeſſione moriturum. Quare opus non eſſe plura cognoſcere. Inſtitit tamen Cabralis ei ſuadere, vt pergeret, idque tandem perſuaſit. Fructus fuit maior maiorque confirmatio in aſſenſu Chriſtiana veritatis. Sed conuerſioni obſtabat metus exiſtimationis amittendæ. Quo Rex Franciſcus comperto, miſiſ ad illum nobilibus duobus, ſignificant: mirari ſe talem hominem in veritate clare cognita amplectendâ cunctari, cum certæ ſalutis æternæ iactura, vano vno metu Iudiciorum vilis plebeculæ, nulla ratione habita certæ, ac multò præferendæ commendationis, quam factò tam prudenti à ſe totque alijs in Regno, & per totam Iaponiam Chriſtianiſiam principibus, relaturus eſſet. Habuit momentum opportuna monitio. Poſtridie Fuynus Rege præſente baptizatus, cœnobio migravit, Veſtem Præſecturæ ſuperſtitioſæ depoſuit, vitam inter Chriſtianos Sanctam inſtituit ſeptuagenarius in eaque perfeueravit. Alter per id tempus notabilis euentus fuit conuerſio Vallis Yu dictæ. Locus eſt quinque aut ſex milliariibus patens, clauſus vnicumque montibus, tribus tantum aditibus anguſtis, & velut oſtijs peruius. Solum fertile, Indigenarum ad octo millia facile paſcit. Quatuor Dynaſtæ Gentium præſunt. Horum vnus anno præcedenti Chriſtianus factus, duo millia ſuorum ſecum traxit. Egit Rex Franciſcus, vt eò mitteretur vnus è noſtris cum Sociorum hi proficiebant, quòd Regina Idololatriæ tenaciſſima (vulgo literæ noſtra Tezabelem vocant) magno ſtudio agebat, non modo ne noui illic Chriſtiani fierent, ſed etiam, vt veteres ad ſuperſtitionem retraherentur. Sed Rex ad tres reliquos Idololatrias Dynaſtas literas dedit, quibus eos hortabatur, & rogabatur ne Doctrinam Chriſtianam ſaltem audire grauarentur. Integrum ipſis deinde fore, quod mallent ſequi: & Diuini Verbi vin ſenſerunt. Nam miſſo extra ordinem eò Cabrale, cum Fratre Vincentio, eloquentia Iaponica conſpicuo, patris diebus Tres Dynaſtæ, cum circiter triginta è Nobilioribus Pagi, Sacris vadiſ ſunt abluti. Nec multo poſt Parre Cabrale iam Vſuquium reuerſo, qui relictus ibi fuerat alios trecentos Eccleſiæ adiunxit. His acceſſu primo cognitis, latanti Valignano nouæ Anzuquiamâ nunciatæ gaudendi cauſa gratulationem cumularunt. Organtinus quotidianam ibi operam Chriſtianæ Doctrinæ prædicant.

dicandæ nauans, Ataquium olim Bomi Regem, nunc victoris sui Nobunangæ clientem, cum Coniuge baptizauerat; aliaque Christiani gregis augendi spes atque opportunitates referebantur. Vosuquij porro, ubi erant, incubuit strenue; Valignanus ipse cum suis in propagationem Regni Dei, illustri multorum principum ad Ecclesiam adiunctione. Insignis inter alios fuit baptismus Reginae Fiungæ, cum filio eius Primogenito, cui Bartholomæo nomen factum est. Placuit quoque Deo mirabilibus euentis mysteria Religionis suæ sancire. Siquidem quinque cæci in Pago, Nochu, vocato, perfecta in Baptismo corporis quoque oculorum curatione, antiquum, Ecclesiæ vñ, illuminationis vocabulum ei mysterio asseruerunt. Nec baptismus solum, sed baptismi desiderium saluti fuit. Leprosus in Pago, quindecim miliaribus ab Vrbe Funayo, in Christum, credens, inopia Ministri Sacris aquis ablui nequibat, nec vires per morbum, suppetebant Funayi aut Vosuquij petendi. Quæ res illum agrè habebat. In eo labore consolatus miserum Christianus quidam, autor illi fuit, arripendi, quo modo posset ad Crucem in cœmeterio Pagi fixam, ibique Deum rogandi, vt vires sibi daret ad necessarium iter. Id ille cum triduo fecisset, plenam repentem, ac perfectam adeptus sanitatem est. Inter hæc Iaponiensis Ecclesiæ prospera, quadam consueto Diuinæ Prouidentia more, adueria sunt admixta. Ludouicus Rex Gotti piè, ac Christianè vitam absoluit. Sed reliquit successorem, filium paruulum, Ludouicum quoque dictum, eâ tamen ætate, qua cum gerendis rebus impar esset, Patruj tutelâ, hominis Ethnicæ, & Christianis perinfecti, Iaponiæ legibus regenda esset. Hic totam vim potestatis ad vexandos Christi cultores conferens, plerisque ipsorum necessitatem intulit aliò migrandi. Plurimi Nangazaquium, alij aliò fugerunt. Pauci ibidem in ærumna, & miseria, cum laude inuictæ constantiæ durarunt. Mors Ludouici anno millesimo quingentesimo septuagesimo nono contigit. Christianorum vexatio, & fuga, in annum sequentem cadit. Hoc in quo versamur, sæculi octogesimo primo, Araquius Rex Bomi Anzuquiam in comitatu Nobunangæ, vt retulimus, Christi fidem amplexus, paucis post baptismum diebus est mortuus. Multi ex huius Regis cognatione, ac familia magnum Christianæ Religionis desiderium, præferebant, quod eius interitu refrixit: Ethnicis quibusdam eos admonentibus, ipsos quoque si Christiani fierent, statim morituros, irâ Camium, & Fotoquiorum, quos numen suum vindicasse, maturato Regis in ipsos impij fato, mentiebantur. Firandi sub finem huius anni Antonius eius Ecclesiæ lumen, & Columnæ felicem sibi, Christianis præsidio tanto destitutis, luctuosum, vitæ finem, inuenit. Vnus è nostris piè morienti adfuit, Exequias quidquid ibi Christianorum erat, non concursu magis, quam veris lacrymis honestauit. Nangazaquij in Regno Omurâ, ciuilibus, & Ecclesiasticis pax acerbo casu turbata est. Lusitanus quidam ante triennium in eo portu Iaponium hominem non ignobilem, occiderat. Hunc filius occisi Christianus, forte in via repertum, aliquot pugionis ictibus percussit. Mox aufugientem cruentus Lusitanus ense stricto sequitur, & intra limen templi nostri progressum, non vna mucronis punctione, transiit. Vterque debilitatus vulneribus ad suos portati, paulo post procurati Sacramentis, & condonata inuicem noxâ, decesserunt. Motus inde ingens factus: Iaponibus certatim ambabus ad suorum vltionem arma, & iras, exercentibus. Lusitani, quòd haud pares se numero sentirent, in Asylum templi confugerunt. Visitator, qui præfens forte adfuit, illis admissis, ad maiorem securitatem ostia occlusit. Adest statim post Iaponiorum armata multitudo, pandi portas, & dedi sibi mactandos Lusitanos seditiosè flagitans. Furentes vix multis sermonibus leniuit Valignanus, & domum remisit. Postridie tumultu refrigerato, loci primarios accersit Visitator. Christiani omnes erant. Ostendit quam inconsultè fecerint, qui rixæ priuatæ duorum, publicam oppidi totius auctoritatem implicauerint. Quam impiè, qui domum Dei, quantum in ipsis fuit, hospitium innocentum eadè nefaria polluerint. Addit se se Dei Templum apud homines, qui id tam vile ducerent, amplius esse non passurum.

Euer-

390
Regina Fiungæ cum filio baptizata.

391
Fides miraculis firmata.

392
Ecclesia astricta in Regno Gotti.

393
Mors Antonij Dynastæ Christiani.

394
Rixa sumesta Nangazaquij inter Lusitanum, & Iaponium Christianos.

395
Ius Asyli Christianis Ecclesijs defensum.

Euersurum igitur Sacram ædem, & aliò cum suis migraturum. Nec locum Dei beneficio, in Iaponia defore, vbi Christianis mysterijs Sanctitas sua constaret. His dictis eadem horâ discedens, Arimam se contulit. Nostorum paucos quasi mox templo destructo, & ipsos abituros, interim reliquit; re vera illices, & interpretes sperata Ciuium Pœnitentiæ futuros: & ipse ad votum processit. Magnus vulgo dolor increbescere. Fingebat sibi quisque quam tristis esset species Nangazachij futura, vbi & Lusitanorum frequentia deflueret, & Patrum absentia Sacra cessarent. Consternatio postridie aucta, cum templum ex more petentibus, spoliata aræ, nudatque pictis tabulis atque omni ornamento postes apparuere. Ergo frequens populus ad Patres reliquos, & industria sollicitudinem itineri se accingentium, & cuncta conuulsiuorum ostentantes, supplex de genibus accidens, rogat. Ignoscant errori, & Patri Visitatori nuncient, se ad quodcumque præscriberet, culpæ piaculum paratos esse. Eodem tempore in consilium primores coeunt, & occisi Iaponij propinquos, quos tumultus causam fuisse constabat, vniuersos cum filijs, & vxoribus oppido eijciunt. Tum legatos ad Visitorem mittunt Arimam, qui eum magnopere orarent, vt Christi misericordiæ memor, Peccatoribus scelus suum detestantibus parceret. Se se pœnam quamcumque imposuisset libenter exhausturos. Quare suis scriberet, vt consuetam plebi Sacrificiorum, & Sacramentorum copiam facerent. Respondit Visitator, maius eorum crimen esse, quam vt tam facile, ac tam citò expiari posset. Poscerent Deum veniam, & dignos Pœnitentiæ fructus facerent. Se in tempore Nangazachium venturum, vt præstitum statueret, equid digni essent, quibus antiquus Sacrorum vsus redderetur. Post quindecim hinc dies reuersus Visitator, supplicationem populi totius frequentissimam instituit. Per Vicos oppidi omnes, supplex cum pijs cantibus, & obsecrationibus pompa processit. Mox coacta concione, ipse Visitator de reuerentia Christianis templis debita diseruit. Adiungens antiquo Ecclesiastico vt ius illis Asylis esse, nec posse in ea confugientes, quamuis alioqui noxios, vllâ molestiâ vexari. Id ius sacrilegâ immanitate nuper violatum, velle se Sacramento cunctorum publico restitui. Sine cunctatione iurant omnes: se privilegia, & immunitates sacri templi, non modo non imminuturos ipsos, sed proprij etiam capitis periculo defensores. Inde purgato legitimis ritibus, obfusum in eo sanguinem, Templo, Sacrum Visitator ritu solemniter celebravit. Palamque denunciavit: ignoscere se omnibus quos præteriti tumultus conscientia, vel participatio vlla contingeret. Etiam propinquis Iaponij destructi, quos exilio renouari postulauit. Breui reuersi iuramentum hi quoque tuendæ locorum Sacrorum immunitatis solemne conceperunt. Sic rediit pax rebus: & aliquanto etiam ardentior, quam antea in studio religionis, & virtutis omnis feruor ibi obseruatus est, Deo bonum è malo, vt plerumque

In Brasiliam è Iaponia transeuntes, obiter relegemus vestigia pio cruore signata Iaponij Christiani, naufragio in portum mirâ Dei misericordiâ delati. Huic excluso prima felicitate baptismalis innocentia tuendæ, secunda generosa, ac felicitis pœnitentiæ contigit, hunc ferè in modum. Adolescens Christianus natione Iapon in Fundanum Maurorum Regnum patria, ac seruitutis, quâ dura premebatur, tædio profectus, ibi consuetudine Indigenarum ad impiam Mahometis cultum palam defecerat. Hinc sua illum acriter conscientia pungente, cum forte appulisset Lusitanorum nauis, piper, cuius ibi copia est, coemptura, Nauarchum conuenit, & per Christi nomen rogat, vt se Christianorum terris reddat, apostasia suæ pœnitentem. Annuente, vt par erat, Lusitano, res in Regis Fundani notitiam venit, qui suorum instinctu Cacicorum (sic superstitionis Mahometicæ Magistros vocant) triginta Lusitanos Mercatores in Regno suo negotiantes in custodiam abripi, mercium quoque ad Lusitanos pertinentium quantum repertum est (id pretium aureorum quadraginta millium aequabat) capi, ac seponi iussit. Tum missis ad Nauarchum Nuncijs mandauit, mune-

396
Nangazachium
pœnitentiæ.

397
Iuramentum
publicum de
immunitate
Ecclesiarum
tuenda.

398
Apostasia
morte emen-
data.

nem transfugam redderet. Alias se iure suo vsurum. Nauarchus consilio cum Lusitanis cæteris habito, nefariam supplicis prodicionem auersatus, fortiter respondit. Quare in summo periculo Lusitana ibi res erat. Quo Iuuenis Iapon intellectu, negat se passurum sua causa tantum damni Lusitanos facere. Ipsum ad Regem iturum, & coram eo confessurum Christum. Nec segnius quam profitebatur, fecit. Interroganti Regi; cur Mahometem reliquisset? quia, inquit, Christianus sum, & iuuante Christo vsque ad vltimum spiritum, ero. Ad hanc vocem pugnis, & calcibus adstantium, ac mox fustibus, dirè contusus, cum in proposito perstaret, Tyranni iussu, ferreo vnco crudelissimè transfigitur: ex quo alte pendens, Symbolum Apostolicum iterans, & IESV, ac MARIÆ nomina inuocans, beatum spiritum Deo reddidit.

In Brasilia Princeps Prouinciæ Collegium Baiense, in Vrbe situm, Baia omnium Sanctorum, nominata, multiplicem hoc anno messem, sed magno sudore, collegit. Foeda & atrox pestilentia littoralem eius tractus oram, incolis antea fatis frequentem, strage ingenti desolauit. Coaceruabantur passim, cadauera: nec funeribus sufficiebat libitina. Sexcenti modico in Pago biduo numerati sunt mortui. Sex è nostris Sacerdotes, cum Socijs totidem, ad tantæ calamitatis aliquod solatium quâ possent circumferendum, missi, legebant nauiculis eius sinus oram, cum graui periculo, quòd Typhones horribiles mare commouerant. Ita in pagos lue afflictos, bini diuisis inter se partibus, excensum faciebant. Corporibus, & præsertim animis, adhibebatur cura, prouentu maximo, quòd terror ingruentium Dei flagellorum, etiam alioqui peruicaces, ad docilitatem præparauerat. Mille trecenti Ecclesiæ per baptismum aggregati, bis mille quingentæ iam Christianorum exceptæ confessiones, quorum, plerique, vel nunquam in vita, vel solum ante annos triginta, vel quadraginta, crimina per penitentiam expiauerant. Laboris, & periculi plenissima, nec fructus expers, suscepta indidem peregrinatio est à duobus nostrorum, in Montem Rarim. Distat is à mari atque à commercio longius, greges feros, & culturæ omnis expertes numerosæ nationis alens. Huic Genti diuinitus, vt apparet, iniecta cupido fuerat mutandarum sedium, & ad opportuniora consuetudini, ac cultui nostrorum loca deductâ coloniâ migrandi. Obstabat finitima, natio per cuius terras necessarium iter erat, præfractè, ac minaciter transitum, negans. Huic explicandæ difficultati Rarienses, indidem auxilium sperarunt, vnde cætera bona disciplinæ atque institutionis petere cogitabant. Allegant ad Nostros Baienses certum hominem, nomine ipsorum rogaturum, ne Patres pro sua apud eas gentes autoritate, agere cum istis viam intercludentibus grauentur, deterreque ipsos ab innoxij per ipsorum regionem transitus facultate, inermibus & supplicibus contumaciter negandâ. Annuunt nostri; è que suis Sacerdotem vnum cum laico adiutore mittunt. Incredible dictu est quantum his ærumnæ exhauriendum in ista functione fuerit. Vastæ interiacent, & præterquam omni vitæ subsidio vacuæ, etiam inuis horrentes rupibus, ac saltibus, latisque identidem, ac profundis abruptæ annibus, feris præterea, belluis, & Draconibus, passim infestæ regiones. Nulla viatoribus diuersoria, nec alia victus ratio, quam ex forte obuijs feris aut auibus, si quam obiter prædam venatione, vel aucupio facere possent. Bestiarum porro volucrumque, tam raris occurfus est, vt plerumque venenatos serpentes, quos in se irruentes occiderint, igne purgatos in cibum vertant, & suis periculis vescantur, innoxio ijs in locis annonæ genere. His impar laboribus laicus adiutor morbo difficili tentatus, apud Barbaros ignotæ linguæ, sed nutibus, & officijs benevolentiam testantes, relinquendus fuit, à quibus cum fide, pro copiâ, curatus Deo iuuante conualuit. Pater, & cursum institutum tenuit, & cum Hostibus Rariensium, quod cupierant, transiit. Iamque transitu parato in proximo itineris gens erat, cum eo animaduerso Hibrides, quos ibi Mamalucos vocant, Vafra Gens, mixtis olim Lusitanorum, & Indigenarum nata, connubijs, cui Rariensium simplicitas cuius opportuna fraudi, quæstui foret

399

In Brasilia, peste affecti nostrorum caritate recreati.

400

Mille trecenti baptizati.

401

Peregrinatio laboriosa in Montem Rarim

402

Serpentibus vesci egestas subigit.

let esse, intelligens ijs aliò digressis suam sibi prædam perituram, mittunt: & suis versutissimum quemque, qui specie miserandi vltro in seruitutem (vt mentiebantur) calamitosissimam ruentes, profectiois consilium discerent. Fucum fecit rudibus astutia. Plerique propositum designatæ viæ damnant. Ducunt tantum in sententia constantes, Patrem in vicinos Vrbi Baiæ secuti Pagos, ibi mensè tandem Iulio humaniter excepti, vitæque subsidijs, & quod est potius, salutis æternæ mysterijs, instructi sunt.

In Collegijs quoque Pernambucensi, & Fluminis Ianuarij, res bene, ac feliciter à nostris gesta. Vti & in quinque cæteris Residentijs, quæ hanc Prouinciam absoluunt. In earum vltima inter Ilheares, Australes Populos Lusitanorum fœderatos, positâ, sex è nostris numerante, notabile hoc anno fuit præsens patrociniū, quod in crebris offensionibus belli experta est ea Gens, imocato Sancto Georgio Martyre, cuius è Sacris reliquijs os vnum Roma missum à Generali Societatis, in eas nuper oras peruenerat. Sunt Ilhearibus finitimis, idemque hostes immanissimis, Aymures, infandæ crudelitatis natio, quos aium puerorum viuentium discerpta membra solitos mandere. Ac (quod horribile, vel cogitatu est) è scissis vteris mulierum teneros rapere fetus, quos mox veru transfixos, & ad ignem afflos, velut primæ saluæ ferculum, vorent. Cum ijs monstros, & portentis Ilheares, Lusitanis auxiliaribus, aliquot iam annis peiori semper sua fortuna bellauerant. Vulgata illic Religione S. Georgij, conuersa fors rerum, & prælis aliquot secundis ita repressi sunt Aymures, vt in multos annos quieturi videantur.

De rebus Prouinciarum Mexicanæ, & Peruuianæ, omiſſa primum præcedenti annali supplenda sunt, tum huius anni propria reddenda. Ineunte anno 1580. Visitator Prouinciæ Peruuianæ quartum iam annum Plaza, in Mexicanam eodem ibi munere functurus, transijt. Eunti Guaxacano primo Collegium occurrit, quo & Angelopolitano, eadem itineris opportunitate, lustrato, Maio eadem mensè in Vrbe Prouinciæ primariam Mexicum venit. Adfuit deinde rediit ab Europa Petrus Diazius, literas ab Vrbe ferens Generalis Euerardi, quibus Prouincialis Nouæ Hispaniæ, quam Visitaturus aduenerat Plaza, declarabatur. Die S. Martini nouæ Præfecturæ possessionem inijt. Tum Rectores ex literis Roma missis, imposuit Collegijs, Mexicano Petrum Diazium, Mechoaquano Didacum Lopium, Angelopolitano Petrum Moralem, Guaxacano Franciscum Vaëzium. Iam & in Vrbe Veræ Crucis Societatis sedes erat; vbi Petrus Guillenus, & Ioannes Rogerius, cum Francisco Villaregali, morabantur. Altera inchoata est ad Indigenarum culturam in Textozotlano oppido, quinquies ab Vrbe Mexico leucis, vt possent Socij facilius linguas edicere, Othomensem, quæ propria est Archiepiscopatus Mexicani, ac Mexicanam, quæ patet latius, & toti Nouæ Hispaniæ Regno communis est. Vtriusque idiomatis in oppido celebris est vsus. Quare opportunum visum est domicilium Gymnasij nostrorum linguis hisce studentium. Ad eam culturam animorum necessariam meditationem octo ibi Sacerdotes, tres scholastici è Societate collocati, Præfecto cunctis Alfonso Ruizio.

Anno inſequenti, qui hic noster est 1581. in hac eadem Mexicana Prouincia, nec fidei Predicationi ad Infideles, nec adhortationibus ad Christianos, nec literarijs ad Inuentatem Scholis fructus, ac successus defuit, quantus fere potuit optari. Erat aliquot iam annis, Pascuari (quod Mechoacana Prouincia oppidum est) Domus erecta nostrorum, consuetis Societatis Ministerijs vtiliter inſistens. Hoc anno Episcopali sede, Pascuari, aliud in oppidum, cui Vallisoleto nomen factum est, nostri quoque migrantem Antistitem sibi sequendum putarunt. Pascuarensibus tamen concessi è nostris aliqui, quorum operam Nosocomium in vsu pauperum erectum, magnam ijs, nec inutilem animarum profectibus, gratiam parauit apud Gentem inopem, eius auxiliij ex aquo fere cupidam, & indigam. Prouinciam Peruuianam solus regere capit discessu Iouanis Plazæ Visitatoris, Iosephus à Costa Prouincialis, vir multarum, & virtutum, & Artium, idemque Magistratibus cum Ecclesiæ tum Reipublicæ carus.

403
S. Georgij
Patrociniū
in Christi-
anos.

Mexicum.

404
Nouus Pro-
uincialis no-
uæ Hispaniæ

405
Labor no-
strorum in
linguis per-
discendis.

406
Pascuarien-
si sedes trā-
slata.

cis ; iudicijque in gubernandi ratione non parum à Plaza differentis . Erat enim austerior ; & veluti scrupulosior Plaza , Constitutionum , & Institutorum Societatis fenerè tenax ; Indulgentior Acofta , & summatum gratiâ paulo plus nitens quam religiosi regiminis simplicitas tranquillitasque requireret . Ergo is solebat obftantes fuis placitis in confultatione Domestica Patrum fensus , eluctari interpositione autoritatis Sacrorum Quæftorum Fidei , quorum iudicijs fuis facile cogitationes approbat . Adeoque ipfo confcio Ludouici Lopij delatio ad Sacra Inquisitionis Tribunal , ex eaque fecuta eius comprehenfio , custodiaque , contigiffe putabatur ; fperante videlicet , ficut appariturum , quam expediret eius Prouinciâ libera fibi habenas , & à Vifitatoris quali cuiusdam impofiti Pædagogij , arbitrio expeditas tradi , qui pro gratia apud Sacros Quæftores , & Proregem magnâ , eiuſmodi exempla ne extarent facile capturus videretur . Hanc tamen , vel eius , vel illi fauentium , ſpem euentus haud vſquequaque comprobauit . Nam poſt Plaza difceſſum , Potozij Alfonſus Vaëna noſter , inter concionandum , parum cautus cum pronunciaſſet , non licere metalla ex Indigenis emere , occaſionem præbuit turbarum , ſtatim ab alio Prædicatore concione in contrarium habita . Itaque glifcente diſſidio , Prorex Vaënam iuſſit Limam acciri . Sub idem tempus Petrus Michaël Fontius , qui Panamæ miniſteria Societatis exercebat , Limam vinctus Sacrorum iuſſu Quæſitorum ducitur , ob veteres quaſdam ſuſpiciones , & Ludouico Lopio , decimum illic iam menſem custodia detento , Carceris Socius additur . Quibus rebus prouum cogitatu eſt , quam multi quamqueſuarij feruerent in populo ſermones . His Patres , vti , & domeſticis incommodis ſuſpicionum , & diſſenſionum , non parum confternabantur ; quoque magis deerant humana ſolatia , eò intenſius diuina præſidia captabant : non modo ſtudio , & contentione , maiori priuata religionis officia , quotidianis ſacris , & orationibus , frequentando ; ſed etiam in miniſteria ſalutis animarum ſe ſe laborioſius , & conſtantius impendendo . Cuius diligentia ſpecimen præfertim vulgo probatum dabant Patres Stationis Iulienſis , cui Didacus Martinius præerat , Apoſtolicis circumquaque Miſſionibus ingentes quotidie Sacrarum frugum manipulos metentes . Eo quoque in genere celebris erat fama Barzana Noſtri , quem vox populi Apoſtoli nuncupatione dignabatur . Cæterum propitia Dei bonitas fuis ad tempus laborantibus maturam parauerat conſolationem . P. Balthaſar Pinna Moderator tunc Collegij Limenſis , è Congregatione Prouinciali anno 1577 . Cuſqui celebratâ , miſſus Romam procurator , eò feliciter appulerat , & Euerardum tunc Præpoſitum Generalem , per otium de omnibus docuerat . Iſ ille perſpectis , leuandum Acoſtam curâ Prouinciæ cenſuit : eique Balthaſarem Aluarem , celebrem illum per Hiſpaniam famâ virtutis Patrem , ſucceſſorem designauerat , quæ tamen res , impedimentis alibi narratis , exitu caruit . Ipſe igitur Pinna Prouincialis declaratus eſt . Eique multæ ad varios Prouinciæ Patres literæ datæ ſunt , remedia malorum , & ſolatia non dubia ferentes . Verum incommodè accidit , vt longas Pinna moras , dum nauigationis opportunitatem opperitur , in veteri Hiſpania traheret . Interimque Generalis Euerardus ex hac vita migraret . Sed impetrata à Gregorio Pontifice poteſtas eſt , vt ſuum iſtud munus Pinna ritè in Peruuia poſſet incipere , etiamſi durante interregno perueniret illuc . Perlatus eo tandem hoc anno eſt , nondum ibi audita Claudij creatione , Viginti ſecum præſtantes omnis generis operarios è Societate ducens , quorum plurimi Collegijs , quidam etiam Prouincijs ordinaria poteſtate gubernandis , prudentiam , & religionem probauerant . Hinc noua facies rebus fuit . Deterſæ lacrymæ , diſcuſſæ caligines , rumores quin etiam de Societate ſiniſtri euannerunt . Lux quædam noua cunctis , & veluti poſt rigidam hyemem verna temperies (nam commodum menſe Maio Pinna Prouincialatus capit) oboriri viſa eſt . Vaëna quem Potoſio euocatum vidimus , probatâ innocentia , honorificè dimiſſus , Panamam ad conſueta officia conceſſit . Nec multo poſt Sacri Quæſitores cauſis Lopij , ac Fontij maturè cognitis , clarum virtutis eorum , & inculpatæ Doctrinæ , ac famæ , teſtimonium dederunt , vtroque cum magna dignitate Societatis , libero dimiſſo . Permaſit in Prouincia , depoſito Magiſtratu Iosephus Acoſta , & Con-

Hiſt. Soc. Jeſu Par. v. Tom. i.

I

cioni-

407
Plaza cum
Acoſta comparatio.408
Ludouici Lopij,
& Petri Fontij carceratio.409
Barzana, & aliorum Patrum zelus animarum laudatus.410
Balt. Pinna Prouincialis declaratus.

In nouam Hiſpaniam cum viginti ſocijs peruenit.

411
Lopius, & Fontius honorificè à ſacris Quæſitoribus liberati.

cionibus, lectionibus, scribendis edendisque libris, tum prudenti, & grata conuersatione cum Magnatibus, summum ad Dei gloriam profectumque animorum momentum attulit. Quoad, vt in loco dicitur, à nouo Generali reuocatus in Europam est. Inter alia, quæ multa nouus Prouincialis Româ tulit, fuit Admissio legitima Collegij Limensis. Id iam tum anno, vt ibi notatum est, sæculi huius octauo supra sexagesimum fundari habitarique ceptum, nullis hucusque satis certis conditionibus, ac facultatibus steterat. Verus eius, & proprius Natalis hunc annum congruit, quo Balthasar Pinna, qui illud antea Prorektor gubernabat, nunc Prouincialis ritè acceptâ potestate, illud in censum Collegiorum Societatis, quam optimo iure retulit. Dotarunt nouam domum redditibus annuis ad alimentata operariorum, & Scholasticorum sufficientibus, duo paria Coniugum, nobilitate virtuteque illustria, Ioannes Martinez Rencifus, cum vxore Barbara Ramirez de Carthagena, & Didacus de Porras Sagredus, coniuxque ipsius Anna de Sandoval, ambo indidem ciues, quorum priores tres magnam partem bonorum, Annuorum suum ex assè Patrimonium, Societati dederunt. His fundatorum honorum suo merito decreti. Sed quod processu temporis pretijs rerum excrescentibus, numero nostrorum aucto (nam quod esset illud vnum Seminarium Prouinciale Scholarium haud minus triginta ibi ordinariè necesse erat educari) coacti Patres sunt admittere in partem foundationis, opportunè oblatum vberis prouentus prædium, Quod Hernandus Anicama Indus Christianus Nobilis, Cacicus Vrbs Yca (id dignitatis in ijs Gentibus conspicua nomen est) testamento legauit. Inchoatum hoc quoque anno est Chuquiauense Collegium, cuius hæ sunt origines. Nostri Apostolicis Missionibus vniuersam Peruuiam concurrantes, in Ciuitatem Chuquiauum, illis locis non ignobilem, aliquoties venerant, omnia igne illo quem Christus in terras è Cælo detulit, inflammantes. Exarserunt ijs flammis animi multorum in studium excellens Christianæ sanctimonie. In his Eques Nobilis Ioannes de Ribas, lectissimam in matrimonio Matronam habens, cum ea pari aetate correpta constituit, spebus humanis abdicatis, ad cælestis vitæ meditationem se conferre. Mulier ex dotalibus bonis cœnobium instituit sanctimonialium in vrbe Limâ, vbi ipsa primò Religionem professa, multarum imitationem traxit. Vir Domi suæ residens, magnam patrimonij partem impendit fundando Societatis Collegio, non maiori sui animi fructu, quam solatio, ac gaudio Ciuitatis vniuersæ, quæ ex obiter, & per interualla gustatis officijs nostrorum, quid ex ijs flammis commoratione semper præsentibus sperari posset, intelligebat. Per hunc modum instituta noua familia quotidianum hospitem habuit illum ipsum, à quo erectum est. Egregium erat spectaculum boni equitis, totos dies pijs inter nostros colloquijs, & Sanctis exercitijs transigentis; & ea videlicet consolatione, quam et laudatis eius moribus, & insigni profectu Patres hauriebant, largitionum beneficia cumulantis.

Hæc Collegia veterum Christianorum, tam peregre in eas partes profectorum, quam natorum illic, causâ instituta sunt. Aliud hoc ipso anno conditum in gratiam proprie Indorum Christum adhuc ignorantium; quorum ad fidem adducendorum dum omnes rationes Patres exquirunt, animaduertent præcipui ad illi momenti videri fore, si certa sedes Societati esset in vrbe à Pace habente nomen eo loco posita vnde facilis in subiectas vndique infidelium regiones excursus pateat. Erectum hic igitur subsidijs piorum domicilium est nostrorum ferme viginti recipiendorum capax, vbi se operarij Euangelici ad Missiones ituri colligerent, ac pararent, quo se reciperent fessi, sibi que vacarent, ac quietæ meditationis delicias, nouis ad alios labores viribus quærendis, ex interuallo regustarent. Aedificium hoc anno ceptum non nisi lentis multorum annorum progressibus ad fastigium denique profecit. Tres interim è nostris Sacerdotes, cum Socijs totidem, cum alijs pro instituto Societatis ministeria curabant, tum Ludo literario aperto pueros erudiebant. His consilijs atque principijs Collegium Pacense postea plenum, & illis Gentibus plusquam pro nominis Augurio paciferum, ac salutare processit.

412
Verus Natalis Collegij Limensis.

Fundatorum eius nomina & merita.

413
Chuquiauensis Collegij origines.

414
Collegium in Vrbe Pacis hoc anno erectum.